

**YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**‘ESKİ KENT MEKANLARININ CANLANDIRILMASI’
BAĞLAMINDA İSTANBUL EMİNÖNÜ HANLAR
BÖLGESİ’NDE MİMARİ TASARIM İLKELERİNİN
İRDELENMESİ**

Mim. Nihan KIVRAK

**F.B.E Mimarlık Anabilim Dalı Mimari Tasarım Programında
Hazırlanan**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Çiğdem POLATOĞLU, YTÜ

İSTANBUL, 2010

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
KISALTMA LİSTESİ.....	iv
ŞEKİL LİSTESİ.....	v
ÇİZELGE LİSTESİ	viii
ÖNSÖZ	ix
ÖZET	x
ABSTRACT	xi
1. GİRİŞ	1
2. KAVRAMLAR	5
2.1 Eski Kent	5
2.2 Tarihi Kent ve Tarihi Çevre	8
2.3 Eski Kentlerde Fizik Mekana Yönelik Değişim ve Dönüşümler	13
2.3.1 Fiziksel Yapı.....	13
2.3.2 Toplumsal ve Ekonomik Yapı.....	14
2.3.3 Kültürel ve Sosyal Yapı	15
3. KORUMA- KENTSEL DÖNÜŞÜM TİPLERİ VE KENTSEL TASARIM REHBERLERİ	16
3.1 Koruma.....	16
3.2 Kentsel Dönüşüm Kavramı ve Dönüşüm Tipleri	21
3.2.1 Sıhıhleştirme (İyileştirme) – Yenileme (Renovation – Rehabilitation).....	22
3.2.2 Yeniden Değerlendirme (Reassessment)	26
3.2.3 Yeniden Canlandırma (Revitalization – Regeneration).....	29
3.2.3.1 Emlak Eksenli Yeniden Canlandırma	31
Örnek Uygulama: Londra Liman Bölgesi (Docklands) Projesi	31
3.2.3.2 Konut Eksenli Yeniden Canlandırma	40
Örnek Uygulama 1: Sulukule / İstanbul	41
Örnek Uygulama 2: Londra Elephant&Castle	43
3.2.3.3 Turizm Eksenli Yeniden Canlandırma.....	45
Örnek Uygulama : Antalya-Kaleiçi	46
3.2.3.4 Kültür Eksenli Yeniden Canlandırma	48
Örnek Uygulama 1: Pompidou Merkezi	49
Örnek Uygulama 2: Bilbao Kenti Yeniden Canlandırılması	51
Örnek Uygulama 3: Bursa Hanlar Bölgesi	54
3.3 Kentsel Tasarım Rehberleri ve Mimari Tasarım İlkeleri.....	58

4.	MİMARİ TASARIM İLKELERİ DOĞRULTUSUNDA İSTANBUL EMİNÖNÜ HANLAR BÖLGESİ’NİN İNCELENMESİ	63
4.1	Geleneksel Ticaret Merkezlerinin Oluşumu ve İstanbul Eminönü Hanlar Bölgesi	63
4.1.1	Tarihsel Süreci.....	70
4.1.2	Planlama ve Koruma Kararları.....	83
4.2	İstanbul Eminönü Hanlar Bölgesi’nin Mimari Tasarım İlkeleri Açısından İncelenmesi.....	84
4.2.1	Erişebilirlik-Ulaşabilirlik	85
4.2.2	Mekan Organizasyonu	89
4.2.3	İşlevsel Kalite ve Çeşitlilik	89
4.2.4	Anlam-Kimlik.....	94
4.2.5	Süreklilik - Sürdürebilirlik	95
4.2.6	Kentsel Mekanda Kalite, Güvenlik, Altyapı	96
5.	SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	98
	KAYNAKLAR	101
	İNTERNET KAYNAKLARI	105
	ÖZGEÇMİŞ.....	106

KISALTMA LİSTESİ

CSBE	Culture and Space in the Built Environment
İBB	İstanbul Büyükşehir Belediyesi
İTÜ	İstanbul Teknik Üniveristesi
IAPS	International Association People-Environment Studies
LDDC	London Docklands Development Corporation
UNESCO	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization
YTÜ	Yıldız Teknik Üniversitesi

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 2.1 İngiltere-Cherster örneği	6
Şekil 2.2 İngiltere-Chester kent planı	7
Şekil 2.3 Özbekistan-Buhara kent merkezi planı	9
Şekil 2.4 Özbekistan- Buhara kenti görünüşü	9
Şekil 2.5 Mardin kent dokusu.....	10
Şekil 2.6 Tek anıtın olası yerleşimi.....	11
Şekil 2.7 Küçük tarihi merkezin olası yerleşimi.....	11
Şekil 2.8 Tarihi kentlerin olası yerleşimi.	12
Şekil 2.9 Büyük kentler içinde tarihi alanların olası yerleşimleri.	12
Şekil 3.1 Amasya-İçerişehir	17
Şekil 3.2 Amasya’da kültürel ve mimari değerlerin korunması	17
Şekil 3.3 İtalya-Bologna kenti	20
Şekil 3.4 Fener-Balat yenileme çalışması	23
Şekil 3.5 Fener-Balat semti, sıra evler	24
Şekil 3.6 Polonya-Varşova kenti, Prozna Sokak'ta 70 yıllık kurşun izleri	27
Şekil 3.7 Varşova-meydan, savaştan sonra	28
Şekil 3.8 Varşova-meydan, restitüsyon sonrası.....	28
Şekil 3.9 Londra-eski liman bölgesi	32
Şekil 3.10 Canary Wharf projesi, Londra	33
Şekil 3.11 Londra-Docklands alanı	33
Şekil 3.12 Londra-Docklands Bölgesi planı	34
Şekil 3.13 Hafif Raylı Sistem Taşımacılık.....	34
Şekil 3.14 Norman Foster’ın yaptığı Canary Wharf istasyonu, Londra	35
Şekil 3.15 Tower Bridge ‘Wapping’ bölgesinin girişinde bulunmaktadır, Londra.....	36
Şekil 3.16 Londra-‘Wapping’ bölgesinde konut yerleşimi	36
Şekil 3.17 Londra-Surrey Dogs’tan bir görünüş	37
Şekil 3.18 Isle of Dogs bölgesi - Canary Wharf-Londra	37
Şekil 3.19 Royal Docks bölgesinden görünüş, Londra	38
Şekil 3.20 Sulukule dönüşüm öncesi	42
Şekil 3.21 Sulukule dönüşüm sonrası	42
Şekil 3.22 Merkezi Londra Alt merkezi ve Elephant&Castle’ın konumu	43
Şekil 3.23 Günümüzde Elephant&Castle ve Kent meydanı eskizi, Londra	44
Şekil 3.24 Elephant&Castle Ana Gelişme İlkeleri ve Heygate sosyal konutları, Londra	44

Şekil 3.25 Antalya-Kaleiçi geleneksel konut, otel olarak kullanılan yenilenmiş konut	47
Şekil 3.26 Marina ve kale duvarlarının yanındaki yerleşim, Antalya.....	47
Şekil 3.27 Pompidou Merkezi önündeki aktivite alanı, Paris	50
Şekil 3.28 Pompidou Merkezi, Paris	50
Şekil 3.29 Bilbao Liman Bölgesi - önce ve sonra	52
Şekil 3.30 Bilbao, Üniversite bölgesi	53
Şekil 3.31 Bilbao, kıyı kesimi	53
Şekil 3.32 Bursa Hanlar Bölgesi planı	55
Şekil 3.33 Bursa Tarih ve Kültür Yolu Haritası	56
Şekil 3.34 Bursa Ulu Cami ve Çevresi	56
Şekil 3.35 Irgandı Köprüsü ve Gökdere Medresesi	57
Şekil 3.36 Tuz Hanı ve Uzun Çarşı	57
Şekil 3.37 Geyve Hanı ve Ördekli Hamamı	57
Şekil 4.1 Su yolları üzerinde kurulu kentler ve ticaret bölgesi	64
Şekil 4.2 Paris Keny Planı	65
Şekil 4.3 Orta Asya'daki İpek yolu	66
Şekil 4.4 Anadolu'daki İpek yolu güzergahı	67
Şekil 4.5 Kervan yolları üzerinde bulunan bir kentin gelişim şemaları.....	68
Şekil 4.6 Bursa, kale ve çarşı bölgesi	68
Şekil 4.7 İstanbul-Eminönü ticaret bölgesi	69
Şekil 4.8 Eski Bizans Haritası-Tarihi Yarımada bölgesi	71
Şekil 4.9 Osmanlı Dönemi İstanbul	71
Şekil 4.10 Dönemlerine göre ticaret yapıları	72
Şekil 4.11 Eminönü Hanlar bölgesi alan kullanımı / bina tipi analizi	73
Şekil 4.12 Eminönü Hanlar Bölgesi Görsel Temsiliyeti	74
Şekil 4.13 Eğimli bir yer üzerine kurulan Büyük Yeni Han	75
Şekil 4.14 Balkapan Han.....	76
Şekil 4.15 Cebeci Han.....	76
Şekil 4.17 Eminönü Hanlar bölgesi önemli sokaklar	78
Şekil 4.18 Kapalıçarşı, Hanlar bölgesi, Liman bölgesi gösterimi	79
Şekil 4.19 İstanbul- Kapalıçarşı planı	80
Şekil 4.20 Kapalıçarşı	81
Şekil 4.21 Kapalıçarşı,Kumaşçılar Çarşısı	81
Şekil 4.22 Haliç iskeleleri ve bu iskelelere gelen mallar	82

Şekil 4.23 Bölgenin ihtisaslaşma şeması	86
Şekil 4.24 Hanların erişebilirlik analizi	87
Şekil 4.25 Bölgenin dolu-boş analizi	88
Şekil 4.26 Büyük Yeni Han'da bir gümüşçü atölyesi.....	90
Şekil 4.27 Muhsinoğlu Han'dan bir görünüş	91
Şekil 4.28 Muhsinoğlu Han'ın avlusundan bir görünüş	91
Şekil 4.29 Öneri Turistik Rota	92
Şekil 4.30 İşlevsel kalite ve çeşitlilik açısından potansiyeller ve öneriler	93
Şekil 4.31 Görsel kirliliği oluşturan pano ve levhalar	97

ÇİZELGE LİSTESİ

Çizelge 3.1 - İyileştirme (rehabilitasyon) evreleri	25
---	----

ÖNSÖZ

Tez, geleneksel ticaret merkezi olan İstanbul-Eminönü Hanlar Bölgesi'nin canlandırılmasında mimari tasarım ilkelerini ortaya koyarak inceleyen bir çalışmadır.

Yıldız Teknik Üniversitesi Mimari Tasarım Yüksek Lisans programında hazırladığım bu tez çalışmada, düşünce, bilgi birikimi ve zamanını benimle paylaşan, konunun ele alınışında faydalı yönlendirmeleri, hoşgörüsü, olumlu katkılarıyla her zaman yanımda olan, tez hazırlama sürecini sistemli bir şekilde geçirmemi sağlayan değerli yüksek lisans tez yürütücüm; Doç. Dr. Çiğdem Polatoğlu'na en içten sevgilerimi ve saygılarımı sunarım.

Tüm eğitimim ve hayatım boyunca maddi manevi desteklerini ve sevgilerini her zaman yanımda hissettiğim annem Fatma Kıvrak'a, babam Şadi Kıvrak'a, kardeşim Ayşen Kıvrak'a ve tüm aileme teşekkürlerimi, sevgilerimi sunarım.

Yüksek lisans derslerim boyunca, gösterdikleri anlayış, destek ve yardımları için A/Y Mimarlık'ın saygıdeğer yöneticileri başta olmak üzere tüm çalışanlarına, tez çalışmam boyunca manevi desteklerini her zaman yanımda hissettiğim sevgili dostlarıma ve tüm arkadaşlarıma teşekkürlerimi sunarım.

Mayıs, 2010

Nihan KIVRAK

ÖZET

Bu çalışmanın amacı; geleneksel ticaret merkezi olan İstanbul Eminönü Hanlar bölgesinin geçirmiş olduğu fiziksel değişimler sonucunda bölgenin, bütünlüğü bozulan dokusunu yeniden canlandırılmak için geliştirilecek planlara veri oluşturabilecek mimari tasarım ilkelerinin belirlenmesidir.

Çalışmanın birinci (giriş) bölümünde, konunun amaç, kapsam ve yöntemi belirtilmektedir.

İkinci bölümde, konu; ‘Eski kent’ kavramı - ‘Tarihi kent ve Tarihi Çevre’ kavramları açıklanarak eski kent mekanlarındaki geçmişten günümüze olan değişimlerin fizik mekana yansımalarının; fiziksel, toplumsal ve ekonomik, kültürel ve sosyal yapıdaki değişim/dönüşümleri anlatılmaktadır.

Üçüncü bölümde, korumanın önemi ve kentsel dönüşüm tipleri olan; ‘Yeniden canlandırma’, ‘Yenileme-Sihhileştirme’ ve ‘Yeniden değerlendirme’ kavramları açıklanarak Türkiye ve Avrupa’daki uygulanmış örnekler; yerleşimlerin karakterleri, planlama hedefleri-ölçütleri ve fiziksel çevreye yansıyan sonuçları üzerinden tarihi kent mekanlarının dönüşümleri ve kentsel - mimari tasarım rehberleri incelenmektedir.

Dördüncü bölümde, çalışmanın çıkış noktası olan geleneksel ticaret merkezlerinin oluşumları ve İstanbul’da geçmişte Osmanlı’nın en büyük pazar yeri olan, tarihi birikimi ve taşıdığı değer bakımından önemli bir yere sahip olan Hanlar Bölgesi olarak adlandırılan Kapalıçarşı bölgesini de içine alan Eminönü Hanlar Bölgesinin ticarete bağlı tarihsel süreci ele alınarak mevcut planlama ve koruma kararları ele alınmaktadır. Tarihsel süreç içerisinde geçirmiş olduğu fiziksel, toplumsal, ekonomik ve sosyo-kültürel değişimler nedeniyle bölgenin yeniden canlandırılması bağlamında görsel çevre için de geçerli olacak kalite seviyesi ve standartların belirlenmesi gerekmektedir. Bu bağlamda, Eminönü Hanlar Bölgesi’ne özel mimari tasarım ilkeleri ortaya konmaya çalışılmıştır.

Beşinci bölümde; sonuç ve değerlendirme başlığı altında yukarıda özetlenen bölümlerden elde edilen sonuçlar irdelenmektedir.

Anahtar kelimeler: Eski kent, Tarihi Çevre, Tarihi Kent, Koruma, Yeniden Canlandırma, Geleneksel Ticaret Merkezleri, Mimari Tasarım İlkeleri

ABSTRACT

A RESEARCH ON ARCHITECTURAL DESIGN PRINCIPLES IN KHANS DISTRICT OF ISTANBUL EMINONU BY THE MEANS OF REVITALISATION OF OLD CITY CENTERS

Thesis is a report on the traditional commercial center of Istanbul Eminonu Khans District that has had a physical change by the means of the revitalization to evaluate the principles of architectural design for datas that will be developed in the future.

The first part of the thesis are indicated the purpose of the topic, scope and methodology.

In the second part, the subjects; 'Old City' - 'Old Town and the Historical Environment' described by former urban space from past to present, the exchange of physical space reflections; physical, social and economic, cultural and social structure changes / transformations are described.

In the third part, the importance of conserving and urban transformation types, which 'Revitalization', 'Rehabilitation', and 'Reassessment' concepts are explained that have an applied examples in Turkey and in Europe, settlement character of the planning goals-criteria and the physical environment is reflected on the results, are discussed on the transformation of urban space. Based on these concepts, urban design guides/ architectural design principles are examined.

In the fourth part of the study, with the point of departure the traditional commercial center formation and in the past, the Ottoman's biggest market in the historical experience in Istanbul and its value in terms of an important place with the khans area in Istanbul, we call the Grand Bazaar area also encompasses the Eminonu Khans area due to the historical process of the trade, and its existent planning and conservation requirements are examined. Within the historical processes have had a physical, social, economic and socio-cultural changes due to the revitalization of the area will be available in the visual environment is necessary to determine the level of quality and standards. In this context, with the help of guides in urban design, showing changes in the criteria and strategies were examined in Eminonu Khans district, had tried to put forward specific architectural design principles.

In the fifth section, results and reviews section under the heading obtained from the results summarized above were considered.

Key words: The Old City, Historic Environment, Historic City, Conservation, Revitalization, Traditional Commercial Centers, Architectural Design Principles

1. GİRİŞ

Tarih boyunca dünya üzerinde meydana gelen toplumsal ve ekonomik değişimler kentlerin oluşumuna ve gelişmesine neden olmuştur. Değişen koşullar ayrıca süreç içinde sosyal yapıda ve fiziki mekanda etkili olmuştur. Sosyal yapıda meydana gelen değişikliklerin önemli bir bölümü nüfus hareketlerine dayanmaktadır. Göç ile giderek artan nüfusun sanayileşme sonucu kentlerde yığılmaları, kurulan fabrika ve sanayi tesisleri ve giderek artan kaçak yapılaşmanın sonucunda oluşan büyümenin bu kentlerdeki yeşil dokuyu yok etmesi, çevreyle bütünleşmeyen dokuların gelişmesi, karmaşa yaratan düzensiz bir ortama neden olmuştur. Sosyal ve ekonomik değişimlerin yarattığı baskılarla kentlerin fiziksel yapısı da değişerek, kontrol edilemez boyutlara ulaşmıştır. Tüm gelişmiş dünya ülkelerinde olduğu gibi Türkiye’de de kentsel çevre kaygısı yaygınlaşmakta ve kentsel kalite kavramı giderek büyük önem kazanmaktadır. Tüm gelişmelerin sonucunda ortaya çıkan sorunlarla baş etme zorunluluğu, geniş ölçüde düzenlemelere geçilmesini zorunlu kılmıştır.

1970’lerde ağırlık kazanan tarihi değerlere sahip çıkma bilinci ile bir yandan tarihi çevreler korunmaya çalışılırken, bir yandan da kasıtlı yangınlar sonucunda tahrip edilmişlerdir. Oysa kentlerimizdeki tarihi dokular yok edilerek oluşturulan yeni yaşam alanları, geçmişin yapı-doğa ve insan- yapı ilişkilerinden yoksun, çevreye duyarsız kentsel gelişmenin meydana getirdiği alanlardır. Tarihi çevreler, zaman içinde geçirmiş oldukları değişim sonucunda ortaya koydukları kültürel kimlikleri ile günümüz koşullarına ayak uydurabildikleri ve sürdürebildikleri sürece önem kazanmaktadır. Kültürel değişim uyum yoluyla gerçekleşir, değişme ve süreklilik birbirine zıt kavramlar gibi gözükse de, aslında bireyler tarih bilincine yaşadığı çevreyle toplumsallaşarak, kültürel sürekliliklerini edinebilirler.

Doğanın korunmasının bir yaşam koşulu olarak düşünüldüğü ve insan yaşamının sürdürebilirliğinin tartışıldığı bir dönemde, insan eliyle yaratılan fiziksel çevrenin de daha ekonomik ve daha bilinçli bakımı, korunması da toplumsal gündemin tamamlayıcı bir konusudur. Toplumsal değişme, evrensel değişimin bir uzantısıdır. Bu değişimin insan ve toplumla bağlantılı hızını kontrol eden ve onu insan ya da toplum boyutuna indiren mekanizmaları kültür tanımlamaktadır (Kuban, 2000).

Tarihi çevreler, yarı kamusal alanları ile modern diye adlandırılan yaşamda kaybedilen, bireyler arası olumlu ilişkileri devam ettirecek sosyal organizasyonlara sahiptirler. Tarihi mirası korumak ve yaşatmak yalnızca kültürel sürekliliğin devamını sağlamak değildir. Aynı zamanda, toplum yaşamını vurgulayan güzeli, sosyal huzuru ve yaşamda çeşitliliği korumak

demektir. Çünkü miras geçmişin bugünkü kullanımıdır. Şimdi ise toplumun bugünkü ihtiyaçları ve talepleri doğrultusunda tanımlanmaktadır (Graham, 2002). Ülkemizde tarihi çevre mirasını koruma, iyileştirme çalışmaları için kaynakların seferber edilmesi ancak verilecek olan yeni işlevin getireceği rant ile ölçülmektedir. Bu nedenle de daha çok turizm amaçlı kullanımlar önerilmekte, sosyo-kültürel fayda göz ardı edilmektedir (Polatoğlu Baytin, 2004).

Kültürel sürdürülebilirlik, kültürel değerlerin sürdürülmesi için koruma politikalarının geliştirilmesini, sadece koruma yanında kullanımın da sağlanması ve çağdaş koşulların kültürel değişime tabi tutulacağı göz önünde bulundurularak doğru ilke ve stratejilerin oluşturulması ile mümkün olmaktadır.

Kentlerin okunabilirliği ve algılanabilirliği açısından önemli bir yer tutan ve ortak bir dil taşıyan ve bu nedenle tanıdık, bildik ortamlar olan tarihi çevrelerin hızlı, ancak olumsuz yöndeki değişimleri / yok olmaya yüz tutmaları sonucunda bir bütün içinde algılanabilirliklerini zorlaştırmaktadır. Oysa bu çevreler, geçmişle gelecek arasında bir köprü kuran mekanlardır ve bu mekanların korunmalarının yanı sıra önemli olan olgu, ‘sürekliliklerinin sağlanabilmeleri’ olarak belirginleşmektedir.

Çalışmanın amacı, geleneksel ticaret merkezi olan İstanbul Eminönü Hanlar Bölgesi’nin günümüzde olumsuz yöndeki değişimleri canlandırabilecek tasarım süreci ve sürece bağlı olarak mimari tasarım ilkeleri-yaklaşımlarının belirlenmesidir.

Kapsam:

Günümüzde her alanda olduğu gibi, mimarlıkta da hızlı ve sürekli bir değişme söz konusudur. Eski kent mekanları, çağdaş yaşam standartları ve sağlıklı çevre özelliklerinden uzak, aslına uygun olmayan işlevsel kullanım ve kullanıcılar gibi nedenlere bağlı olarak, kentin fiziksel, ekonomik, sosyal yapısını olumsuz yönde etkilemekte, kenti yaşanabilir kılmaktan uzaklaştırmaktadır. İşte bu değişim tarihi çevrelerin korunması, yaşatılması konusuna ayrı bir önem kazandırmaktadır. Karşılıklı etkileşimde bulunan kentsel alan kullanımı ve yaşam biçiminin yaşanan değişimlere bağlı farklılaşması ekonomik, politik, fiziksel değerlerin yanı sıra kentin kimlik ögesi olma özelliğine sahip eski merkez alanlarında önemli problemlerin ortaya çıkmasına neden olmuştur.

‘Tarihsel dokular, her uygar ülkede kentsel çevrenin kalitesine önemli katkıda bulunan özel alanlardır. İstanbul gibi, bu yüzyılın ilk yarısında hala tarihi çevre açısından dünyanın sayılı kentlerinden biri olan kentte, söz konusu değerlere karşı bilinçsiz yok etme girişimi, Türkiye’nin geleceğe ilişkin iddiaları açısından da son derece engelleyicidir. Oysa, herhangi bir Avrupa ülkesinin herhangi bir kentinde, her tarihsel ize kentin çevresel kalitesine katkıda bulunma açısından özel önemle yaklaşılmaktadır. Bu durum yalnızca varlıklı Avrupa ülkeleri için değil, büyük bir hızla Avrupa’yla bütünleşmesi onay gören Doğu Avrupa ülkeleri için de geçerlidir. Geçmişi oldukça eskiye uzanan çeşitli büyüklüklerdeki Avrupa kentleri, tarihi dönemlerinden kendilerini yeniden farklı kılan ne varsa, büyük özenle değerlendirmekte, böylece de tarihteki özel yerlerini, sıradan bir yerleşim olmadıklarını, kanıtlarıyla ortaya koymaktadırlar’ (Akin,1995).

İstanbul Eminönü-Hanlar Bölgesi kent ekonomisi dışa bağımlı İstanbul’da ithalat ve ihracatın yapıldığı limanın yakınında malların depolama ve dağıtım işlevine yönelik olarak hanların oluşturduğu bir bölge olup, Cumhuriyet’ten sonra ekonomik, fiziksel ve sosyal yönden birtakım değişimler geçirmiştir. Yapılan çalışmada, Avrupa’daki çeşitli bölgelerdeki kentsel dönüşüm tipleri kentsel kalite kapsamında incelenerek etkinliğini yitirmiş olan mekanların canlandırılması için tasarım rehberlerindeki ilkeler ve sürece ilişkin yöntemler ele alınmaktadır.

Yöntem:

Bu çalışma temelinde, literatür çalışmasına dayanmakta olup; çeşitli doktora ve yüksek lisans tezlerinden yararlanılmıştır. Çeşitli sempozyumlar, bilimsel araştırmalar, kitaplar, dergiler ve yayımlanan makaleler takip edilmiş, konuya ilişkin farklı uzmanlık alanlarındaki kişiler ile görüşmeler yapılarak yaklaşımları değerlendirilmiştir.

Elde edilen veriler doğrultusunda çalışmanın altyapısı oluşturulmuş, önemli ve güncel araştırmalar incelenerek genelden özele giden bir çalışma sistemi izlenmiştir. İlk olarak; eski kent, tarihi kent kavramları ele alınarak, korumanın kavramsal çerçevesi belirlenmiş, bu doğrultuda uygulanan kentsel dönüşüm kavramları incelenmiştir. Tarihi Yarımada için hazırlanmış plan açıklama raporu notlarından faydalanarak ve yerinde gözlem sonucu, Hanlar Bölgesi'nin fiziksel açıdan durumu ve plan hedefleri incelenmiştir. Sonrasında Avrupa'da kentsel yenileme ve canlandırma projeleri için uygulanan mimari tasarım rehberleri örnekler üzerinden irdelenerek, her bölgeye özgü mimari tasarım ilkelerine göre belirleyicilerin olduğu görülmüştür. Bu bağlamda, değerlendirmeler sonucu yeniden canlandırmaya ihtiyacı olan Eminönü Hanlar Bölgesi için göz önünde bulundurulması gereken, tasarım sürecine ilişkin ilkeler ortaya konulmaktadır.

2. KAVRAMLAR

2.1 Eski Kent

‘Eski’ sözcüğü, sözlük anlamı ile bulunduğumuz ana göre öncelikle bir zaman aşımını tanımlamaktadır. Bu süreçte yine görelî bir eskime, yıpranma ya da yaşlanma söz konusudur. Başka bir anlatımla o şeyin ele alındığı zaman kesitindeki koşullarına göre gösterdiği - o süreçte kullanılmasından ya da o süreci yaşamasından doğan farklılıklardır (Aysu, 1977), (Kunt,1980).

Bütün zaman dilimleri için değişmez bir ‘eski’den söz etmek hem yersiz hem de yanlış olur. Her zaman dilimi için, farklı bir ‘eski’ bulunduğunu varsaydığımıza göre, bu takı ile kullanılan tüm sözcüklerin anlamı da görecelik taşıyacaktır. ‘Eski konut’, ‘Eski Mekan’, ‘Eski Kent’ ya da ‘Eski Kent Parçaları’ gibi. En basit anlatımı ile her toplumsal yapı kendi sistemine uygun bir fizik çevre yaratacağından, bir sonraki evrede yarattığı bu eskimiş fizik mekanı kendi iç dinamiği nedeni ile geliştirmek ve değişikliğe uğratmak isteyecek ve bu istekler doğrultusunda da eyleme geçecektir. Nitekim bu olgu yerleşmelerin ilk görüldüğü çağlardan günümüze dek süre gelen bir aşamalar zincirini oluşturmuş ve fizik mekanlar devamlı bir değişim sürecine girmiştir.

‘Eski Kent’ mekanlarını tanımlarken vurgulanması gereken nitelikleri şöyle sıralayabiliriz:

- Günümüz toplumsal-ekonomik ve kültürel yaşam koşullarına uymayan,
- Eskimiş sağlıklı fizik mekanları içeren,
- Toplumsal sistem ile mekan organizasyonu, günün koşullarına göre çatışma içinde ve bütünleşmemiş olan yerleşmeler.

‘Eski kent’ deyimi ile oluşumundan, ele alındığı güne dek çeşitli toplumsal-ekonomik ve kültürel olayların sahnelendiği varlık alanını-fizik çevreyi-mekanı algılayız (Şişman, 1998). Kentler bu anlamda, insan topluluklarının tüm eylem alanlarını içeren bir araç olmuşlardır. Ancak bu işlevi yine insanoğlunun kendi yaratmaları sonucu kapsamlı bir biçimde sürdüremeyerek özüne ters düşmüştür.

Eski ve tarihi kentlerimiz, başka bir tanımla, insanlık tarihinin çeşitli evrimlerinin somut örneklerini (kent ya da kent parçaları olarak) bir arada içeren yerleşmelerimiz, bu süreçte kendinden sonra gelen evrelerde aynen ya da değiştirilerek kullanılma durumunda bırakılmıştır. Ancak, eski çağlardan bu yana, her evrede, yerleşme ve kentlerimizde izlediğimiz gibi, bu değiştirme eylemleri 1800’lere değin, kentlerde nüfus yapısının dengeli

gelişimi ve toplumsal, ekonomik ve kültürel yapının özellikleri nedeni ile kent fizik mekanlarında etkin rol oynamıştır (Aysu,1977).

‘Eski kent’ mekanları konum bakımından kent merkezi ya da dışında olabilir. Önemli olan tüm bakımdan kent etkinliği içinde belirli bir ağırlığı-olumlu ya da olumsuz-üstlenmiş, bu kent dokusunun içeriğidir.

Kentsel alan sisteminin bir parçasını oluşturan bu ‘Eski Kent’ parçaları, kentsel işlevlerle yükümlü bulunmaktadır. Bu açıdan bakıldığında kent bütünü-kent fizik mekan sisteminin- ayrılmaz bir parçasını- fizik mekan alt sistemini ya da sistemlerini oluşturmaktadır.

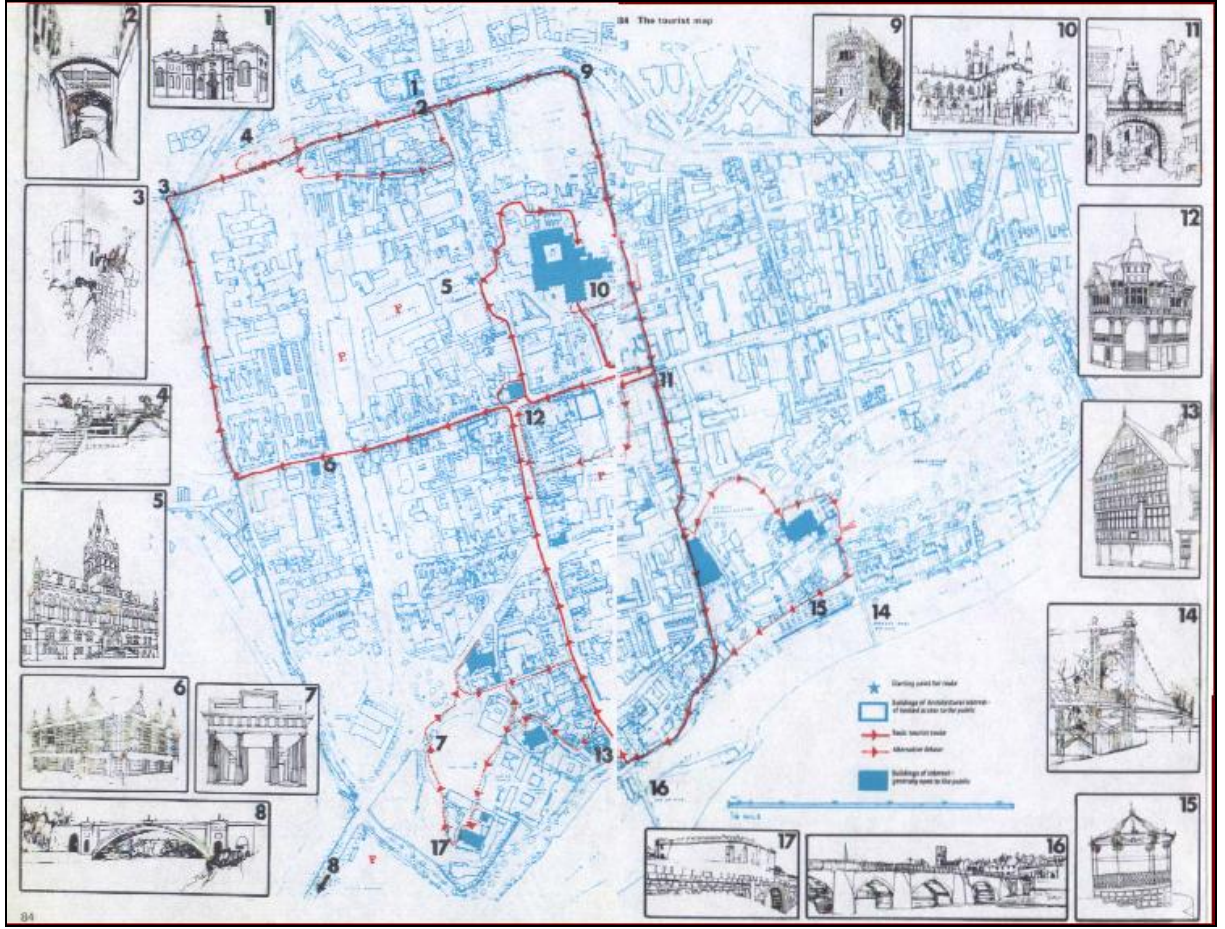
Özet olarak denilebilir ki; ‘Eski kent’ mekanı kent bütününde (fizik mekan sisteminde) bu sistemi oluşturan alt sistemlerin bir veya birkaçı üzerinde;

- Mekan içinde süregelen kentsel etkinliklerin
- Mekanlar arası süregelen kentsel etkinliklerin,

bir parçasını sürdürmekle yükümlü olabilirler (Aysu,1977).

Şekil 2.1 İngiltere-Cherster örneği [1]

Şekil 2.2 İngiltere-Chester kent planı [2]

İngiltere'nin tarihsel bir yerleşmesi olan 'Chester' kenti, eski çarşı dokusunda sıra dükkanlara sahip çok stratejik bir konuma sahiptir. Eminönü Hanlar Bölgesi'nde olduğu gibi yapısı gereği, ekonomiyle doğrudan ilişkili ve toprak değeri yönünden genellikle en pahalı yerleri olması nedeniyle eski kent çarşı dokuları her zaman çekici gelmektedir. Yerleşmenin toplumsal ve fiziksel çekirdeği olan eski kent çarşı bölgesi, hem nitelik hem de kapasite açısından perakende alışveriş gereksinimlerine yeterli olamadığından, dokunun bütünüyle korunup, kentin başka kesimlerinde yeni çarşı bölgelerinin kurulması halinde eski dokunun işlevselliğini ve önemini yitirmesi söz konusu olmuştur. Bu ikilem karşısında çözüm, eski kent dokusuna çağdaş içerikli, çevrenin var olan fiziksel sistem özellikleri koruyup değerlendirilerek en uygun konum ve kesimlerde ekler ve yeni yapılar tasarlayarak bulunmuştur. Böylelikle eski ve yeni birlikte mekan içinde süregelen kentsel aktivitelerin devamlılığı sağlanarak turistik güzergahlar oluşturulmuştur.

‘Eski kentsel oluşumların ve yapıların varlıklarını sürdürmeleri bunların kültürel statüleri ve ekonomik değerleri arasında gerçekleşen bir seçim sonunda ortaya çıkar. Bu statüler de sürekli olarak değiştiği için, tarihsel gelişim içinde değişme hızını kültürel parametreler kontrol eder’(Kuban, 2000).

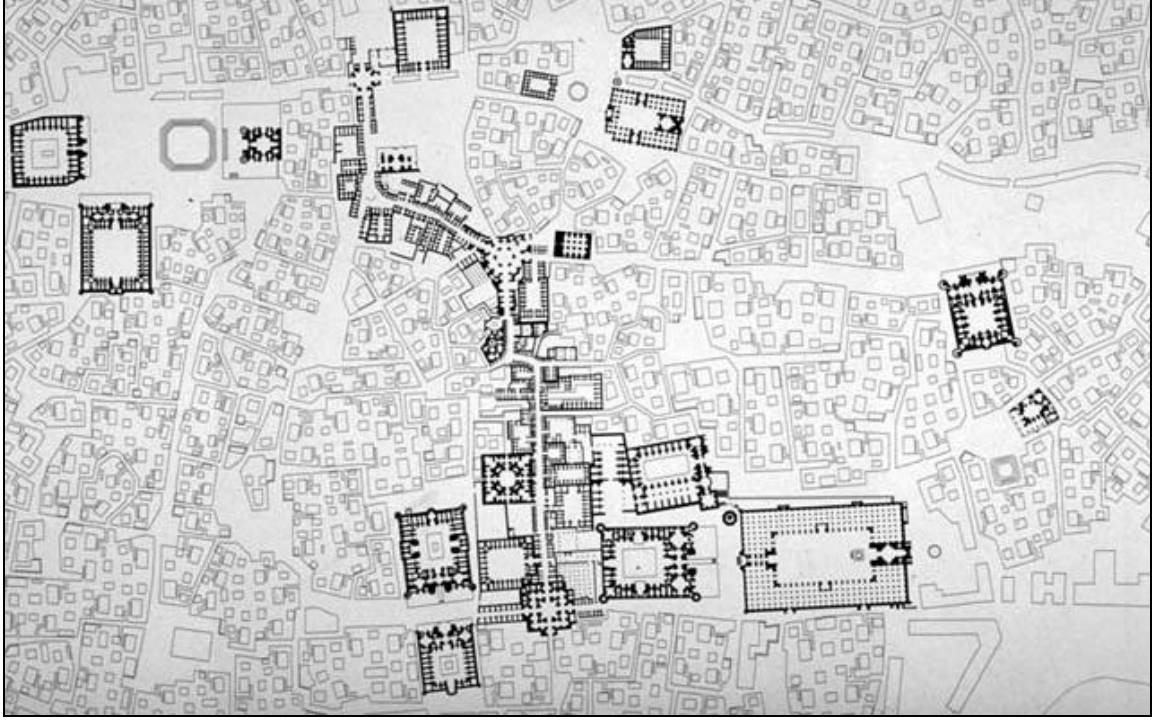
Değişik evrelerdeki her toplumun yarattığı fizik mekanlar, o toplumun kültürel yapısının bir maddi kalıntısını oluşturmuş, bir sonraki evre için bu kalıntılar ‘Eski’ nitelemesi ile damgalanırken, nitelik ve nicelik açısından tüm eskimeyi de içermiş ve insanoğlunun kültürel evriminin birer parçası olması nedeni ile de ‘Tarihi’ nitelik kazanmıştır (Şişman, 1998). Sınırlı bir çevreyi içeren kent, günümüze değin çeşitli aşamalarda oluşması nedeni ile bugünkü örtüsünde, değişik çağların izlerini taşımaktadır. Bu izlerde tarihin, insan yaşamının toplumsal, ekonomik ve kültürel yapı özelliklerinin simgeleştğini görmekteyiz. O halde, ‘eski kent’ diye nitelediğimiz yerleşmeler bu simgelerin varlığı nedeni ile aynı zamanda ‘tarihi’ birer alan olarak da karşımıza çıkmaktadır.

2.2 Tarihi Kent ve Tarihi Çevre

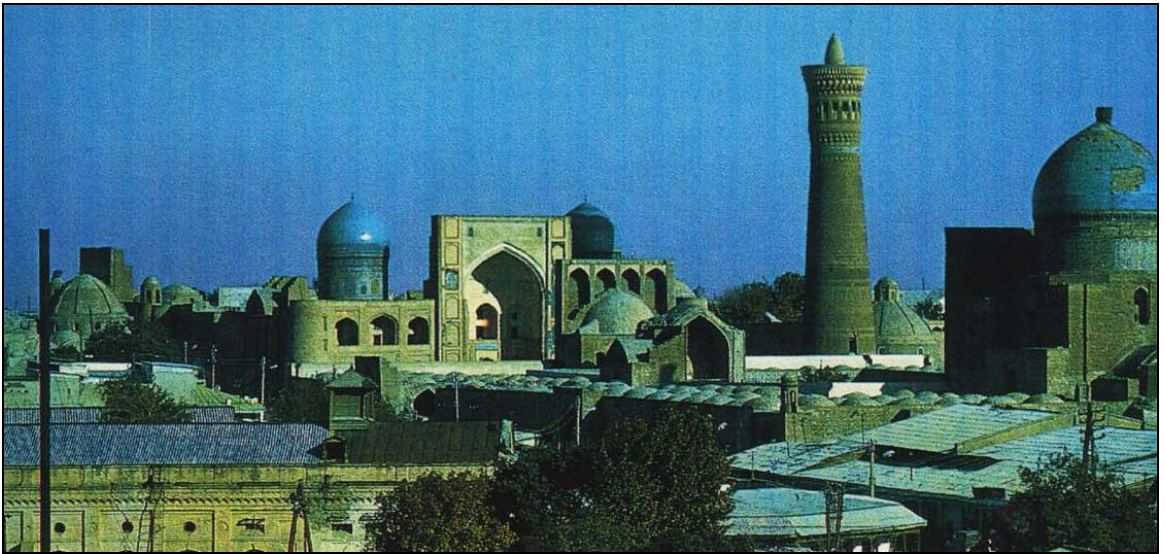
Her toplumun, her dönemde yarattığı fiziksel mekanlar o toplumun kültürel yapısının maddi kalıntısını oluşturmuştur. Bunlar –eski- olarak tanımlanmış ve bu tanımlama nitelik ve nicelik açısından tüm eskimeyi içermiştir. İnsan kültürünün bir parçası olduğu için de tarihi nitelik kazanmıştır. Bu kültür kalıntıları tarihi çevremizi oluşturmaktadır (Ayan, 2003). Tarihi kent dokuları geçmiş uygarlıkların sosyal, kültürel ve ekonomik yapısını, yaşam felsefesini, estetik kaygılarını yansıtan, insan ölçeğinde düzenlenmiş mekanlardır, yeni kuşaklar tarafından ya aynen ya da değiştirilerek kullanılmıştır.

Tarihi çevreler ise, yerleşim bölgelerini tarih öncesinden günümüze kadar geçen zaman sürecinde yaşamış insan topluluklarının ortaya koyduğu medeniyetlerinin bir birikimi ve ürünü olup yaşadıkları dönemlerin sosyal, ekonomik, kültürel, mimari ve diğer tüm özellikleri fizik mekanda oluşturan kent ve kent kalıntılarıyla, çeşitli tarihi olayların cereyan ettiği alanlar ve tespiti yapılmış tüm yapay ve doğal özellikleri olan korunması gereken alanlardır (KTVK Kanunu, 1983). Tarihi çevreler hayranlık uyandıran genel görünümüleri, çeşitli üslup ve biçimleri barındıran zengin düzenlemeleri, hoş şaşırtmalara olanak veren kıvrımlı sokakları, özenli işçilikleriyle toplumların yaratıcılığının bir göstergesi olarak görülmektedir. Tarihi çevrenin türü onu oluşturan bileşenlerin niteliğine göre çok değişir. Tarihi kent merkezleri, anıtların yoğun olarak bulundukları bölgelerdir. Bu alanların sınırları bazen antik dönemden ya da Ortaçağ’dan kalan ve kentin endüstri devrimine kadar ki gelişimini

sınırlayan surlarla belirlenmiştir. Görünüm çeşitliliği sunmasına karşın, çoğu kez tarihi çevre kendi içinde homojen bir yapı göstermektedir. Tarihi çevrelerde oran ve boyutları bütüne uygun olmakla birlikte, ayrıntılarda zengin çeşitlilik gösteren bir mimarlık gözlenmektedir (Ahunbay, 1999).

Şekil 2.3 Özbekistan-Buhara kent merkezi planı [3]

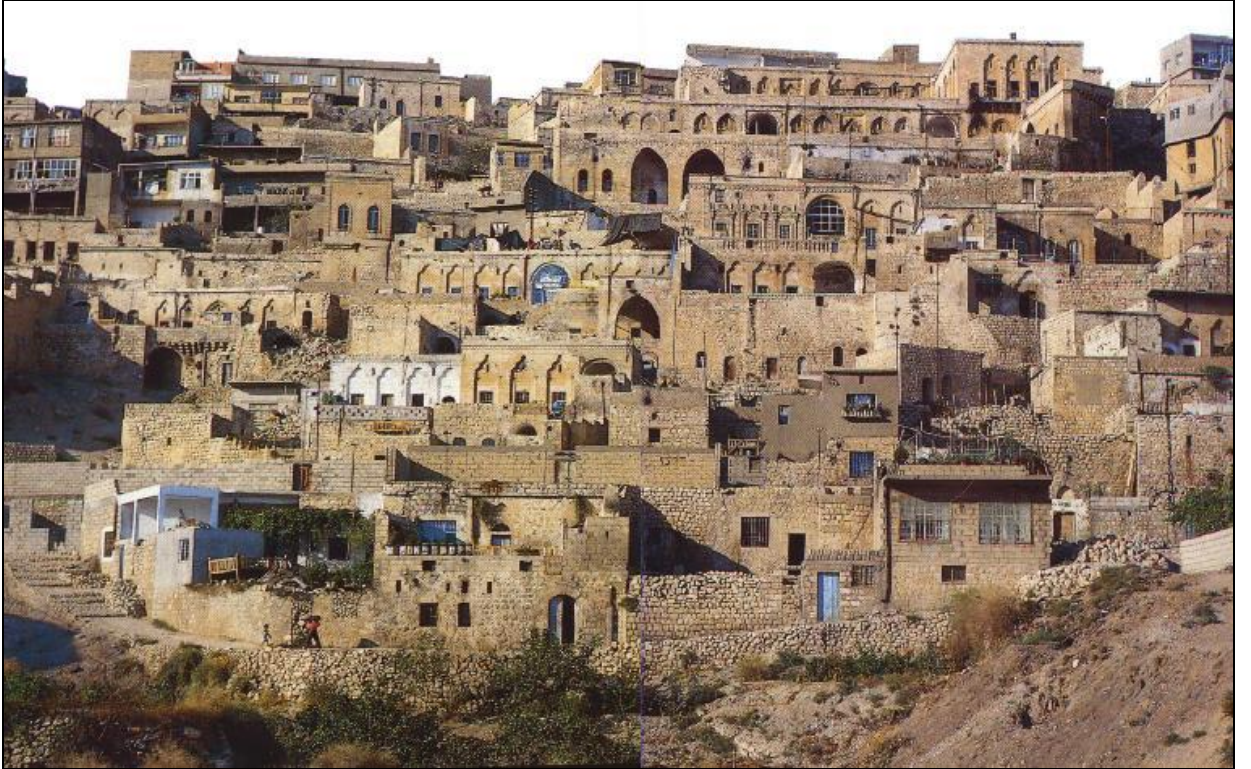
Şekil 2.4 Özbekistan- Buhara kenti görünüşü [4]

Orta Asya'nın en eski yerleşim yerlerinden biri olan Buhara kentinin restorasyonu 1975' te tamamlanmış ve 1995 yılında ise Ağa Han Mimarlık ödülüne layık görülmüştür. Kent merkezinde ticaret aksının çevresinde birçok korunmuş dini ve ticari binalar bulunmaktadır. Tarihi çevreler bulundukları kentlerde, çoğunlukla vurgu noktaları ve düğümleri oluştururlar. Buhara örneğinde olduğu gibi kentlerin okunabilirliği bu özelliklere bağlı olup bu bağlamda güçlü kentsel imaj ve tutarlı bir bütünsellik içinde homojen geleneksel doku devam ettirilmiştir.

Bir kentin ya da kentsel alanın 'tarihi yerleşme' olarak adlandırılması için bazı özellikleri taşıması gereklidir (Papageorgiou, 1971, s.27).

- Orijinal ve karakteristik bir kent strüktürü
- Önemli mimari özellikler
- Devam eden sosyal yaşam.

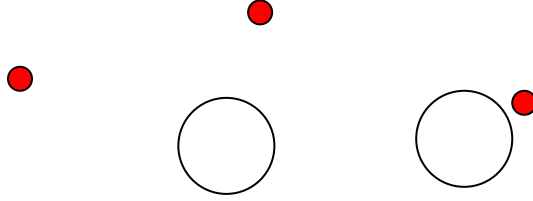
Bu özellikler irdelendiğinde genel kanının aksine olarak, tarihi yerleşmelerin çok eski olmaları gerekmemektedir.

Şekil 2.5 Mardin kent dokusu (Alioğlu, 2000)

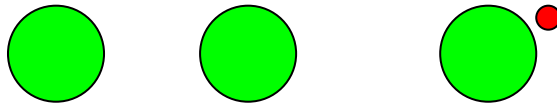
Papageorgiou'nun (1971, s.33-34, Polatoğlu Baytin, 2004), kent planlama ölçütlerine göre yaptığı tarihi merkezlerin sınıflaması, tarihsel bina ve yerleşimlerin, yeni bina ve yerleşimler ile olası ilişki şekillerini de açıklamaktadır:

1. Bağımsız ve anıtsal yapı gruplarının temsil ettiği yerleşmeler: Bu grupta tarihi manastırlar, kaleler, kervansaraylar gibi tek yapı ya da yapı grupları yer almaktadır. Bunlar tek başlarına olabilecekleri gibi bir yerleşimin yakınında da bulunabilir.

Şekil 2.6 Tek anıtın olası yerleşimi.

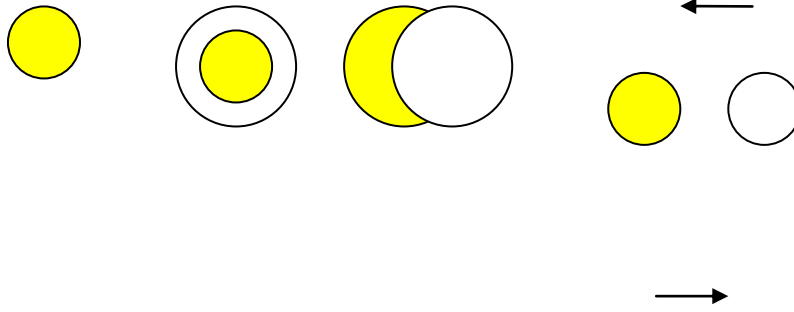
2. Küçük kırsal tarihi merkezler: Bu tür tarihi yerleşmeler, küçük bir liman ya da dağ ya da vadiye kurulmuşlardır. Bu tür yerleşmeler coğrafi konumlarından dolayı izole edilmiştir ve bu nedenle de kent strüktürü uzun süre değişmeden kalabilmiş, orijinal kent görünümüleri korunmuştur. Örneğin pek çok İtalyan ortaçağ kenti ile ülkemizde yakın zamana kadar Anadolu'nun pek çok kenti, Safranbolu ve Kula gibi bu grup içinde yer almaktadır.

Şekil 2.7 Küçük tarihi merkezin olası yerleşimi.

3. Tarihi Kentler: Nüfusu 200 bin olan orta büyüklükteki tarihi kentler bu sınıflamaya girmektedir. Son sekiz yüzyılda yapılmış ve bu süre içinde hem gelişmelerini hem de aynı kent strüktürünü, aynı nüfusu günümüze kadar taşıyabilmiş kentlerdir. Bu kentler, yüzyıl başında bir nüfus patlaması yaşamamış ve kentleşme hareketlerine maruz kalmamışlardır. Bu gruptaki tarihi kentler iki şekilde olabilmektedir; ya homojen bir kent görünümüne sahiptirler

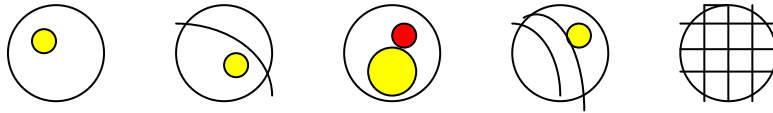
(Regensburg, Chartres, Salzburg gibi) ya da Floransa, Venedik gibi yaratıcı yaklaşımları bir arada içeren bir karışımdır.

Şekil 2.8 Tarihi kentlerin olası yerleşimi.

4. Büyük metropollerdeki tarihi bölgeler: Günümüzde pek çok büyük kentin (metropolün) içinde kalan tarihi alanlar, ya modern şehirden izole edilmiştir (Atina, Zürih, Napoli; Cenova gibi), ya da metropolün merkezinde önemli bir yer işgal etmektedir (İstanbul, Paris, Amsterdam, Roma, Münich gibi). Tarihi merkezler metropol içinde 5 şekilde yer alabilirler;

- kent merkezinde,
- kent içinden geçen önemli bir su yolu üzerinde,
- metropol içindeki önemli anıt gruplarının yanında,
- önemli bir yeşil alanın yanında ya da
- kentin yeni merkezinin içinde yer alabilirler.

Şekil 2.9 Büyük kentler içinde tarihi alanların olası yerleşimleri.

Bu sınıflandırmadan yola çıkarak, İstanbul kenti içindeki tarihi alanların durumu araştırmada önem kazanmaktadır. Metropoliten alanda tarihsel süreç içinde sektörel ve niteliksel anlamdaki değişimlere dayalı olarak, var olmaya devam etmekte ve yeni gelişmeler-uzantılar bu tarihsel çekirdek alanı etrafında oluşmaktadır. Çağdaş yaşam, sürekli yenilenme süreci içinde kentleri değişmeye zorlamaktadır.

2.3 Eski Kentlerde Fizik Mekana Yönelik Değişim ve Dönüşümler

Kentsel mekan, insan ve eylemleri ile fizik çevre arasındaki ilişkilerden oluşmuştur. İçinde yaşadığımız çağın kentleri, insanlık tarihinin başlangıcından bu yana fizik çevreyle, insanın birlikte var olduğu, varlık alanının tüm aşamalarını içermekte (eski ve yeni) ve bu aşamalar insan gereksinimlerinden doğan toplumsal, ekonomik ve kültürel boyutlarına göre değişim göstererek biçimlenmektedir.

Her çağ ve toplumda insanoğlunun yaşam koşulları, sürekli bir değişim içindedir. Bu olgudan kaynaklanan gereksinimleri ve beğenileri, kişinin, ürettiği ve içinde yaşadığı ‘fiziksel çevre’si ile olan ilişkilerini de etkilemektedir. Diğer bir deyişle, giderek farklılaşan yaşamının yanı sıra, yeni istemleri ve beğenileri doğrultusunda kişi, çevresindeki fiziksel sistemi değiştirmek, geliştirmek eğilimindedir.

Makine devrimi ile sanayileşme ve nüfus patlamalarının sonucu olarak yerleşmelerimizde büyük değişim, gelişim ve deformasyonlar ortaya çıkmıştır. Ülkelerdeki kırsal alan nüfusları, kentsel nüfuslara oranla ağırlıkta iken, sanayileşmenin getirdiği hızlı kentleşme eğilimleri ile bu oranda kentsel alanlar lehine değişimler olmuştur (Aysu, 1977). Değişen üretim sistemiyle birlikte, sanayinin hakim olduğu ülkelerde hizmet sektörünün önem kazanmasıyla, kentlerde meydana gelen çöküntü alanlarının tekrar kent mekanına kazandırılma düşüncesiyle ortaya çıkan yeni politikalar, gelişim stratejileri, bunların oluşum süreçleri, kentlere/bölgelere olumlu ve olumsuz etkileri olmuştur.

2.3.1 Fiziksel Yapı

Eski kentlerde fizik mekana yönelik olarak fiziksel yapıda oluşan değişimler ve dönüşümler; (Aysu, 1977)

- Mevcut konutların arasına yapılacak yenilerin kat adetlerinin arttırılmasına,
- Arka bahçelerin (avluların) yeni inşaatlarla (konut) doldurulmasına,
- Parsellerin gittikçe daha küçük parçalara ayrılmasına

- Toprak değerlerinin artmasına
- Tarihi binaların ya da bina gruplarının ilk işlevlerini kaybetmeleri, başka kullanımlara açılmasına,
- Parçalanmalar ya da birleştirmeler sonucu ortaya çıkan dairelerin, sıhhi tesisat açısından sağlık koşullarının zorlanmasına,
- Kat adetlerinin artması ile dar olan yol mekanlarının tamamen ışıksız hale gelmesine
- Dar ve uzun parsellerin ve yapıların yapılmasına ve cephelerin daraltılmasıyla ışıksız havasız mekanların ortaya çıkmasına,
- Başlangıçta, atölye, imalathane ve fabrikaların bu alanlarda ya da çok yakınlarında yer almasına,
- Boş parsel bırakmamak üzere spekülatif yapılanma, boş alanların oranının azaltılmasına, serbest alan olarak yalnızca sokakların, meydanların, küçültülmüş avluların vb. kalmasına,
- Yetersiz olan altyapı tesislerinin, gereksinimlerini karşılayamaz hale gelmesine,
- Artan ulaşım araçlarının yol boyutlarının yetersizliği nedeni ile sorunlar yaratmasına
- Genellikle tarihi olan eski yerleşmelerin tahrip olmasına, bozulmasına neden olmuştur.

2.3.2 Toplumsal ve Ekonomik Yapı

Eski kentlerde fizik mekana yönelik olarak toplumsal ve ekonomik yapıda oluşan değişimler ve dönüşümler; (Aysu, 1977)

- Nüfus yığılmaları nedeni ile konut yoğunluğunun artmasına,
- Kent merkezi oluşumunda konutların giderek yerini işyerlerine bırakması ile gece nüfusunun kaybına, gündüz nüfusunun artmasına
- Eski kent sakinlerinin (özellikle üst gelir grubunda olanlar) kötüleşen koşullar nedeni ile alanı terk etmesine, boşalan konutlara göçlerle gelenlerin kalabalık bir biçimde yerleşmesine,
- Kente gelen işçi, zanaatkar olarak çalışanların, işyerlerinden dolayı, ucuz kiralık konutların bulunması gibi nedenlerle eski kentte yer almalarına,
- Giderek değişen kent toplumsal, ekonomik örüntüsü üst gelir grubunu bu alandan iterek yerini alt gelir grubundaki küçük ailelerin almasına,
- Başta gittikçe yoğunlaşan bu alanların fizik çevre koşullarının kötüleşmesi ile nüfus kaybetmesine neden olmuştur.

2.3.3 Kültürel ve Sosyal Yapı

Kentleşme sürecinde en önemli faktör şüphesiz toplumdur. Toplumsal yapının ve hareketlerin incelenmesinde toplumun, etkileşim etkinliğini maksimize edecek yer seçimleri yaptığının ve bunun sonucu fizik mekanı şekillendirdiği savunulur. Tarihi süreç içinde incelendiğinde, kent merkezlerinin önceleri kentin üst gelir grubu tarafından kullanılırken, ticari ve diğer faaliyetlerin zamanla kent merkezine yakın konumundaki tarihi çekirdekler üzerinde baskı yapmaları ile geleneksel konut yapısını taşıyan bu alanlar kullanıcıları tarafından terk edilmiştir. Terk edilen bu alanları gitgide kente göç eden kırsal nüfus doldurmuştur. Bu durum;

- Kır kültüründen, kent kültürüne geçişte kişi-kişi, kişi-toplum, kişi-kurum, kişi-mekan, vb. arası çatışmaların çıkmasına,
- Uyum sağlamakta güçlük çekilmesine neden olmuştur.

Sanayileşme ve kentleşme olgularının oluşturduğu bu sorunlar yalnızca ‘Eski kent’ parçalarında izlenmemekte, planlı kent gelişimlerinde de çıkar amaçlı yaklaşımlar sonucu görülmektedir.

İnsanoğlunun ulaştığı bugünkü toplumsal, ekonomik ve kültürel düzeye göre bu kesimler eskimiş, bozulmuş, işlevsel, yapısal, toplumsal vb. açıdan - ‘Eski Kent’ parçalarıdır. Gerçekte çağının toplumsal yapısını simgeleyen bu mekanlar da insanlık tarihi açısından birer somut kültür örnekleridir.

Bu sorunlar – Avrupa kentlerinde-yöneticileri, plancıları ve halkı çeşitli önlemlerin alınması için araştırmalara, planlama ve uygulamalara itmiştir. Ülkeler kendi toplumsal yapılarına ve yönetim sistemlerine göre 1800’lerden bu yana-yapılan uygulamalarla elde edilen tecrübelerin ışığında-çeşitli yasaları, planlama ve uygulama yöntem, araç ve tekniklerini, temelde içerikleri aynı olmakla birlikte, farklı biçimlerde geliştirmişlerdir (Aysu, 1977).

3. KORUMA- KENTSEL DÖNÜŞÜM TİPLERİ VE KENTSEL TASARIM REHBERLERİ

3.1 Koruma

Korumanın ansiklopedik tanımı ‘bir varlığı tehlike dış etkilere karşı muhafaza etmek’ şeklinde yapılmaktadır (Meydan Larousse, Cilt.7,s:505-506). Kent bilimleri sözlüğünde (1980) ise bu tanım ‘kentlerin belli kesimlerinde yer alan çağ bilimsel ve mimari değerleri yüksek yapıtlarla anıtların ve doğal güzelliklerin, gelecek kuşakların da yararlanması için her türlü yıkıcı, saldırgan ve zararlı eylemler karşısında güvence altına alınması’ şeklinde açıklanmaktadır.

Ülkemizde 2863 No’lu Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yasası ise 3. Maddesinde Koruma ve korunma taşınmaz kültür varlıklarında muhafaza, bakım, onarım, restorasyon, işlev değiştirme işlemleri, taşınır kültür varlıklarında ise muhafaza, bakım, onarım ve restorasyon işleri olarak da tanımlanmaktadır.

Tarihi çevrenin ve tarihi anıtların korunması, tıpkı doğal çevrenin korunması gibi, özel bir bilinçlenme sonucu olmaktadır. Buna tarih bilincinin yoğunlaşması ve nesnelleşmesi süreci diyebiliriz. Toplumun kendi tarihini ve dünya tarihini bilinçlendirmesi bugünkü varlığı ile geçmişi arasında, hikayeyi aşan, nesnel bağlantılar kurmasına bağlıdır (Kuban, 2000).

Yapısal Çevrede Kültür ve Mekan (IAPS-CSBE: Culture and Space in the Built Environment) adlı uluslararası çalışma ağı tarafından 1997 yılında düzenlenen sempozyum, tarihi doku içindeki geleneksel çevre kültürü, kentsel ve mimari birikimi ile antik dönemden günümüze çok sayıda uygarlığın ürünü olan Amasya’da gerçekleştirilmiştir. Toplantı süresince, geleneksel çevrelerin ve doğal ve kültürel varlıklarıyla günümüze gelen Amasya’nın değişim ve gelişimi, tarihi ve kültürel değerlerinin korunması ve yaşatılması sürecine ilişkin amaçlar hedeflenmiştir (Şekil 3.1). ‘Geleneksel çevreler’ deyiimiyle yalnızca geçmişten miras kalan anıtsal, dinsel ve sivil mimarlıktan değil, aynı zamanda çevresel bağlamları içinde, yerel yerleşimler, işlevsel ve simgesel binalardan bahsetmek gereklidir. Geleneksel çevrelerin mimari, kentsel tasarım, sosyoloji, antropoloji gibi çeşitli disiplinlerde çok yönlü ele alınıp irdeleneceğini ve bu bağlamda değişmekte olan geleneksel çevrelerde sürdürülebilir gelişme ve kültürel süreklilik karşılığında; değişim, gelişim, gereksinim/gereklilik, süreklilik, yerellik, evrensellik, kimlik gibi sorunların tartışılması gerekir (Turgut, 2003).

Şekil 3.1 Amasya-İçerişehir (Turgut, 2003)

Şekil 3.2 Amasya’da kültürel ve mimari değerlerin korunması [5]

Çalışmalarında; kültür, geleneksel çevre ve koruma kavramlarını ‘çevre-davranış çalışmaları’ çerçevesinde ayrıntılı olarak irdeleyen Rapoport, geleneksel çevrenin korunmasını araştırma nedenlerinden en önemlileri olarak da kültürel kimlik ve süreklilik bağlamında ‘kültür’ konusunun tartışılması gerektiğini savunmuştur (Rapoport, 2002).

Korumanın ana amacı fiziksel ve kültürel mirasın sonraki nesillere aktarılmasıdır. Fiziksel çevrenin korunan öğeleri, günümüzün hızla değişen dünyasında kişilerin ve toplumların kimliklerini belirleyen düşünsel ve duygusal ipuçları, yabancılaşmaya karşı tutunacak değerler sağlar (Fitch, 1982-Biçer, 1999).

Koruma düşüncesi; insanoğlunun kültürel varlığının, tarihin ve yaşamın sürekliliğinde yarattığı maddi kültür kalıntılarını, yaşam sürecinde – toplumunu ve insanlığı boyutsuzlaştırmamak amacı ile – yeni yarattığı mekansal – maddi ürünler ile uyumlu kılarak, toplumsal, kültürel, mekansal vb. devamlılığın sağlanması için giriştiği bir çabalar demeti olarak karşımıza çıkmaktadır (Aysu, 1977).

Tekeli (1987), ‘egemen koruma’ anlayışını, yaşam çevresini geçmişte dondurmaya çalışan bir anlayış değil, geçmişteki öğelerin bir bölümünü koruyarak yeni değişmelerin eklemlenmesiyle çevreyi zenginleştirici ve geliştirici bir anlayış olarak tanımlamaktadır. Tarihsel çevre ve onun yaşayan bir ortam olarak korunabilmesi, kültürel sosyal ve ekonomik boyutlarıyla bir bütündür. Korumanın en önemli amacı yeni kentsel işlevler kazandırma yolu ile tarihsel çevreyi canlı olarak yaşatabilmek olmalıdır. Yasaklama ve saklamaya yönelik pasif koruma anlayışı değil, ekonomik ve toplumsal çözümler getirilerek aktif ve çok yönlü bir yaklaşım benimsenmelidir.

Günümüzde ‘Eski Kent’ mekanlarının korunması, tarihi kültür mirasın korunmasının ötesinde, kentsel bütünün gelişmesinin etkilediği bir çevre koruma olgusudur. Gerçekte şimdiye değin – özellikle ülkemizde – ilgili kuruluşların yönettiği koruma karar ve uygulamaları bu bütüncül görüşten yoksun olduğundan çoğu ‘Eski Kent’ mekanlarının ve içerdiği anıtsal-tarihi öğelerin tahribine yol açmıştır.

Bu sorunların çok yoğun bir biçimde yaşandığı ülkemizde de, tarihi kent dokularının korunmasında istenilen düzeye ulaşamamıştır. Oysa günümüzde, teknolojinin ve bilimin gelişimiyle, bu uyumun yaşam çevrelerine daha fazla yansıtılması ve bu bilincin daha fazla yerleşmiş olması beklenmektedir. Bu noktada temel konu, tarihsel kentlerin ulusal-uluslararası düzlemdeki yerel kimlik değerlerinin mekânsal karakteristik ve işlevsel kimlik açısından farklılıklar gösterdiğidir. Başka bir ifadeyle; stratejik öncelikli planlama alanları ve

ayrıntıda kentsel tasarım projelerinin gerek konu ve kapsam gerekse uygulama-tasarım teknikleri açısından, kamu yararı odaklı belirlenmesi gerektiğidir. Bu belirleme, “mekânın özgün yere” dönüştürülmesi süreci ve yerel kimlik değerlerinin, kentsel bellek ve imaj, korunması-geliştirilmesi ve kentsel yaşamla bütünleştirilmesi açısından önemlidir (Gospodini, 2004-Özcan, 2009).

‘Çağımıza ulaşabilmiş tarihi yerleşmeler, özellikle 1950’li yıllardan sonra evrensel değişimin belirgin olarak etkisinde kalarak eski karakterlerini yitirmeye başlamışlardır. Son 30 yıllık süreç içinde kapalı ekonomiden, açık ekonomiye geçişin sağlamış olduğu dış kültürlerle yakın temas toplumumuzun değer yargılarını değiştirmiş, tarih ile bağlarını zayıflatmıştır. Bu olgu, giderek büyük bir hızla ve çağdaş teknolojinin olanakları ile imar faaliyetlerinin hızlanmasına insanların tarihi kentsel çevrelerinden soyutlanmalarına neden olmuştur.’ (Eruzun, 1987)

Örneğin, Bologna kenti Ortaçağ ve Rönesans yapıları açısından Avrupa’nın en zengin kentlerindendir. Leonardo Benevolo tarafından belirlenen koruma ilkeleri, bölgenin korunmasını ekonomik, sosyal ve kültürel içeriği ile bir bütün halinde ele almak gerekliliğini ve tarihsel kentin bir müze olmadığını ilk kez vurgulayan uygulamalardan biridir. Getirilen ilkeler ışığında, Bologna kenti, bireylerin ortak belleklerinin simgesi ve kentsel korumanın başarılı bir restorasyon uygulaması olmasının ötesinde, kentlilerin kültürleriyle buluştukları bir alan olarak tanımlanır. Koruma uygulamasının önemle üzerinde durduğu konu, insan ve mekanın bütünlüğü, başka bir deyişle eski kent dokusu sağlıklılaştırılırken, bölge sakinlerinin de kendi çevrelerinde yaşamaya devam edebilmeleri olmuştur (İncedayı, 2006).

Plan şu temel fikirleri içermektedir:

- Kent çevresinde gelişme yerine kent içinde canlandırma- iyileştirme fikri benimsenmelidir.
- Tarihsel binalara ilişkin titiz bir envanter çalışması yapılmalı ve korunmaları için özel yasalar çıkarılmalıdır.
- İçerisinde yaşanılmayan binalar restore edilmeli ve bu uygulama kamu ve kent sakinleriyle ortak bir platformda yapılmalıdır.
- İstekli kentliler bu uygulamanın etkin aktörleri olmalıdırlar.

Bologna koruma çalışması, yerel ve merkezi yönetimlerin destek verdiği, üst düzeyde bir kültür projesi niteliğindedir. Bologna’da çevrenin korunması fiziksel dönüşüm, kültürel bir iletişim aracı olmuştur. Korumanın tarihle, kültürle, tarihi bilinçle ve sosyal yapıyla bütünleşmeden bir anlam taşımadığı kanıtlanmıştır. Bu bağlamda, İstanbul için getirilecek yasaların tarihe, kültüre ve dönüşümün sosyal boyutuna karşı daha duyarlı ve akılcı değerlendirilmesi konusunda olumlu bir örnektir.

Şekil 3.3 İtalya-Bologna kenti [6]

Günümüze ulaşabilmiş tarihi kent parçalarının korunması, yaşatılması, geliştirilmesi ve önemli tedbirlerin alınması için büyük çabalara girişmek zorunluluk kazanmıştır.

‘Korumada üç temel amaç’ saptanabilir (Bildiş, 2006);

1. Tarihi mirasın gelecek kuşaklara iletilmesi
2. Kültürel sürekliliğin sağlanması
3. Çağdaş insana tarih ile birlikte yeni yaşam olanakları sağlanması

Eski biçimlerin ve değerlerin yaşatılması toplumun tarihsel açıdan bilinçlenmesini sağlar. Geçmişin göstergelerini taşıyan bir çevrede toplumsallaşan bireyler, yeni yaşamın içinde geçmişin simgeleri vasıtasıyla bir kültür sürekliliği elde ederler ve tarih bilincine sahip olurlar. Toplumlar tarihi süreç içinde kültürel birikimlerine sahip çıkarak gelişirler. Kültür bağlarının kopması, yabancı kültürlerin benimsenmesine olanak sağlar ve toplum karakterini yitirir. Geçmiş ile gelecek arasındaki köprülerin sağlam tutulması tarihi değerlerin korunup yaşatılmasına bağlıdır. Kültürel süreklilik sağlandığında çağdaş ve kültürlerin sağlıklı biçimde yeni aşamalar yapmasına ortam hazırlamış olacaktır.

3.2 Kentsel Dönüşüm Kavramı ve Dönüşüm Tipleri

Kentsel dönüşüm, kentsel sorunlara çözüm üretmek amacıyla, değişime uğrayan bir bölgenin ekonomik, fiziksel, sosyal ve çevresel koşullarına kalıcı bir çözüm sağlamaya çalışan çok yönlü bir eylem olarak ifade edilmektedir. Kentsel mekandaki değişim ve dönüşümler, kimi zaman mekan ve yaşam kalitesini artırıcı yönde olurken; kimi zaman ise, mekanın ekonomik, toplumsal, çevresel ve fiziksel çökme ve bozulması olarak kendini gösterir.

Keleş (2004), kentsel dönüşümü, bir kentin tümünün veya belli kesimlerinin değişmesi, başka bir biçime girmesi şeklinde tanımlamakta, kent plancıları arasında bu kavramın, kentlere yeni yerleşim alanlarının eklenmesinden farklı olarak, kentin geçmişten beri var olan kesimlerinin iç yapısında ve başka yerleşim birimleriyle olan ilişkilerinde meydana gelen değişimleri anlatmak için kullanıldığını ifade etmektedir. Kentsel dönüşümün amacı aşağıda belirtilen dört temel ölçütleri yerine getirmektir. Bunlar;

- Fiziksel çöküşü durdurmak ve tarihi dokunun sürdürülebilirliğini sağlamak,
- Ekonomik yaşamı canlandırmak,
- Mimarlık ve kentsel yaşam kalitesini arttırmak ve kültüre dayalı dinamikleri harekete geçirmek,
- Proje sürecine her ölçekte ilgili aktörlerin katılımı sağlamaktır.

Özetle, şehirciliğin eylem alanı olarak, planlama, tasarım ve koruma disiplinlerinin uygulama araçları haline gelen kentsel dönüşüm projeleri, fiziksel/çevresel problemleri çözerek, sürdürülebilir çevrelerde kaliteli yaşam koşulları oluşturmak ve sosyo-ekonomik/teknolojik gelişmelerle birlikte ortaya çıkan yeni toplumsal gereksinimleri karşılamak için kullanılmaktadır (Polat, S., Dostoğlu N., 2007).

Bu kapsamda, kentsel dönüşüm kavramı içinde geçen; kentsel yenileme, yeniden canlandırma, yeniden değerlendirme gibi kavramlar bulunduğunu, kentlerin eskimiş veya eskimeye yüz tutmuş kesimlerinin ekonomiye ve topluma kazandırılmasında, işlevleri, konuları, amaçları ve yöntemleri birbirinden az veya çok farklılıklar gösteren bu kavramların hepsinden yararlanılabilmektedir. Bölgenin sorunlarının ve potansiyellerinin niteliğine bağlı olarak, bu hedeflerden biri veya bir kaçını ön plana çıkabilmektedir.

Bu çalışmada tanımlanacak olan uygulama biçimleri (sıhhileştirme, yeniden değerlendirme, yeniden canlandırma) dışında farklı isimlerle anılan veya bunların birkaçının kombinasyonu ile oluşturulmuş modeller de bulunmaktadır. Bu kapsamda, seçilen uygulama, o bölgenin fiziksel, sosyal, ekonomik yapısı ve konunun ele alınışındaki yasal çerçeveye göre değişiklikler gösterdiğinden her bölge için farklılıklar göstermektedir. Bu bölümde, kentsel dönüşüm tipleri açıklanarak, örnekler üzerinden eski kent merkezlerindeki alanlara nasıl çözümler getirildiği ortaya konulacaktır.

3.2.1 Sıhhileştirme (İyileştirme) – Yenileme (Renovation – Rehabilitation)

Sıhhileştirme, planlı olarak gelişmiş ancak zamanla yıpranmış çeşitli eklemelerle yoğunlukları artmış yapı ve bina gruplarının yeniden düzenleme ile sağlıklı bir hale getirilmesi eylemidir. Keleş (1998), sıhhileştirmeyi ‘bir yerleşim yerinin tümünün ya da bir bölümünü işlevlerini yerine getiremez durumdan kurtarmak ve daha üstün işgörü ölçülerine kavuşturmak’ olarak tanımlamaktadır. Diğer bir deyişle, kente oranla sıhhileştirme sağlıklı yaşama olanaklarının ve verimliliğinin artırılması ya da yeniden kazandırılması değil, özellikle işlev edimlerinin yeniden işlerliğe kavuşturulmasıdır.

Yenileme, zaman içinde eskimiş veya yıpranmış şehir dokularının günün sosyal ve ekonomik şartlarına uygun olarak değiştirilmesi ve yenilenmesini sağlayan süreçtir. Yenileme eskimeye karşı akla gelen bir reaksiyon olarak ele alınabilir. Ancak, eskime yıpranma olarak değil de işlevsel eskime, fiziksel yıpranma, görsel köhneleşme, ekonomik eskime, sosyal eskime olarak düşünülmelidir. Yenileme önlemleri, bir alanın kentsel yapısındaki bozuklukları

önemli derecede iyileştiren ya da daha iyi düzenleyen çalışmalar olarak tanımlanmaktadır.

Bu iki tanımlamada sağlıklı yaşam koşullarının yanında, toplumsal ekonomik ve kültürel yapıdaki düşüşlerin de iyileştirilmesi ve bu nedenlerle de eski kentte ya da eski kent parçalarında izlenen işlevsel çöküşlerin de kentsel kalite yönünden yeniden düzenlenmesi gerekliliği ortaya konmaktadır.

Yerleşmelerimizin yapısı toplumsal, ekonomik ve kültürel gelişmelerin oluşturduğu günün koşullarına uyum yapamaz duruma gelmiştir. Ekonomik ve teknolojik aşamaların yarattığı koşullar hızlı değişen ve gelişen isteklere insanlara oranla daha kolay bir biçimde uyarlanabilmektedir. Bu gelişmelerde, kente yüklenen koşullar, kentin o andaki olanaklarının çok üstündedir. Bu süreçte araya giren yapısal dönüşümler kent organizmalarını karışıklığa itmekte, bu düzensizlikler genellikle mevcut ‘Eski Kent’ kesimlerinde görülmektedir.

Pek çok ülkede, tarihi ve tarihi olmayan konut bölgelerinde yapılan sıhhileştirme çalışmaları, dokunun yeniden değerlendirilerek günümüze kazandırılmasını sağlamıştır. Böylece mevcut dokuyu bozmadan zedelemeyen, yeni barınma imkanları, elden geçirilmiş, yaşanabilir çevrelerde, hem de şehrin merkezinden uzakta olmayan, hatta tam kalbinde bulunan bölgelerde sağlanmıştır (Ayan, 2003).

Şekil 3.4 Fener-Balat yenileme çalışması [7]

Fener Balat semtleri Rehabilitasyon Programı, daha sağlıklı bir kentsel çevre ve konutların restorasyonuna, olanak sağlayarak, mevcut semt sakinlerinin yaşam koşullarını iyileştirmeyi amaçlayan bir uygulamadır. Proje, binaların rehabilitasyonu kadar sosyal rehabilitasyonunda desteklenmesini hedeflemekteydi. Böylece tarihi doku içindeki konut problemlerine uygulanabilir çözümler sunarak yoksul bölge sakinlerinin yaşam koşullarının geliştirilmesi amaçlanmaktaydı (Altınsay, B. ve Ünlü E. A., 2003/4).

Şekil 3.5 Fener-Balat semti, sıra evler (Polatoğlu, 2010)

Şimdiye kadar sayısız uygulama, sıhhileştirme yolu ile eski doku ve eski yapıya çağdaş konforun getirebileceğini göstermiştir (Kuban, 2000). Sıhhileştirme kent yenilemenin bütünleştirilmiş bir parçasını oluşturur ve yenileme sürecinden kopuk, soyutlanmış ya da yalıtılmış olarak düşünülemez.

Sıhhileştirme planlaması ve uygulamasının daha ayrıntılı bir biçimde yapılabilmesi için temelden hareketle değişik yöntem ve bölümler öne sürülmüştür. Herbert Grabe , (1968 - Aysu, 1977) , sıhhileştirme alanının farklı sorunlarına göre 3 değişik yöntem önermektedir:

1. Koruma Sıhhiileştirmesi (Conservation)

Var olan çok değerli tarihi (eski eser-anıt niteliğinde) yapıların ve eski kent parçalarının bakımı ve korunması

2. İyileştirme Sıhhiileştirmesi (Rehabilitasyon)

- Ayıklama, boşaltma ve yıkama
- Var olan yapıların modernleştirilmesi

3. Total Sıhhiileştirme (Redevelopment)

Bütün yapısal malzemeyi ortadan kaldırmak suretiyle yeniden yapılanma.

Birbirinden farklı gibi görünen bu bölümlenmeler, sıhhiileştirme sürecinde ve her sıhhiileştirme aşamasında alanın ölçeğine göre temel oluşturmaktadır.

Çizelge 3.1 - İyileştirme (rehabilitasyon) Evreleri (Highfield, 1987- Sert, 2007)

EVRE	PERFORMANS GEREKSİNİMLERİ	BİNA DEĞİŞİMİ
PROGRAMLAMA	Bina gereksiniminin ilk tanımlaması	İstenmez, sadece program değişir.
TASARIM	Programı bina gereksinimini karşılayan tasarıma dönüştürür.	
İNŞA	Tasarım dökümanlarını fiziksel ürüne dönüştürür.	Değişim sırasıyla tasarlanan yada tanımlanan değişimleri içerebilir.
İLK KULLANIM	Performans ilk kullanımda test edilmeye başlar.	2.derece değişiklikler kullanıcıların önerisi ile, büyük değişiklikler ise ancak binanın işlevi değişirse yapılır.
DEVAM EDEN KULLANIM	Performans bir POE (postoccupancy evaluation-yeni işlev değerlendirilmesi) ile değerlendirilir	Devam eden bakım ve tamir.

3.2.2 Yeniden Değerlendirme (Reassessment)

Yeniden değerlendirme; tarihi varlığın, eski değerinin kendisine yüklenmesi, ‘tarihi’ ortaya çıkarması; okunabilir, görülebilir, algılanabilir hale getirilmesi anlamına gelmektedir. Geleneksel mekan değerlerinin onarılarak, günümüzün gereksinimlerine cevap verecek şekilde donatılarak yeniden kullanılmasıdır.

Tarihin yeniden değerlendirilmesi ve korunması, ekonomik, sosyal ve politik boyutlar içinde değerlendirilen, esin alınan, yeni dokuya da anlam kazandıran bir felsefedir. Yeni ile eskinin arasında, ilişkiyi en doğru biçimiyle ele alan, objektif bir yaklaşım içeren bir köprü olmalıdır. Yapılacak yeniden değerlendirme çalışmaları da aslında o tarihi bölgeyi yeniden ‘değer’lendirecektir.

Tarihi birikim, kent kimliğinin tüm yapı taşlarında bulunmaktadır. Bu birikimin korunması ve yaşatılması için koruma bağlamında çevresel ve toplumsal sürdürülebilirliğin tüm yönleriyle ele alınması ile mümkün olacaktır. Bu nedenle, tarihi çevrelerin yeniden değerlendirilmesi, belirlenen bir amaç doğrultusunda, bir kaynağı bulunan ve belirli bir sürece yayılacak olan bir program, bir işlem dizisi olmalı ve böylece de soyut bir kavram olmaktan çıkıp, uygulamalar ile somutlaşan bir gerçek haline gelmelidir. Yeniden değerlendirmenin, ekonomik, sosyal, kültürel gelişmenin önemli bir faktörü olduğu unutulmamalı, sürdürülebilir kalkınmanın ancak yeniden değerlendirmenin de içinde bulunduğu, doğal ve kültürel kaynakların gelecek nesilleri için korunması gerektiğinin bilincine varılması gereklidir çünkü yeniden değerlendirme, sadece mimari mirasın korunması açısından değil, yeni yapılacak uygulamalara da bir örnek teşkil etmesi açısından kültürel sürekliliğin de bir parçasıdır (Arabacıoğlu, 2007).

Tarihi çevrenin korunması, yaşatılması ve geliştirilmesine yönelik planlamalar günümüz yaşantısının gereksinimlerine cevap verecek çözümleri de içermek zorundadır. Tarihi yapıların kullanabilirlikleri, yüklendikleri işleri istenildiği gibi yerine getirebilme koşuluna bağlıdır. Bir yapının söz konusu işleri yerine getirebilmesi koşulu yalnızca plan ve konum bakımından değil onarım ve kullanma giderleri yönünden de uygunluğunu gerektirir. Kamu ve özel kaynakların doğru ve yararlı şekilde kullanılması tarihi yapıların onarıldıktan sonra yeterince karlı bir gelir kaynağı haline gelme olasılığını arttırabilir (Zeren, 1979).

Tarihi çevrelerin yeniden değerlendirilmesi, tarihi varlığın eski değerinin canlandırılması, bu değerın kendisine yeniden yüklenmesi anlamına gelmektedir. Özellikle dondurarak koruma anlayışından uzaklaşıldığı ve çağın gereklerini yerine getirerek yaşatma fikrinin yaygınlaştığı

günümüzde bu bağlamda henüz geçerliliğini kaybetmemiş fonksiyonları barındıran kent alanlarının yanı sıra orijinal fonksiyonlarını kaybetmiş anıtlar ve çevreleri de ele alınmaktadır.

2.Dünya savaşında Avrupa’da tarihsel doku büyük tahribata uğramıştır. Varşova’da 1944 yılında halk ayaklanması sonucu, çok sayıda Yahudi’nin yaşadığı Eski Şehir civarındaki Getto, Alman ordusunun bombardımanı, tank saldırısı sonucu yerle bir edilirken, Eski Şehir’in de yüzde 90’ı harabe haline gelmiştir. 1950’lerde başlayan toplu restorasyon sürecinde yıkılan binalar eski resimlere bakılarak tekrar inşa edilmiştir. Yapıların kurtarılabilen projeleri sayesinde sarayın, kiliselerin ve konutların taşları/tuğlaları dâhil tüm elemanları aynı yerine konularak, yap-boz yapar gibi yeniden inşa edilmiştir. Şekil.3.6’da görüldüğü gibi, bugün, UNESCO’nun korumasında olan tarihi bölgede yapıların duvarlarındaki kurşun izleri halen durmaktadır.

Tarihi birikimin bu anlamda korunması ve doğru yansıtılması aynı zamanda kalkınmanın da bir parçası olarak geçmişten günümüze sürekliliği sağlamaktadır. Bu da ancak koruma bağlamında çevresel ve toplumsal sürdürülebilirliğin tüm yönleriyle ele alınması ile mümkün olmuştur.

Şekil 3.6 Polonya-Varşova kenti, Prozna Sokak'ta 70 yıllık kurşun izleri [8]

Şekil 3.7 Varşova-meydan, savaştan sonra (Canbay- Polatoğlu, 2006)

Şekil 3.8 Varşova-meydan, restitüsyon sonrası (Canbay- Polatoğlu, 2006)

3.2.3 Yeniden Canlandırma (Revitalization – Regeneration)

Yeniden canlandırma, sosyo-kültürel, ekonomik ya da fiziksel açılardan bir çöküntü süreci yaşamakta olan kentsel tarihi çevrelerde, çöküntüye neden olan faktörlerin ortadan kaldırılarak, o alanın tekrar hayata döndürülmesidir (Özden, 2001).

Dünya şehirlerinde ve Türkiye’de çok boyutlu mekan olma özelliğine sahip eski kent alanlarının çoğu düşük nitelikli çevre kalitesi, eğitim vd. hizmetlerin yetersizliği, yüksek düzeyde suç ve şiddet imajıyla değerlendirmeye başlanmış, aynı zamanda kırsal kesimden göçle gelenlerin yerleştiği alan olma durumu devam etmiştir. Bu anlamda eski kent mekanlarının çağdaş yaşam standartları ve sağlıklı çevre özelliklerinden uzak, aslına uygun olmayan işlevsel kullanım ve kullanıcılar, gereğinden fazla müdahale veya ihmal ve diğer nedenlere bağlı olarak şehrin fiziksel, işlevsel, ekonomik ve sosyal yapısını olumsuz yönde etkilemiş, çekicilik ve cazibe özelliklerini yitirmiştir (Oruç, 2006).

Eski kent mekanlarının nitelik kaybetmesine neden olan faktörler : (Evans, 1997)

- Nüfusun alım gücüne bağlı ticari satışlarda düşüş,
- Nüfusun ve mesleklerin yayılması sonucu şehir çevre alanlarında, küçük şehirlerde ve yarı kırsal alanlarda ticaret faaliyetine olan talebin artması,
- Şehir merkezinde suç, vandalizm, anti sosyal davranışlar ve görsel kirlilik gibi çevresel problemlerin ortaya çıkması,
- Ulaşım problemlerinin olması ve
- Kent merkezlerinin zamana uygun olarak gelişmemesi

olarak sıralanabilir. Ayrıca müşteriye yönelik standartların modern beklentilerin gerisinde kalması, destekleyici servislerin yetersizliği ve bakımsızlığı ise nitelik kaybındaki etkenlerdir.

1970’lerden itibaren yapı ve sanat eseri düzeyinde olan koruma çalışmaları daha sonra alan temizleme ve büyük ölçekli yeniden geliştirme politikalarının, fiziksel, sosyal ve kültürel anlamda yaşamı uğrattığı kesintiye tepki olarak da alana dayalı korumaya dönüşmüştür. Kent eskime bölgelerinde 1950-60’lı yıllarda yaygın şekilde uygulanan yeniden geliştirme ve büyük ölçekli temizleme gibi müdahale biçimlerinin yerini özellikle tarihsel niteliği olan alanlarda, bu alanları tekrar şehrin yaşayan canlı bir parçası haline getirme amaçlı yeniden canlandırma uygulamaları almıştır. Bu uygulama yaklaşımıyla eskime bölgesi tekrar yaşamak, çalışmak, vakit geçirmek ve yatırım için çekici bir nitelik kazanmaktadır.

IAPS-HOUSING- "Konut" çalışma ağı ile birlikte 12-16 Ekim 2009 tarihleri arasında İstanbul'da gerçekleşen İstanbul 2010 - Avrupa Kültür Başkenti -tarafından desteklenen "Yapısal Çevrenin Yeniden Canlandırılması: Yeni Kullanımlar İçin Eski Mekanlara Yeniden Nitelik Kazandırmak" başlıklı Uluslararası Sempozyum'da kentsel yenileme, konut rehabilitasyonu, kalite yükseltme ve iyileştirme terimlerine karşı "yeniden nitelik kazandırmak" terimi, sakinlerin yaşam kalitelerini yükseltebilmek amacıyla kentsel alanlardaki mevcut yapıların ve kamusal alanların yeniden düzenlenmesinde kullanılmış olan çok aktörlü süreç, çoklu sayıda ölçüt, anlamlar ve değerlerin altını çizen bir eylem / fiil olarak kullanılmıştır.

Kentlerin, ekonominin merkezine taşınmasıyla birlikte ortaya çıkan sorunları aşmada kendilerine yetmeleri zorunluluğu ve rekabet ortamının gereği, kent yönetimlerini, öncelikle kentsel çöküşün ve köhnemenin yaşandığı alanlara yöneltmiştir. Tarihi kent bölgelerinin yeniden canlandırılmasında diğer kentsel bölgelerde olduğu gibi, ekonomik tabanda çeşitliliğin sağlanması ve farklı ihtiyaç ve talepler arasında bir denge oluşturulması gerekmektedir. Farklı işlevlerin bir araya gelmesi alanın istenilen nitelikte daha uzun süre kalmasını sağlarken, tek kullanımdan destek alan yeniden canlandırma çalışması başarısız şekilde sonuçlanabilmektedir (Tiessdall vd., 1996, Oruç, 2006).

Bu anlamda başarılı kent merkezlerinin çoğunun:

- Seçenek ve çeşitlilik sunan farklı konularda uzmanlaşmış dükkanlar, finansal profesyonel ve yönetsel servisler, eğlence, kültür ve serbest zaman faaliyetleri gibi farklı zamanlarda farklı kullanıcı gruplarını çeken karışık çekiciliklere sahip olduğu,
- Etkili ve verimli ulaşım alternatifleri ile erişilebilirliklerinin sağlandığı,
- Yerel kimlik ve karaktere sahip olduğu,
- Kentsel görünüm, kamu mekanları ve sokaklar anlamında yapıli çevrenin temiz, güvenli ve çekici bir atmosfer sunduğu,
- Pozitif şekilde planlanıp, yönetilip, geliştirildiği görölmektedir (PAN, 59).

Bu bağlamda yeniden canlandırmayı; emlak-eksenli, konut-eksenli, turizm-eksenli, kültür-eksenli canlandırma politikaları üzerinden inceleyerek, tasarım rehberlerine girdi olmuş-olabilecek çeşitli ölçütler doğrultusunda yapılan canlandırma projeleri incelenerek, örnekler ortaya konacaktır.

3.2.3.1 Emlak Eksenli Yeniden Canlandırma

1980 sonrası ekonomik yeniden yapılanma sürecinde, küresel ölçekte artan rekabet ortamında, merkezi-yerel yönetim ilişkilerinin yeniden yapılanması ve özel sektörün piyasa koşullarına adaptasyonu ile daha etkili bir rol oynaması ve emlak eksenli yeniden canlandırma projelerine yönelmesiyle, “prestij projeler” (*flagship*) gelişmeye başlamıştır. Bu tür projeler hem Avrupa hem de Amerika’da yaygınlaşmaya başlamıştır. Böylece yerel yönetimlerin mali kaynak sıkıntısı, özel sektör yatırımlarını çekebilmek için, emlak piyasalarını hareketlendirecek nitelikte projelerin oluşturulmasında rol oynamıştır. Emlak-eksenli projeler, genellikle sanayinin terk ettiği merkez ve çevresindeki alanlarda, işlevsizleşen rıhtım ve dokların bulunduğu kıyı alanlarında ortaya çıkmaktadırlar. Bu sebeple, emlak-eksenli yeniden canlandırma stratejilerini destekleyenler, kent merkezlerinde fiziksel ve ekonomik olarak bir dönüşüm yaratıldığını, fiziksel mekandaki yenilenmenin bir sonucu olarak alanın imajının yenilendiğini, alan ve çevresindeki emlak değerlerinin arttığını ve yeni yatırımcıların alana çekilmesinin kolaylaştığını ve böylece ekonominin yan sektörlerinde canlanma olduğunu belirtmektedirler (Özdemir, 2003, s.389).

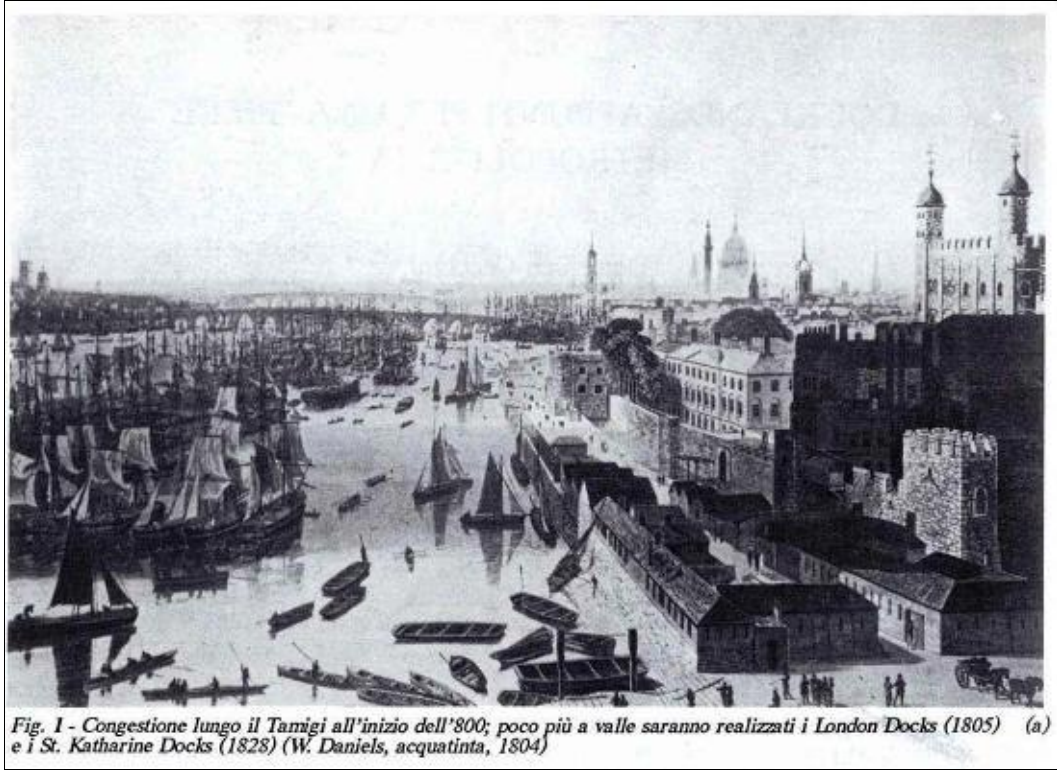
Örnek Uygulama: Londra Liman Bölgesi (Docklands) Projesi

* [9] no’lu internet kaynağında yer alan çalışmalardan özetlenmiştir.

Sanayi devriminde İngiltere, I.Dünya Savaşı sırasında Alman bombardımanından ağır hasar görmüştür. 1950’lerde savaş sonrasında kent tekrar inşa edilerek yeniden canlandırılmıştır. 1960 - 1970 arasında endüstri, kargo taşımacılığının konteyner sistemini yaratmış, Londra Limanı da konteyner sisteminin gerektirdiği daha geniş kanallara sahip olmadığından gemi endüstrisi derin limanlara taşınmıştır. 1960-1980 yılları arasında Londra’nın tüm limanları kapatılmış ve Thames nehrinin üzerinde kurulmuş geniş liman bölgesinin zamanla terk edilmesine neden olmuştur. Bölgedeki eski endüstrinin çöküşü ve yenisinin gelişmeyişi, beraberinde büyük bir kentsel problemin yanı sıra işsizlik, suç oranının yükselmesi ve bunlara benzer başka sorunları da beraberinde getirmiştir.

Limanları geri dönüştürme çabaları 1980’de başlamıştır. Londra Liman Bölgesi “Docklands”; 20. yy sonlarında büyük bir kentsel düzenleme konusu haline gelmiştir. Thames nehri boyunca yaklaşık 11km’lik ve 2200 hektarlık bir bölge LDDC (The London Docklands Development Corporation) adı altında Londra’nın doğusunda yer alan tersanelerin kapanması ile ortaya çıkan ekonomik fiziksel ve sosyal çöküntünün ortadan kaldırılması amacıyla

kurulmuştur (Dinçer,İ, 2009). Proje, etaplar halinde, ticaret, ofis alanları, konut ve kamu yatırımları içeren uluslararası yatırımcıları kapsamaktadır. Merkezi yönetim, yerel yönetim ve özel sektör işbirliği ile gerçekleştirilmiştir.

Şekil 3.9 Londra-eski liman bölgesi [9]

1980 yılında, Hükümet Yerel Planlama ve İmar Bölümü'ne bağlı olarak Kentsel Gelişim Meclisi'nin (LDDC) belirlediği amaçlar şu şekilde sıralanmıştır:

- Bölgedeki arazi ve binaların kullanımını sağlamak,
- Endüstri ve ticareti cesaretlendirmek,
- Çekici bir kentsel çevre yaratmak,
- Bölgede insanların yaşaması ve çalışması için cesaretlendirici, konut ve sosyal birimlerin yaratılmasına yardımcı olmaktır.

1980 - 1990 yılları arasında geniş gelişim programı, liman bölgesinin büyük kısmının konut, ticari ve hafif endüstri alanına dönüşmesini sağlamıştır. İngiltere'nin en yüksek binasını oluşturan ve Londra'da ikinci en önemli finansal merkezi oluşturan Canary Wharf Projesi tüm bu çabanın en belirgin sembolü olmuştur. Son yirmi yılda bölge nüfusu ikiye katlanmış ve bu bölge önemli bir iş merkezi ve giderek kabul edilen bir konut bölgesi halini almıştır.

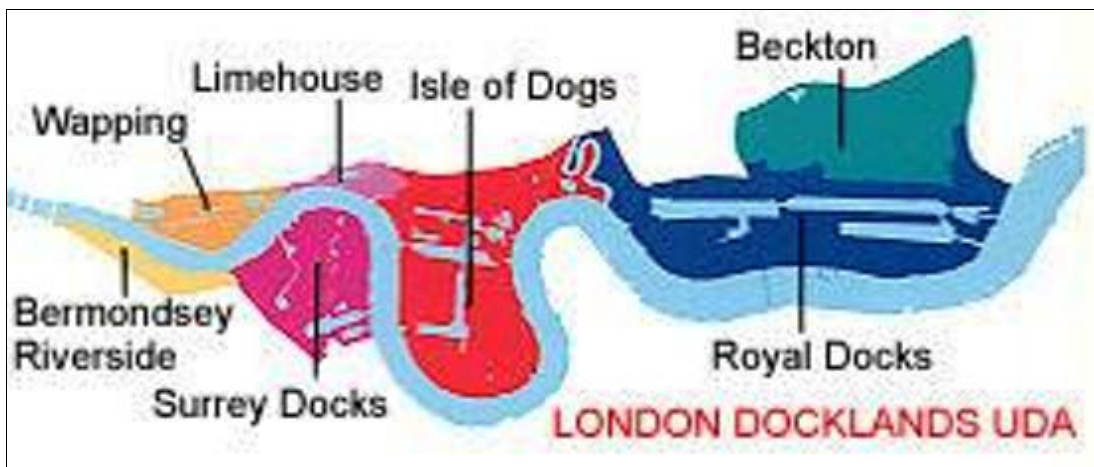

Şekil 3.10 Canary Wharf projesi, Londra [9]

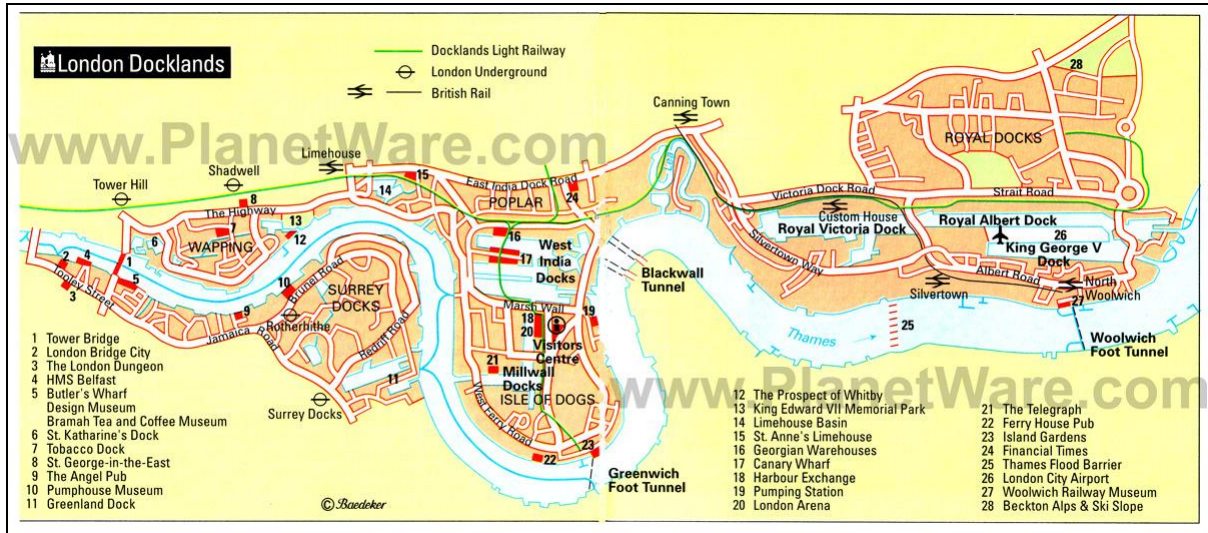
Londra “LİMAN BÖLGESİ (DOCKLANDS) PROJESİ” Temel İlkeleri:

Docklands Projesi bütününde amaçlarına bağlı olarak uzun vadeli bir plan olarak ele alınmıştır. Bölgenin yenilenmesi ve geliştirilmesi için 3 temel strateji belirlenmiştir;

- 1) Ulaşım
- 2) Yeni kentsel mekanlar yaratmak
- 3) Yatırımı ve gelişimi desteklemek.

Şekil 3.11 Londra-Docklands alanı [10]

Şekil 3.12 Londra-Docklands Bölgesi planı [11]

1) Ulaşım Yaklaşımları:

Büyük bölgesel / kentsel planlamalarda en önemli sorunlardan biri olan bölge içinde ve bölgeler arası ulaşım problemi Docklands Projesi'nde zamanında tespit edilerek, önlemleri alınmıştır. Ulaşım kanalları ile bölgeyi besleyerek merkezileştirme amacı güdülmüştür. Ulaşım kanalları çok yönlü ele alınmış ve toplu taşımacılığa önem verilmiştir. Raylı ulaşım sistemi; bölge içinde hizmet verecek hafif raylı bir toplu taşımacılık sistemi öncelikli olarak inşa edilmiştir. Bu sistemin kurulması ile hektarlarca alan içinde yaya bağlantılarını destekleyecek, çalışan kesimin yaratabileceği ağır trafiği karşılayacak bir toplu taşımacılık amaçlanmıştır.

Şekil 3.13 Hafif Raylı Sistem Taşımacılık [9]

Şekil 3.14 Norman Foster'ın yaptığı Canary Wharf istasyonu, Londra [9]

2) İşlevsel Yaklaşımlar:

Eski liman bölgesinde planlanan yerleşimini işlevsel olarak dört temel gruba ayırmak mümkündür:

- Ticaret, sanayi ve eğitim yapıları
- Konut yapıları
- Kamusal yapılar ve alanlar
- Rekreasyon ve turizm amaçlı yapılar ve kentsel mekanlar

'Docklands' içerisinde işlevsel açıdan bir planlama yapmadan önce, yetkili birimler tarafından geniş bir nüfus araştırması ve incelemesi yapılmıştır. 'Docklands' bölgesi içinde ve bölgeler arası potansiyel göç olasılıkları; nüfusun yaş, cinsiyet, ve aile yapısı dağılımları; nüfusun coğrafi dağılımı; nüfus artış ve dağılım oranları; etnik grupların bölgede dağılımı; yani kısacası detaylı bir nüfus araştırması bölge işlevsel planlaması ve yatırım ilkeleri için en önemli ölçütlerden biri olmuştur.

'Docklands' bölgesinin çok geniş bir alana yayılmış olmasından dolayı, bölgedeki planlama dört ana bölgeye ayrılmıştır. Bu bölgeler Londra kent merkezine yakınlıklarına göre sıralanabilir:

- Wapping Bölgesi:

Londra şehir merkezine en yakın olan liman bölgesi 'Wapping', yoğun konut yerleşimleri ve farklı ticaret ve eğlence anlayışlı işlevler bölgenin genel yapısını oluşturmaktadır. Bölgede çok sayıda eski bina yeni işlevlerle düzenlenmiştir.

Şekil 3.15 Tower Bridge ‘Wapping’ bölgesinin girişinde bulunmaktadır, Londra [9]

Şekil 3.16 Londra-‘Wapping’ bölgesinde konut yerleşimi [12]

- Surrey Dogs:

Thames nehrinin güneyindeki bu bölge Wapping’den farklı olarak lüks konut planlamasına ayrılmıştır. Bölgede hastane, dükkanlar, kıyı yaya dolaşım mekanları, restaurantlar, ofis alanları düzenlemesi ile birlikte bazı depolar lüks su kenarı konutlarına dönüştürülmüştür.

Şekil 3.17 Londra-Surrey Dogs'tan bir görünüş [13]

- Isle of Dogs:

Bu bölgenin planlaması ofis ve ticaret ağırlıklı olduğundan pek çok özel firma bu bölgede yer almaktadır. Özel yasal düzenlemeler ile bu bölge bir finans merkezi haline getirilmiştir. Bölgenin en yüksek ve belki de en önemli ofis yatırımlarından biri olan Canary Wharf'da bu bölgede yer almaktadır.

Şekil 3.18 Isle of Dogs bölgesi - Canary Wharf-Londra [14]

- Royal Docks:

Bu bölge 270 hektarlık alanı ile Avrupa'nın en büyük kentsel planlama bölgelerinden birini oluşturmaktadır. Londra şehir merkezine en uzak noktada, en çok açık alan ve suyun bulunduğu bölge, büyüklüğü, su kenarı stratejik özellikleri ve diğer lokal özellikleri nedeniyle

özel bir niteliğe sahiptir. İlk buharlı geminin imal edilmesine şahit olan, tersane yapılarını barındıran Royal Docks bölgesi, 1960'lardaki konteynerlerin getirdiği teknolojik atılım ile deniz ticareti sektöründe saf dışı kalmıştır. Bu kadar su ile iç içe bir geçmişi bulunan bir bölgede, tüm liman bölgeleri arasında en itinalı ve dinamik planmış bölge olarak Royal Docks gösterilebilir. Şekil 3.19'da görüldüğü gibi, bu bölgedeki kentsel tasarım yeşil ile birleşmiş bir sosyal çevre niteliğinde ele alınmıştır.

Şekil 3.19 Royal Docks bölgesinden görünüş, Londra [15]

3) Ekonomik Yaklaşımlar:

Bölgeye yatırımı sağlamak ve talebi arttırmak amacıyla bazı yasal düzenlemeler yapılmış ve vergi indirimleri gibi ciddi kolaylıklar sağlanmıştır. Böylece yurt içi ve yurt dışından yatırımlar teşvik edilerek uluslararası bir ticari bölge yaratılması amaçlanmıştır.

'Docklands' Bölgesi Projesi'nde temel ilke, özel girişimi bölgeye çekmek, bölgede yatırım ve gelişmeyi en üst düzeye çekmek olarak belirlenmiştir. Bölgenin ekonomik planlamasında dört ana strateji belirlenmiştir:

- Boşaltma ve Taşıma

Bölgesel gelişimi sağlamak için restorasyonu veya restitüsyonu yapılması tasarlanan belirli binalar dışındaki alanlara el koyulması planlanmıştır. Bunu takiben söz konusu alanlarda yeni 'Docklands' kenti için gerekli yapılara altyapı ve ulaşım hizmetlerinin getirilmesi

öngörülmüştür.

- Yıkım ve Temizleme

El konulan alanlarda kullanımı düşünülmeyen binaların yıkılması ve arazinin temizlenmesi amaçlanmıştır. Böylece bölgeye yatırım yapabilecek potansiyel yapılaşma için temiz ve altyapısı hazır araziler hazırlanması planlanmıştır.

- Değer Biçimi

Bölge dahilindeki özel teşebbüse sunulacak arazilere değer biçilmesi için bir ön çalışma yapılmış, yatırımcıların kullanım ve geliştirme politikalarına uyum sağlayacak maksimum yatırım planları hazırlanmıştır.

- Pazarlama

Potansiyel yatırımcılara, sermaye sahiplerine ve kullanıcılara söz konusu alanları pazarlarken; ekonomik açıdan da yeterli bilgilendirme ve danışmanlık hizmetleri verilmesi öngörülmüştür.

4) Çevresel Yaklaşımlar:

- Enerji Tasarrufu

‘Docklands’ Projesi, kentsel planlama adına önemli detayların ele alındığı bir proje olarak karşımıza çıkmaktadır. Enerji tasarrufunun amaçlanarak bölgede inşa edilecek yapılarda bu ölçütün önemle üzerinde durulmasının sağlanması önemli bir detaydır.

Greenland Dokları Bölgesi’nde Planlama Meclisi’nce doğal iklimlendirmeye sahip bir yapı planlanarak; diğer bölgelerde de yapay havalandırma sistemleri yerine doğal havalandırma ve pasif güneş ısıtma sistemlerinin kullanıldığı binaların teşvik edilmesi amaçlanmıştır. Bu söz konusu binada uygulanacak sistemin tüm ofis binalarında kullanılmak üzere piyasaya sunulması; böyle bir sistem kullanılarak hem daha ucuz işletme maliyetleri ile hem de mekanik havalandırma ve ısıtma sistemlerinden daha sağlıklı çalışma ortamları yaratılabileceğinin kanıtlanması istenmiştir.

Enerji tasarrufu yapan binaların teşvik edilmesi; prestij, teknoloji ve güç sembolleri olan ofis binalarının mimarisinde, kent hatta yurt ölçeğinde öncülük yapacak sistemlerin desteklenmesi anlamına gelmektedir. Bu tür bir değişim, ofis binalarının mimarisinde önemli bir yapı taşı oluşturmaktadır.

- Doğal Hayat

Proje içinde bölgedeki doğal yaşamın mümkün olduğunca korunması öngörülmüştür. Birkaç doğa parkı ve bunun gibi düzenlemenin proje kapsamında belirlenmesi pozitif bir yaklaşım olarak değerlendirilebilir.

3.2.3.2 Konut Eksenli Yeniden Canlandırma

Yeniden canlandırma kavramı, üretimde çeşitliliğin artması ile meydana gelen sosyo-ekonomik ve mekansal çöküntüleri aşmaya yönelik geniş kapsamlı bir düzenleme yaklaşımı olarak görülen, gelişmekte olan ülkelerde göç nedeniyle oluşan konut alanlarının dönüştürülmesi, alt gelir grubuna ait konut alanlarının sağlıklılaştırılması ve son yıllarda tarihi nitelikli kent merkezlerinin yeniden işlevlendirilerek korunması şeklinde, bu bölgelerin de yeniden yapılanmasına ön ayak olmuştur. Bu yöntem ile kullanıcılar, bulundukları yerin bir parçası olmaya devam edecek, hem düzenli hem de organize edilmiş bir çevrede rollerini devam ettirebileceklerdir (Javan Forouzandehi, Ali; Kharazminezhad, Alireza; Javanmajidi, Javad, 2009).

Özellikle konut kullanımına yönelik yapılan dönüşümler, bütün terk edilmiş yapıların tekrar kullanımını gündeme getirmiştir. Ashworth ve Tunbridge'in (1990) ifade ettiği gibi; "terk edilen alanların yeniden canlandırılması için konut işlevi kentin ihtiyaç duyduğu bir oluşumdur". Ayrıca, yüksek konut yoğunlukları, daha çok toplu taşıma olanaklarının sağlanması ve karma kullanımların artması "kompakt kent" için daha sürdürülebilir bir kentsel yapı oluşturmaktadır.

Kentin merkezinin tarihi karakteri ve bu karaktere sahip konut alanlarının elverişli bir konuma sahip olmalarından dolayı şehir merkezinde yaşamak insanlara cazip gelmektedir. Bu iki unsur birbirini karşılıklı desteklemekle birlikte, bu konut alanlarında yaşamayı tarihi karakteri nedeniyle tercih edenlerle aynı konut alanlarının konumundan dolayı tercih edenler arasında önemli bir ayırım vardır. İlk grup, konut alanlarının tarihi değerini bilerek bu alanlarda yaşamayı seçen kesimdir. Bu grup, konut alanların korunmasını desteklemektedirler. Buna karşılık ikinci grup ise bu konut alanlarının tarihi özelliğine görece olarak kayıtsız kalmakta, bu alanları öncelikle merkezi konumları ve ulaşılabilirlikleri nedeniyle tercih etmektedirler. Bu grup için en önemli etkenlerden biri de düşük kiralardır ya da kiralarda sağlanan esnekliklerdir (Tiesdell, S., Oc, T. ve Heath, T., 1996, s.98- Çimen, 2007).

Konut eksenli yeniden canlandırmanın 3 türünden söz edilebilir;

- Atıl kalmış konut-dışı yapıların (depolar, fabrikalar, vb...) konut işleviyle yeniden işlevlendirilmesi (Loftlar),
- Çöküntü alanı haline gelmiş kent merkezlerinin ve buradaki konut stoğunun üst gelir gruplarına sunularak “soylulaştırma” (*gentrification*) sürecinin yeniden canlandırmanın bir aracı olarak kullanılması (Tarlabası örneği),
- Çöküntü haline gelen fakat yeniden canlandırma sonrası bulundukları yerin bir parçası olmaya devam edecek kullanıcıların rollerini sürdürmeleri (Sulukule örneği).

Konut eksenli dönüşümlerin doğuşu, kaçınılmaz olarak kentin sosyal karakterinde ve fonksiyonunda yer alan değişikliklerle sonuçlanmaktadır. Birçok kent ve yakın çevresinin konut alanlarında sosyo-ekonomik ve mekansal yenilenme gerçekleşmiştir.

Örnek Uygulama 1: Sulukule / İstanbul

16.06.2005 tarihinde yayımlanan ‘Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması’ hakkındaki kanun ile birlikte tarihi çevrede yenileme ve kentsel dönüşüm tartışmaları, Türkiye’nin gündeminde önemli bir yere sahip olmuştur. Projeyle, İstanbul sur içinde yer alan Neslişah ve Hatice Sultan mahallelerinin tarihi kent dokusuyla uyumlu, Tarihi Yarımada’nın kentsel ve mimari mirasına uygun sağlıklı binalarla ve altyapıyla yenilenmesi sağlanacağı öngörülmektedir. Tarihi Yarımada içinde yer alan Fatih ilçesi, tarih boyunca birçok medeniyetlere ev sahipliği yapmıştır. Sahip olduğu sivil mimarlık örnekleri ve anıt eserleriyle tarih ve kültür mozaïği konumunda olan Fatih ilçesi, tarihi ve kültürel dokusu ile ülkemiz ve tüm dünya için geçmişten günümüze uzanan eşsiz bir mirasa sahiptir.

Ancak, bu tarihi ve kültürel dokunun yoğun olduğu bölgeler, uzun yıllar devam eden ilgisizlik ve bakımsızlık nedeniyle kendi gelişimini ve değişimini tamamlayamamış, bakımsız kalmış ve yok olma tehlikesiyle karşı karşıya kaldığı gibi İstanbul’un merkezinde çöküntü ve enkaz alanları oluşturmuştur.

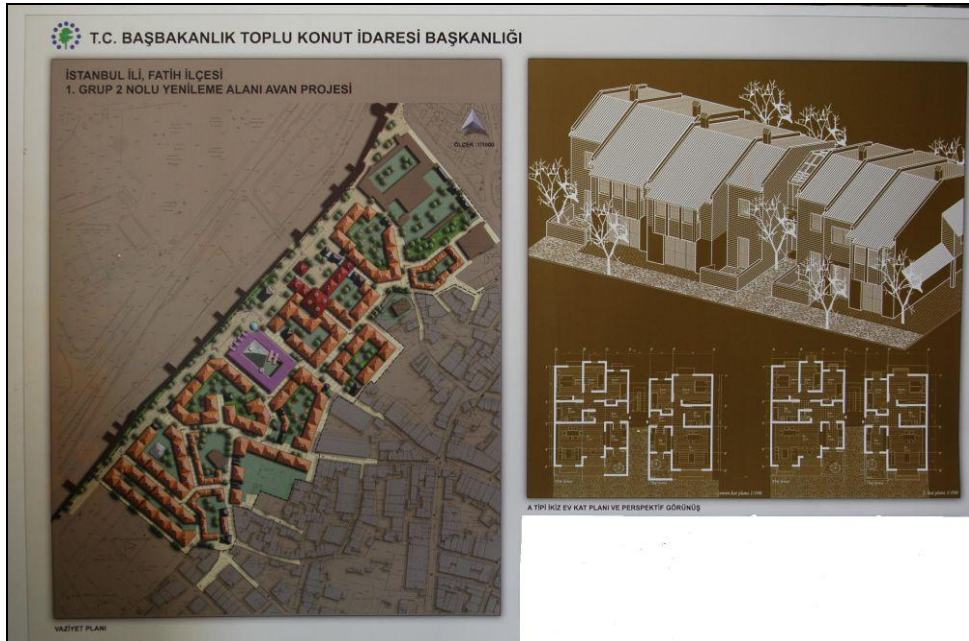
Bu bölgeler, yalnızca fiziki çöküntü alanları olmakla kalmayıp, aynı zamanda sosyo ekonomik ve sosyo kültürel problemlerin de büyük ölçüde iç içe yaşandığı alanların oluşmasına sebebiyet vermiştir. Bu alanlar, kente dışarıdan göç etmiş olan ve kentin dar gelirli ve yoksulları tarafından kullanılan, mülkiyet-malik ilişkisinin kopuk veya hiç olmadığı, kente, kentliye aidiyet hissiyatının bulunmadığı, yalnızca barınmak ihtiyacından başka bir amaçlarının olmadığı alt gelir ve kültür seviyesindeki grupların kullandığı veya işgal

ettiği alanlardır.

Projenin amacı, Sulukule'yi, kentsel dönüşüm projesi kapsamında düzenli, nezih, turizm alanı olarak gelişmesi sağlanmaya çalışılmakta ve kullanıcılara dönüşümden sonra mevcut yerlerinin bir parçası olmaya devam etme olanağı vermektedir.

Şekil 3.20 Sulukule dönüşüm öncesi [16]

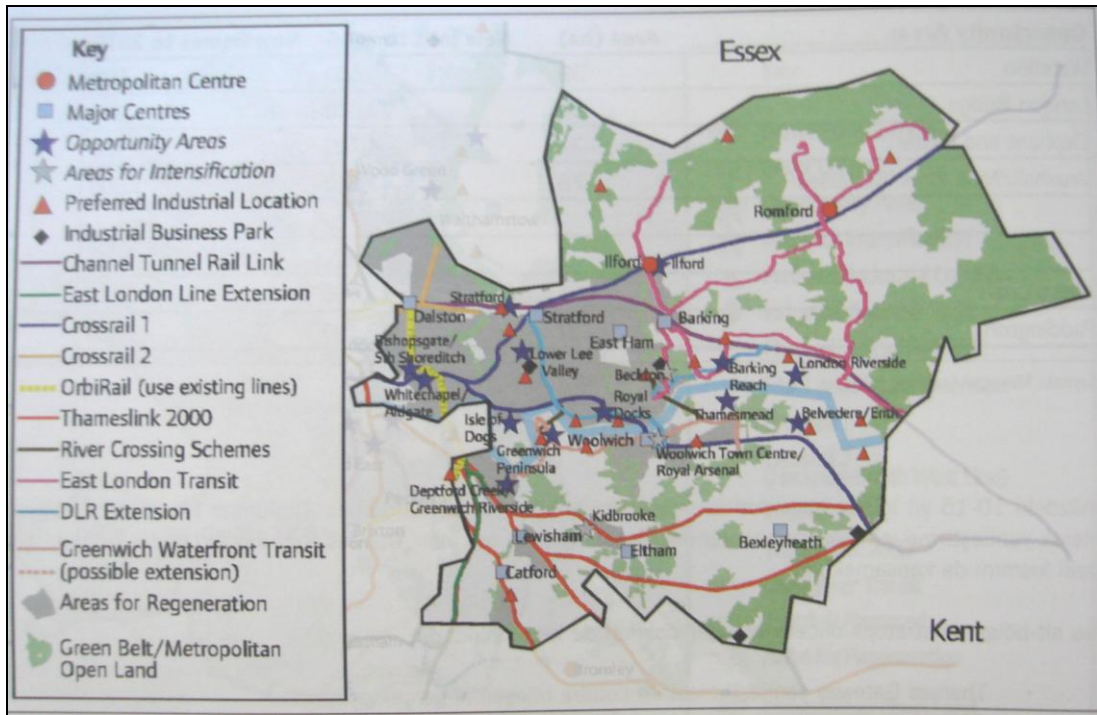
Şekil 3.21 Sulukule dönüşüm sonrası [16]

Örnek Uygulama 2: Londra Elephant&Castle

*Polat, S., (2008), ‘Kentsel Dönüşüm: Tanımlar, Nedenler, Uygulamalar’, Bursa Defteri, 31: 53-61, adlı makalede yer alan bilgilerden özetlenmiştir.

Londra kent merkezinin güneyindeki Southwark ilçesinde yer alan Elephant and Castle, kamu ulaşımı açısından temel bağlantı noktalarına sahip, ancak bölgedeki ekonomik yatırımların yetersizliği nedeniyle, işsizlik, düşük gelir, artan suç oranı gibi yüksek oranda sosyal sorunların ve trafikten kaynaklanan hava kirliliği gibi çevresel sorunların yoğun olarak görüldüğü, fiziksel konfor koşulları açısından yetersiz kalmış belediye konutlarıyla çevrelenmiş gerileyen bir ticaret merkezi konumundadır (Keskin, 2003- Polat, S.,2008).

Uygulanacak plan ile canlı, iyileştirilmiş, başarılı bir kent merkezi ve insanların yaşamak, çalışmak, alışveriş yapmak ve boş zamanlarını geçirmek isteyecekleri, kamusal ulaşım sistemiyle bütünleştirilmiş ulaşılabilir bir yer yaratmaktır. Projenin hedefleri; araba merkezli ulaşımdan toplu taşımacılık merkezli ulaşım, yerel ekonomik durgunluktan yerel başarıya, sosyal olarak dışarıda bırakılmış insanlar ve mahallerden güçlü sosyal bütünleşmeye, sürdürülebilir kent bağlantısı, ticaret ve boş zamanları değerlendirmek için gidilecek, yüksek kaliteli ve iyileştirilmiş konutlarla Londra kent merkezi dışında yeni bir mahalle yaratmak, sürdürülebilir yerel ekonomik aktiviteleri desteklemek ve bölge insanları için istihdam olanakları sağlamaktır.

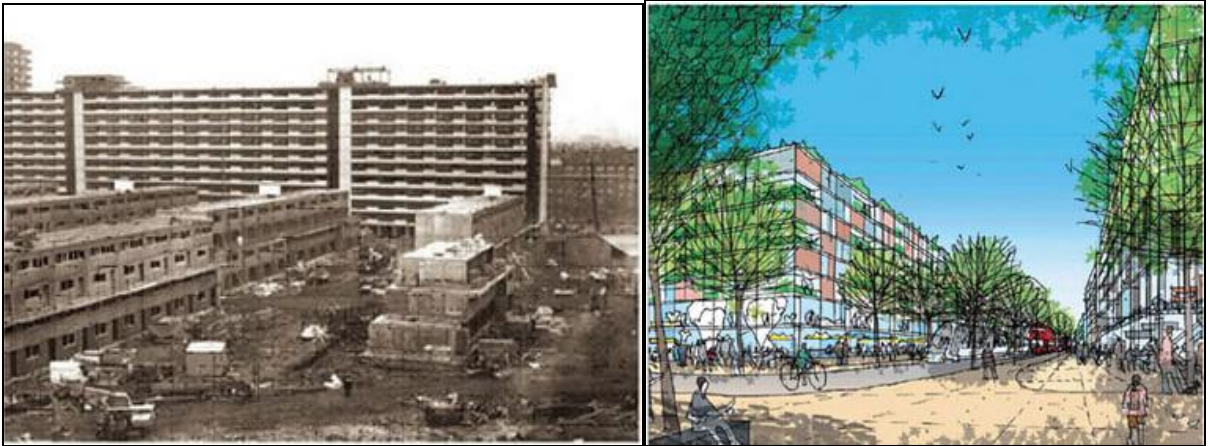

Şekil 3.22 Merkezi Londra Alt merkezi ve Elephant&Castle’ın konumu (Kocabaş, 2006)

Şekil 3.23 Günümüzde Elephant&Castle ve Kent meydanı eskizi, Londra [17]

Düşük gelir gruplarını barındırmak amacıyla 1970’lerde dünyanın pek çok ülkesinde uygulanan sosyal konut projelerinden biri olan Heygate Bulvarı çevresi, dönüşümün gerçekleşmesi açısından önem taşımaktadır. Planlama çalışmaları kapsamında yapılan anketlerde, insanların Heygate’i güvensiz buldukları, bölgedeki binaların kirli ve onarılamayacak kadar kalitesiz olduğu belirtilmiştir. Bu noktada pratik olarak, bölgedeki niteliksiz binaları modern yaşama uyarlamak oldukça zor görüldüğünden, köhnemiş konutların yıkılarak, yerine yeni konutların, mağazaların, yeşil alanların ve sosyal tesislerin yapılması ve Heygate’deki kiracıları yerinden etmeden, onlara Elephant & Castle Yerleşmesi’nin içinde ve çevresinde gereksinimlerini karşılayacak yeni evler sağlanması planlanmaktadır.

Şekil 3.24 Elephant&Castle Ana Gelişme İlkeleri ve Heygate sosyal konutları, Londra (Polat,S.,2008)

Bu kapsamda bölgede yaşayanların bakımını Belediye'nin yapacağı kuzeydeki alanlara taşınması ve yapılacak tüm konutların yüksek standartta olması garanti edilmiştir. Böylece, Elephant & Castle örneği, ekonomik, sosyal ve çevresel hedefleri sağlayan, büyük ölçekli, karma kullanımlı yeniden yapılaşma projelerinin tasarlanmasına ve uygulanmasına ilişkin kentsel sorunların çözülmesinde ve kaynakların verimli kullanımında yerel halkın katılımıyla desteklenen güçlü bir ortaklık oluşturulması, yerleşmede yaşayan düşük gelir gruplarını yerinden etmeden bölgenin canlandırılması ve uygulanabilirlik bakımından İngiltere'nin kentsel dönüşüm konusuna yaklaşımının değerlendirilebileceği en iyi örneklerden biridir (Polat, S.,2008).

3.2.3.3 Turizm Eksenli Yeniden Canlandırma

Seyahat etme eylemi insanoğlunun var olması kadar eskidir. Günümüzde geleneksel tatil anlayışının yerine alternatif tatil çeşitlerinin yaygınlaşması ve bu yöndeki pazarlama çalışmaları dünya üzerinde birçok kentin festivallerden, spor müsabakalarına, olimpiyat oyunlarından, din turizmine kadar çok çeşitli konularda kendisini turistler ve yatırımcılar için pazarlama çalışmalarına sahne olmaktadır (Özdemir, 2003, s.391).

Kentte turizm amaçlı kullanılacak kaynakları (Law,1992) iki ana grupta toplanabilir:

1. Doğal güzellikler, tarihi ve kültürel değerler (tarihi binalar ve kent peyzajı),
2. Ziyaretçilere yönelik aktiviteler (müzeler, sanat galerileri, konser salonları, spor karşılaşmaları, eğlence) olarak adlandırılacak turistlerin katılımını sağlayan birincil turizm ürünlerdir.

Turistler, eski medeniyetlere ev sahipliği yapmış veya kentlerin içinde kalan önemli bölgeleri ziyaret etmek amacıyla kente gittiklerindeki ihtiyaçlarını karşılayabilecekleri mekanlara ihtiyaç duymalarıdır. Bunlar konaklama, yeme-içme mekanları, alışveriş, seyahat acenteleri olarak sayılabilir. Bu nedenlerden dolayı turizm eksenli dönüşümlere ihtiyaç duyulmaktadır.

Turistik alanların yarattığı kamuya açık yerlerdeki insan yoğunluğu, kültürel miras için bir tehlike unsuru yaratmaktadır. Miras, aslında ekonomik bir kaynaktır, çünkü birincil bileşen olarak turizmin teşvik edilmesini, ekonomik kalkınmayı ve kentsel canlandırmayı sağlamaktadır (Graham, 2002). Bu alanların masif şekilde kullanımı yer-kimlik kaybına yol açarken şehirlerin kitlesel örüntüsüne de zarar vermektedir.

Graham'ın da, (2002) ifade ettiği gibi miras, maddi-manevi uluslar arası turizm için en önemli kaynaktır. Turizm ise dışa bağlı bir endüstri koludur ve kendi maliyetini ziyaret edildiği

sürece elinde tutan bir koldur. Dolayısıyla, tarihi çevreye referans verecek olan kültürel miras ve turizmi aynı şemsiye altında düşünmek gerekmektedir.

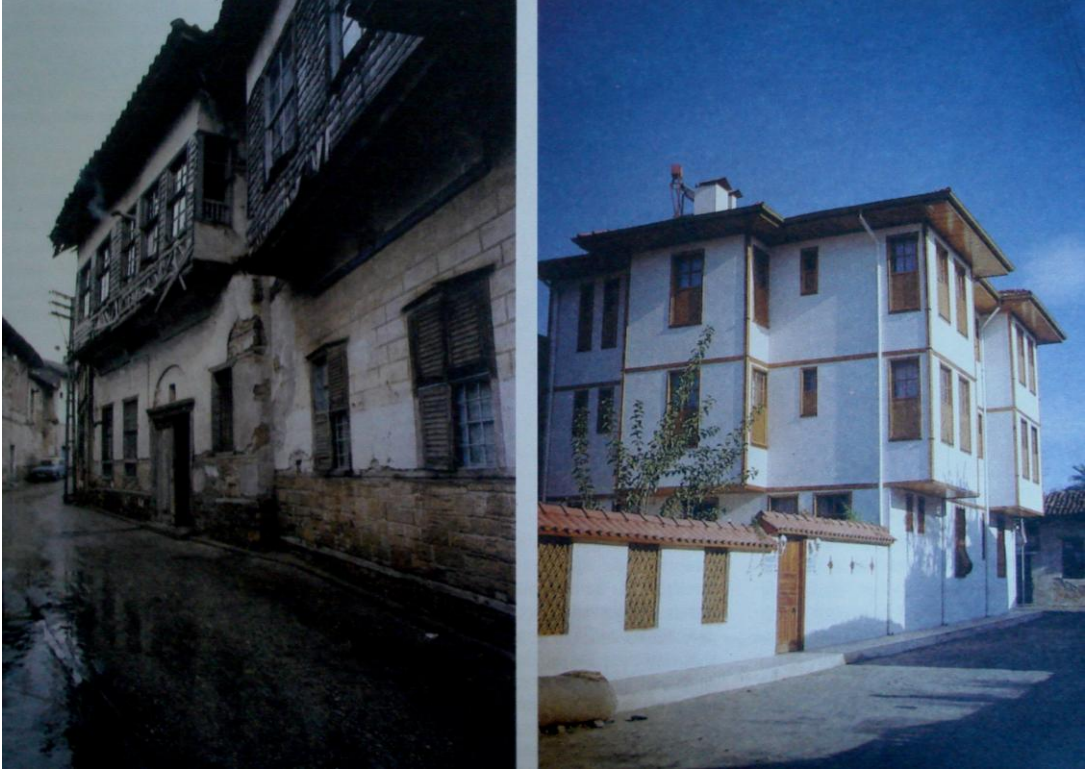
Türkiye’de 1980’lerde gelişmeye başlayan turizm hareketi 2000’li yıllara gelindiğinde çok değişmiş, farklı bir boyut kazanmış ve ülkemizin en önemli sektörlerinden biri haline gelmiştir. Kitle turizminin ve tüketim kültürünün ön plana çıktığı bu süreçte turizm tesislerinin sayısı ve kapasiteleri hızla artmış, mevcut tesisler diğerleri ile rekabet edebilmek için yenilenmiş ve değişmiştir.

Turizm, kentlerin ekonomik, sosyal, politik ve mekansal gelişiminde önemli rol oynamaktadır. Öyle ki, küreselleşmenin etkisiyle uygulanan kentsel stratejiler ve politikalar değişmeye başlamış, yaratılan kent turizmi önemli ölçüde yeniden canlandırma projelerini ortaya çıkarmıştır. Oluşturulan bu dönüşümlerin özellikle tarihi kent merkezleri ve yerel halk üzerinde önemli etkileri olmuştur (Çimen, D., 2007).

Örnek Uygulama : Antalya-Kaleiçi

Antalya Kaleiçi Projesi ülkemizde tarihi çevrenin turizm amaçlı kullanımı açısından ilk örnektir. Türkiye’nin güneyinde önemli bir yerleşme ve kentin cazibe merkezi olan Antalya için önce 1979 ‘da ilk Koruma İmar Planı turizme, 1990 yılında Antalya Büyükşehir Belediyesi tarafından geçmiş on yıllık deneyim de göz önüne alınarak, Koruma İmar Planı’nın revizyonu gündeme gelmiştir. Planın stratejisi, Kaleiçi’nin konumuyla, homojen yapısıyla yörede giderek artan turizm aktiviteleriyle bir bütün oluşturması gerektiği yolundaydı. Diğer bir saptama ise turistin geldiği ülkenin yaşamını öğrenmek, bu yaşamın yansıması olan geleneksel dokuda yaşamayı, o havayı koklamak isteyeceği yönündeydi (Madran, 2001).

Plan kapsamında, Kaleiçi’nde yaşanan ve giderek kaybolan geleneksel yaşamın ve insan ögesinin ön plana çıkarılması istenmiştir. Amaç turizmi yerli halkın kendisinin yapılandırılması böylece yöreden ayrılmamasının sağlanmasıydı. Bir diğer önlem ise bazı geleneksel sivil mimari örneklerinin kendi kullanımları dışında kullanılamayacağı idi. Amaç yeni yapılaştırmada kişileri özendirmemek böylece Kaleiçi sakinlerine şans tanımaktı.

Şekil 3.25 Solda Antalya-Kaleiçi geleneksel konut, Sağda otel olarak kullanılan yenilenmiş konut (Madran, 2001)

Koruma, yeniden işlevlendirme ve canlandırma stratejileri doğrultusunda, kentin çekirdeği olan tarihi Kaleiçi bölgesi turizm, ticaret ve eğlence işlevine ve eski liman da yat limanına dönüşmüştür.

Şekil 3.26 Marina ve kale duvarlarının yanındaki yerleşim, Antalya (C.Canbay)

3.2.3.4 Kültür Eksenli Yeniden Canlandırma

Günümüzde yaşanan çok boyutlu değişim ve dönüşümler kentsel alanlarda yeni ihtiyaçları doğurmuş ve kentlerde yeni yapılanmalara yol a maktadırdır. Bu çok boyutlu dönüşüm, kendine özgü davranış örüntüleri ve sosyo - kültürel normlar ile mimari ve kentsel yapılanışta kendini belli etmektedir. Bununla birlikte, yaşam koşullarındaki hızlı değişim ve evrensel kültür ile yerel kültürler arasındaki çelişme, kültür - mekan etkileşiminde yeni boyutlar yaratmaktadır (IAPS-CSBE, 2007).

1980’den itibaren yapılı çevreyi canlandırırken kültürel stratejiler çevresinde sanat organizatörleri, çalışan kesim, meslek odaları, sosyal gruplar, sanatçılar bir araya gelerek bir koordinasyon oluşturmaya başlamışlardır. En  onemlisi de kültürel bakış açısının kent mekanında kullanımını sağlarken insan faktörünün kentteki yaratıcılığı ve becerileri de yadsınamaz. Kültürel olarak canlı ve açık mekanlar olan kent merkezlerinin yeniden canlandırılması için geliştirilen stratejiler, insanların değişen ihtiyaçlarına ve isteklerine karşılık vermelidir. Bu nedenle bu stratejilerin, mekanların geniş kitlelere ve gruplara nasıl maksimum kullanım alanı sağlayacağını ve kentte kültür üretiminin, dağıtımının ve tüketiminin yerel ve k reselin yeni etkileşimiyle nasıl düzenleneceğini anlayarak başlamak gerekmektedir (Lovatt ve O’Connor, 1995).

Dolayısıyla, tarihsel kentlere ilişkin planlama arayışlarının, turizm politikalarının kültürel mirasa konu olan tarihsel çevreler üzerinde gerek mekânsal gerekse işlevsel açıdan ortaya çıkardığı beklenti ve talepler ile sosyal-ekonomik yapı ve teknik altyapı sorunlarına ilişkin üretilen planlama modelleri yoluyla yeniden imarı ya da canlandırılması üzerine odaklandığı söylenebilir.

“1990’lara gelindiğinde ise kentsel yeniden canlandırma ekonomik, mekansal, sosyal, kültürel ve politik boyutları olan karmaşık bir kavram haline gelmiştir, artık içinde turizm yatırımlarını da barındıran yeniden canlandırma stratejilerine ‘kültür’ kavramı da katılmaya başlanmıştır. Kültürel politikaların, tam anlamıyla yenileyici ve verimli olabilmeleri için diğer tüm oluşumları olumlu etkilemeleri gerekmektedir. Bu oluşuma göre kentlilerin kültürel, sosyal ve politik yaşamlarını yenileme çabası, fiziksel ve ekonomik yeniden canlandırma stratejilerini de tanımlamak ve gerçekleştirmek zorundadır” (Bianchini, Parkinson, 1993:212  eviren Yavuz, 2003, s.323).

Kentlerdeki ekonomik faaliyetlerin çeşitlendirilmesi, kentin imajının ve kentsel yaşam kalitesinin artırılması ve bu yolla kentler arası rekabette uluslar arası sermayeyi çekebilmenin bir aracı olarak kültürle ilgili yatırım ve politikaları bir araç olarak kullanılmaya başlanmıştır (Özdemir, 2003, s.393).

“Yaşayan kentin” tanımı, karma kullanım, canlılık, sosyal, kültürel ve ticari aktivitelerin çeşitliliği olarak ifade edilebilir. Kentler, ticaretin, yaratıcılığın, kültürün merkezidir. Aynı zamanda geleneği, kimliği, ülkeleri, kıtaları simgelerler. Kentlerin farklı kimlikleri ve karakterleri vardır. Günlük yaşamlarında ritim ya da nabızı vardır. Kentlerin kaosa ya da daha doğrusu hareketli sokak yaşamına ihtiyaçları vardır. Kent o zaman bir kent olma özelliğine bürünebilecektir (Montgomery, 1995, Çimen, D., 2007).

Öyle ki Evans ve Hannigan (2003)’a göre ticarete bağlı eğlence ve alışveriş kentin artan kültür- eğlence binaları – yenilikçi tasarım ölçütleri ile kolayca kent insanını içine çekebilir. Böylece turistlere ve yer sakinlerine kentin tüketim alanlarında kendilerini yönlendirmek için yeni bir tür oluşturduğunu savunurlar (Gospodini, A., 2004).

Kültürel canlandırma Fransa’da, kentleri ve kentsel alanları canlandırmada ya da yeniden çekim merkezi haline getirmek için bir birleşen olarak ortaya çıkmıştır. Kültürel canlandırma, çeşitli olayları ve görülecek yerlerin programlanmasını kapsamaktadır. Bu fikir, çeşitli olayları ve aktiviteleri de tetiklemektedir. Örneğin, öğlen konserleri, sanat gösterimleri, sokak tiyatrosu gibi. Böylece insanlar, alanda ne olduğunu merak ettiklerinden ziyaret etmeye başlarlar (Montgomery, 1995).

Örnek Uygulama 1: Pompidou Merkezi

Paris’in çöküntü haldeki eski bir kentsel alanın canlandırılması kapsamında, uluslararası bir yarışmayla projeleri elde edilen Pompidou Merkezi, dev yansıtıcı kütlenin çevresinde meydanlar, bahçeler ve geçişler oluşturmuş, eski kent dokusu içinde son derece aykırı ve şaşırtıcı bir düşüncenin ürünü olmuş, gerçekte çevresindeki önemli kent mekanlarını birbirine bağlamış ve çeşitli rekreatif kullanımları kapsayan işlevsel zenginliğiyle bölgenin yeniden yaşam bulmasını sağlamıştır. Yapının çevresi, değişik etkinliklere ve eylemlere olanak sağlayacak büyük bir meydan biçiminde ele alınarak hem yeni binayla eski evler arasındaki belirgin karşıtlık vurgulanmış hem de eylemlerle bütünleşen bir canlılık ve kentsel çekim merkezi oluşturulması hedeflenmiştir. Olabildiğince serbest mekanlar düzenlenerek geleceğe köprü kuran bir tasarım gerçekleştirilmiştir.

Şekil 3.27 Pompidou Merkezi önündeki aktivite alanı, Paris (Çiğdem Polatoğlu arşivi)

Şekil 3.28 Pompidou Merkezi, Paris (Polatoğlu,1998)

Örnek Uygulama 2: Bilbao Kenti Yeniden Canlandırılması

* [18] no' lu internet kaynağında yer alan çalışmalardan özetlenmiştir.

1980'li yıllarda demir ve çelik endüstrisine dayalı ekonomisinin çöküşüyle yalnızca kendi metropoliten alanı değil aynı zamanda bölgesel ekonomisi de ciddi anlamda zarar gören Bilbao kenti hem kendini yeniden şekillendirmek hem de endüstriyel geçmişinden gelen imajını yeniden çizmek zorunluluğu duyarak, 1991'de *Revitalization of Bilbao* (Bilbao'nun Yeniden Canlandırılması) kurulmuş, aynı yıl ilk plan, *Metropoli-30 for Revitalization of Bilbao* yayımlanmıştır.

İlk aşamada, ekonomik çöküşün tanımlanması, farkındalığının sağlanması ve problemin derinliğine tanımlanması yapılmıştır. Avrupa ve dünyada yaşanan pratik, uygulanan teknikler ve yaklaşımlar kolektif olarak öğrenilmiştir. Planda yer alan ve başlangıçta riski yüksek görülen yatırımlarla kentin sanayileşmeden kültür turizmine dönüşümü için köklü adımlar atılmıştır. Limanın yerinin değiştirilmesi, nehrin ıslahı, büyük parkların ve merkezi yaya alanının inşası, Guggenheim Müzesinin, konferans salonlarının, metro ve havaalanının inşası bu dönemde gerçekleştirilmiştir. Müze 1997'de bitirildikten sonra, 1999'a kadar turist sayısı öngörülenin üç katına çıkmış ve kente yapılan yatırımların maliyeti birkaç yılda karşılanmıştır. Bugün müzeyi yılda ortalama 2,5 milyon kişi ziyaret etmektedir. Hizmete dayalı bir ekonomiye geçiş yapan kentin nehir kıyısındaki alan boyunca yeni bir gelişim stratejisi izlenmesine dayalı olan plan kapsamında inşa edilen Guggenheim Müzesi bir yandan kent için sembolik bir imge oluştururken, diğer yandan da ziyaretçiler için bir çekim merkezi olmasıyla kent yaşamını canlandırmaktadır. Böylece, yapı kültürünün bir kentin ekonomisini ve bölgesel konumunu nasıl değiştirebileceğini örnekleyen başarılı bir proje ortaya çıkmaktadır.

Bilbao canlandırma planı 8 kritik nokta üzerine yoğunlaşarak düzenlenmiştir;

1. İnsana yatırım- modern, esnek, yenilikçi bir eğitim sistemini içeren şehrin, metropoliten ekonomik yapısına bağlı bir üniversite kurularak, eğitim programları ve mesleki formasyonları desteklemektedir.
2. Eski bir sanayi bölgesinde modern bir hizmet metropolünün olması.
3. Mobilite ve erişilebilirlik: Canlandırma planındaki amaç, metropoliten alan için bir iletişim ağı kurulmaya çalışılıyor; toplu taşıma, demiryolları, liman ve hava bağlantıları vb.

4. Çevresel yenileme; kentsel ve endüstriyel atıkların yönetimi, sanayi ve çevre dostu teknoloji kullanımları vb.
5. Kentsel dönüşüm; kültürel ve sosyal bir merkez için simge yapıların yapılması, yaşam kalitesini yükseltmek için konut vb. alanlarda özel girişimler ve farklı düzeylerde geliştirilecek planları içerir.
6. Kültürel merkezcilik; geliştirilmiş özel girişimler, eğitim sistemleri ve gelişmiş altyapıya bağlı planlamayla yeni bir kültürel boyut kazandırılmasıdır.
7. Kamu-özel sektör işbirliğine bağlı metropolitan alanın yönetilmesi,
8. Sosyal bütünlüğün sağlanması için temel öncelik kişisel refahtır.

Kısacası, Bilbao’da, kent kültürünün köklü bir değişim geçirdiği bu süreçte yaşanan dönüşüm, kentin ekonomik tabanının ağır sanayiden kültür, eğitim ve öğrenmeye dönüşmesi olarak özetlenebilir.

Şekil 3.29 Bilbao Liman Bölgesi - önce ve sonra [19]

Şekil 3.30 Bilbao, Üniversite bölgesi [19]

Şekil 3.31 Bilbao, kıyı kesimi [19]

Örnek Uygulama 3: Bursa Hanlar Bölgesi

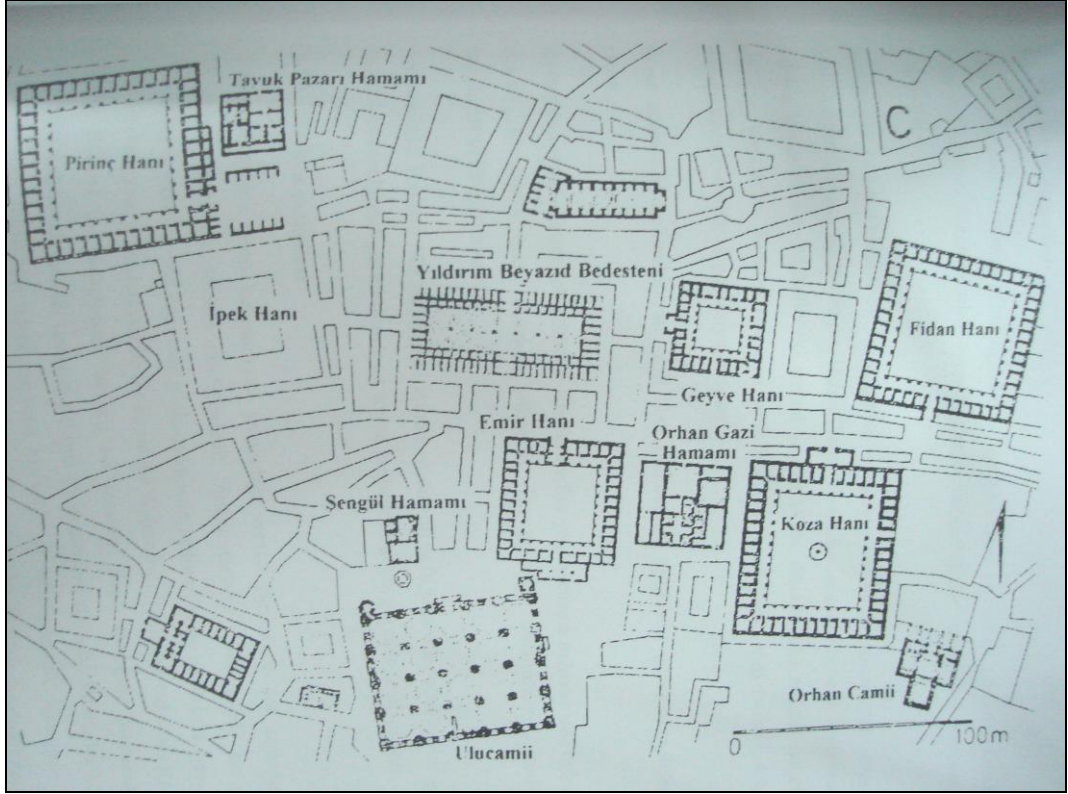
*Vardar, B., (2007), ‘Bursa’nın Kentsel Mirasının Korunması ve Yaşatılması: Osmangazi Belediyesi Örneği’, Bursa’nın Kentsel ve Mimari Gelişimi Sempozyum kitabı, Syf:185-195 adlı makalede yer alan bilgilerden özetlenmiştir.

Bursa yaklaşık 2500 yıllık tarihsel geçmişi ile Roma, Bizans, Osmanlı ve Cumhuriyet dönemine ait zengin bir tarihi ve kültürel mirasın üzerinde oturmaktadır. İlk kent yerleşimlerinden biri olan bölge, tarihi ve kültürel mirası koruma ve yaşatmada pilot bölge konumundadır.

Kent merkezinin değişen ve artan ihtiyaçlarının paralelinde çeperlere doğru büyümeye başlaması kentsel rant konusunda geleneksel merkezi baskı altına almıştır. Yoğun ticari baskı, alanı işlevsel ve mekansal değişime zorlamıştır. Bu sebeple alana genel olarak yaklaşımda ticari faaliyetlerin mekanda yorumlanması ve gelecek kesimlerde ne yönde olacağının belirlenmesi, alanı korunabilir ve yaşatabilir kılmada önem taşımaktadır.

Yapılan çalışmalarda temel kabul edilen ana ilke; sahip olunan değerlerin temsil ettikleri kültürler ile birlikte korunması ve yaşatılmasıdır. Bursa bünyesinde bulundurduğu çeşitli külliyesi, sivil mimari örneği yapıların zamana direnerek halen ayakta kalması ve şehrin fethinden günümüze kadar geçen süreçte hem Bursa’nın hem de geçmişte ipek ve baharat yolunun Avrupa’ya açılan kapısının bir nevi geçiş noktası olan Hanlar Bölgesi önemli niteliklere sahiptir.

Çarşı bölgesi olarak da nitelendirilen bölge dünden bugüne geleneksel alışverişin devam ettiği oldukça önemli bir bölgesidir. 16. Yüzyıla kadar hemen hemen her başa geçen hükümdar döneminde şehrin ticari merkezine yeni bir han yaptırılmıştır. Kentin ticaret merkezine bu kadar çok hanın yapılması, Bursa’nın o dönemki ticari öneminin göstergelerindendir.

Şekil 3.32 Bursa Hanlar Bölgesi planı (Oğuz, 1999)

Bu amaçla; Bursa Belediyesi tarafından ‘kültür yolu’ adı altında nitelendirilen ve farklı bölgelere ayrılmış olan alanda çeşitli han, medrese, türbe, hamam ve köprülerin yenilenip işlevlendirildikten sonra çarşı olgusunun devam ettirilip kentin canlandırılması sağlanmıştır.

Bu kapsamda yapılan çalışmaların bazıları şunlardır;

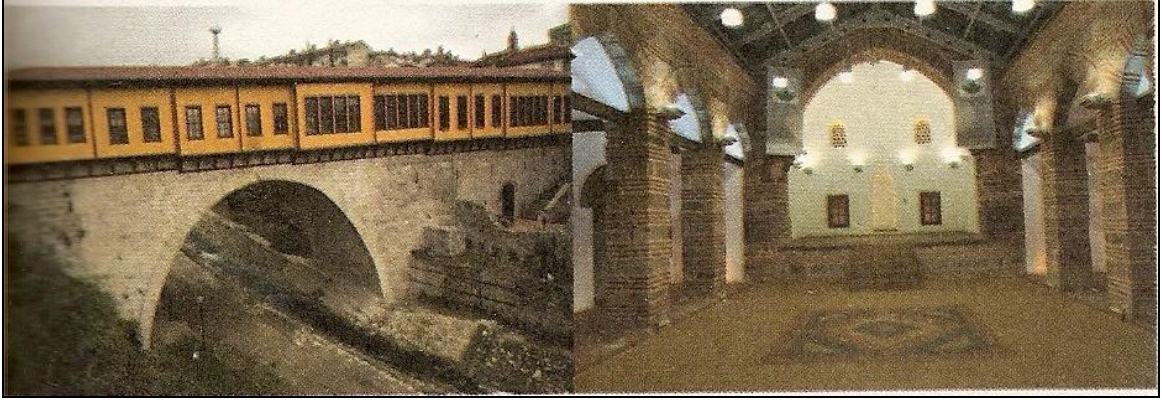
- Tuz Han Restorasyonu
- Geyve Han Restorasyonu
- Uzun Çarşı üst örtü ve cephe düzenlemesi
- Fidan Han Restorasyonu
- Ulu cami Çevre Düzenleme Çalışması
- İrgandı Sanat Köprüsü Yeniden Yapılandırma ve İşlevlendirme
- Gökdere Medresesi Restorasyonu
- Ördekli Hamamı Restorasyonu

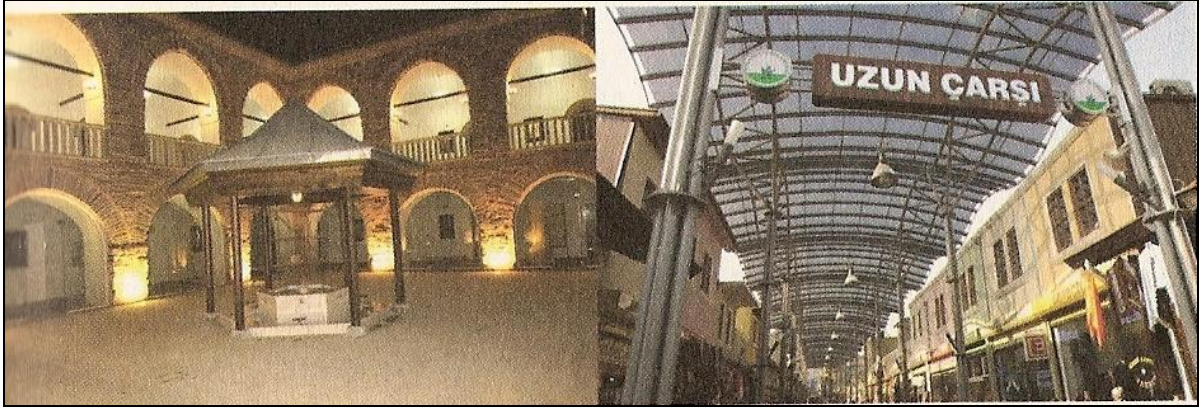
Şekil 3.33 Bursa Tarih ve Kültür Yolu Haritası (Vardar, 2007)

Şekil 3.34 Bursa Ulu Cami ve Çevresi (Vardar, 2007)

Şekil 3.35 Irgandı Köprüsü ve Gökdere Medresesi (Vardar, 2007)

Şekil 3.36 Tuz Hanı ve Uzun Çarşı (Vardar, 2007)

Şekil 3.37 Geyve Hanı [20] ve Ördekli Hamamı [21]

Bu çalışmalarda tanımlanan uygulama biçimleri dışında farklı isimlerle anılan veya bunların birkaçının kombinasyonu ile oluşturulmuş uygulama biçimleri de bulunmaktadır. Bir kentsel dönüşüm projesi içinde kullanılacak uygulama biçimlerinin seçimi, o bölgenin fiziksel, sosyal, ekonomik yapısı ve konunun ele alınışındaki yasal çerçeveye göre değişiklikler göstermektedir.

Bu örnekler bağlamında Türkiye - İstanbul açısından konuyla ilgili çıkarımlar yapılacak olunursa;

- Fiziksel açıdan, kent için yapılan üst ölçekli strateji planları kapsamında ve farklı boyutların birlikte değerlendirildiği ve uygulanacağı bölgeye özel olarak geliştirilen kentsel dönüşüm projeleri şeklinde ele alınması, kentsel tasarım projelerinin kentsel kimliğini oluşturan temel bir proje bağlamında bütüncül bir şekilde, kentsel tasarım rehberleri eşliğinde hazırlanması,
- Sosyal açıdan, yeniden canlandırma sürecine farklı kurum ve kuruluşların katılımının sağlanarak (ilgili bakanlıklar, belediyeler, koruma kurulları, valilik, ilgili meslek odaları) problemin fiziksel, sosyal ve işlevsel olarak çok boyutlu ele alınması gerekliliği,
- Ekonomik açıdan, projelerin etaplar halinde planlanması, kendi kendine kaynak üretebilecek nitelikte olması,
- Bölgelere çeşitli teşviklerle yatırımlar çekilerek şehirselleşmenin oluşturulması gerekliliği, işlevsel organizasyonda çeşitliliğin sağlanması, fiziksel mekan organizasyonunda ise potansiyel değerlerin en etkin şekilde kullanımı yanı sıra yeni kamu mekan organizasyonlarının gerçekleştirilmesidir.

3.3 Kentsel Tasarım Rehberleri ve Mimari Tasarım İlkeleri

Bu bölümde, yeniden canlandırma uygulamalarında kullanılan kentsel tasarım rehberlerine bağlı mimari tasarım ilkeleri ele alınacaktır.

Tasarım rehberleri, bir takım karar yasaları koyarak mevcut çevre içinde geçerli olacak kalite seviyesi ve standartların belirlenmesi amacıyla oluşturulmaktadır. Pek çok kentsel yenileme ve geliştirme projesi uygulanabilmek için kamu tarafından desteklenmeyi gerektirir. Bu durumda kamu fonlarını kullanma açısından tasarımın kalitesini bilme-belirleme en önemli ölçüt olmaktadır. Kamu fonu destekçileri, öneri tasarımın kalitesini nasıl değerlendirecekler? Sorusuna bir yanıt arandığında kentsel tasarımın iyi çalışıp çalışmadığını irdelemek üzere

nesnel bir yaklaşımın gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

Genel anlamıyla tasarım rehberleri, proje sahipleri, fon kurumu ve konuyla ilgili üçüncü şahısların nitelikli bir kentsel tasarımı (yeni gelişim projeleri ya da mevcut kentsel alanların iyileştirilmesi çalışmaları) başarılı bir şekilde geliştirebilmelerine yol göstermek amacıyla hazırlanır.

Tasarım rehberleri, geniş-detaylı bir metin değildir. Proje sürecinin farklı düzeylerinde ortaya çıkabilecek ana tasarım sorunlarını irdeleyen bir çekirdek bilgi metnidir. Temel olarak, kentsel peyzajın, insanların yaşayacağı, çalışacağı, sosyalleşebileceği mekânlar yaratmak üzere nasıl değiştirilebileceği konuları ile ilgilidir.

Aynı zamanda, pek çok tasarım rehberi bilinçli olarak bitmemiş bırakılmıştır. Bu durumda da özel tasarım stratejileri gerektiren alanlar diğerleri ile karışmaktadır. Örneğin pek çok rehber, basitçe tasarım ile ilgili bazı yüzdeler (oranlar) vermektedir; ölçek, yükseklik, hacim gibi. Fakat bu ilişkilerin hangisinin daha önemli ya da uygun olduğu tamamen tasarımcıya bırakılmaktadır. (Polatoğlu, Ç.,Aydemir, A.İ., 2006)

Tasarım rehberleri bitmiş bir proje anlamına gelmemektedir, soyut, kavram ağırlıklı, esnekliği olan fikirleri içeren bir çerçeve olmak durumundadır. Koruma kurullarının koymuş olduğu pencere-duvar- boşluk, çatı oran ve biçimlerine ilişkin sınırlamalar, sadece bina oranları, doluluk-boşluk, eklenen veya bütünden çıkartılan kütle analizleri, renk ve doku biçimlenişini vermektedir. Kent ve mahalle ölçeğine indiği zaman kültürel sürekliliğe el veren her yapı için özel bir durum ve çözüm değerlendirmesinin ötesinde daha kapsamlı yorum ve yargılar gerektirir.

İngiltere’de yapılı çevrenin biçimlendirilmesine yönelik araçların geliştirilmesi 1970’lere kadar uzanmaktadır. 1973 yılında hazırlanmış olan, kırsal bir konut yerleşimin yapılaşmasını denetlemek amacıyla hazırlanmış olan ‘Essex Tasarım Rehberi’ ilerleyen yıllarda benzerleri için örnek oluşturmuştur. Hazırlanmasındaki amaç, yerleşimin karakterinin korunması ve geliştirilmesidir (Ünlü, 2006).

Tasarım rehberini hazırlayanlar,

- Mahremiyet ilkelerine
- Mekansal modellemeye
- Oransal tasarım

ilkelerine incelemiş oldukları yöresel mimari açısından yaklaşmışlardır (İnceoğlu, N., Polatoğlu, Ç., 1991). **Essex Tasarım Rehberi**, incelenen ilk konut örneği olduğu için, tasarım rehberinde neler olması gerektiğini ilk düşündüren örnektir. Bu bağlamda, kentsel mekânın kalitesinin artırılması ve yerleşim karakterinin oluşturulması temel hedefleri olduğundan yazılı ve görsel olarak yol gösterici temel ilkeler oluşturulmuştur. Zamanın birinci sınıf bir çalışma olan rehber (ilk baskısı 1973'te yapılan rehber yoğun talep üzerine 1983'te yenilenerek tekrar yayınlanmış kullanılmaya devam edilmiştir, 1997'de son baskısı yapılmıştır), hızla planlama bölümlerine ve yatırım endüstrisine adapte edilmiştir.

2003 yılında hazırlanmış olan **Dundee Kenti Tasarım Rehberi**, kentsel çevre hakkında bilgilenmek ve onu biçimlendirmek isteyenleri teşvik etmek, tasarımdan beklenenleri arttırmayı hedefleyerek iyi düşünülmüş bir gelişim, canlandırma yaklaşımının nasıl olması gerektiğini ortaya koymaktadır. Rehber tasarım ilkelerinin niteliksel değerlendirilmesine yönelik ilkeler için bir çerçeve sunmaktadır.

Bu ilkeler 6 ana grupta toplanmaktadır:

- Bağlam ve yerel farklılıklar; karakter, kimlik, peyzaj, altyapı
- Sürdürülebilirlik
- Yeni yapılar; tasarım, yenileme, detay, cephe, yaratıcılık
- Güvenli ve çekici konut alanları sokakları; tanım, sokak görünümü, sınırlar, geçirgenlik, güvenlik, yönetim
- Kamusal sanat
- Tasarım açıklamaları – sosyal içeriğin değerlendirilmesi (Polatoğlu, 2006).

İskoçya'da ise tarihi çevre koruma rehberi bir yaşam biçimine dönüşmüştür. Başkent Edinburg bir Ortaçağ kentidir. Günümüzde, kent merkezinde yükselen kalesi, Eski kent ve Yeni kent arasında uzanan yemyeşil vadisi, anıtsal doğası ve tarihsel anıtların çizdiği görkemli silüeti ile Avrupa kentler arasında özgün bir yer almaktadır. Edinburg kenti, 38 koruma alanına bölünmüştür. Bu koruma alanlarının her biri farklı özellikler taşımaktadır. Bu 38 bölge için ayrı ayrı karakter değerlendirme belgeleri hazırlanmıştır. Bu detaylandırılmış belgelerin amacı; çevre koruma çalışmalarının nesnel ölçütlere bağlanması, sürekli denetiminin sağlanmasıyla planlama yetkililerinin ve yerel yöneticilerin çalışmalarına ışık tutmaktır (Karadeniz, 2006) . **Edinburg kenti tasarım rehberinde** tarihsel çevre karakter değerlendirme belgelerinin ana parametreleri şunlardır;

- Tarihsel Gelişme
- Esas karakter analizi
- Ulaşım ve Yaklaşım
- Mekansal Örgütlenme
- Kentsel Yapı
- Mimari karakter
- Doğal Miras
- Aktiviteler ve Kullanım
- Gelişme Olanakları

İskoç hükümeti planlama tavsiye notunda (PAN 59 - Planning Advice Note) - mevcut merkezleri korumanın önemi vurgulanmakta ve merkezin ticaret ve ticari rekreasyonel faaliyet gelişimi için tercih edilmesi gereken ilk yer olduğu belirtilmektedir. Merkezin genel durumunu geliştirebilmek için amaç insanların kendini güvende hissedip yaşayabileceği, iş yerlerinin gelişebildiği ve canlandırıcı yeni aktiviteler için fırsatların mevcut olduğu, canlı, hareketli ve yaşayabilir şehir merkezleri geliştirmek olmalıdır.

Genel anlamıyla mimari tasarım rehberleri kapsamında İskoç hükümeti gibi İngiltere, ABD ve İtalya'da bir değerlendirme kurulunun öncülüğünde, kentsel alanların niteliklerini koruma ve geliştirmek üzere yasalarla kontrol altına alınmaktadır. Tasarım rehberleri önerildiği toplumun gereksinimlerine verebilmelidir. Sadece fiziksel, estetiksel parametreler değil toplumsal yaklaşımlarda rehber içinde ele alınmalı ve sorgulanmalıdır.

Yukarıda bahsedilen kentsel tasarım rehberleri, görüldüğü gibi bölgeden bölgeye değişiklik göstererek, farklı ilkeler benimsenerek dönüşümü sağlanmıştır, buna bağlı olarak da üzerinde durulan tasarım ilkeleri de değişmiştir. Fakat her rehberin temel amacı, kentin kimliğini, kalitesini koruması, devam ettirmesi ve düzenlemesi ilkelerini kapsamaktadır.

Türkiye'de ki kentsel tasarım rehberleri, içinde barındırdığı kentsel koruma amaçlı plan çalışmalarının altyapısını oluşturmaktadır. Koruma amaçlı plan çalışmaları günümüzde Eminönü bölgesindeki Tarihi Yarımada'da bugün mevcut olan olumsuzları ortadan kaldırmak, dünya kültürleri arasında farklı bir odak teşkil eden yapısını dikkate alan ve bu farklılıkları öne çıkaran, evrensel düzeyde taşıdığı tarihi, kültürel, mimari değerlerine sahip çıkan ve tarihi kültürel değerleri ile özdeş, geçmişte olduğu gibi günümüzde de bir dünya kenti statüsü kazandırmak üzere tarih, kültür, bilim, sanat, ticaret yönlerinden özgün kimlik

yapısını sağlamak, geçmiş ile gelecek arasında kurulabilecek sürekliliğin, niteliklerinin ortaya konulması amacıyla yürütülmektedir.

Türk kentleri, kentsel canlandırma konusunda, Batı ile benzerliklerle birlikte, oldukça önemli farklılıklar göstermektedir. Bu farklılıklar, Türkiye'nin yaşadığı ekonomik ve siyasal koşullarla birlikte, tarihi, toplumsal, kültürel ve çevresel dinamiklerine uygun kentsel dönüşüm müdahalelerini içermektedir. Bununla beraber, Batı'da yaşanan kentsel dönüşüm konusundaki deneyimlerden yararlanmak ve ülkemizin dinamiklerine uygun hale getirerek kullanmak önemlidir. Türkiye'de merkezi yönetimin kentsel canlandırma sorunlarına belirli ilkeler doğrultusunda tutarlı ve kapsamlı bir tavır geliştirilmesi gerekmektedir. Bu ilkeler; kapsamlı ve bütünlük yaklaşım, stratejik planlama süreçlerinin benimsenmesinin yanı sıra;

- sürdürülebilirlik,
- çok boyutluluk,
- çevresel değerlerden yararlanma,
- çevrenin tarihi sürecini ön plana çıkartmak,
- yaşam kalitesinin artırılması gibi temel ilkelere (Akkar, 2002).

Bu ilkelere göre merkezi yönetim kurumları, yerel yönetimler için kentsel dönüşüm alanlarında hazırlayacakları planlarda kullanmaları gereken ilke ve standartları içeren detaylı rehberler hazırlanabilir, kentsel dönüşüm projelerinde hayata geçirilmesi sağlanabilir. Bu konuda dikkat edilmesi gereken en önemli unsur, bu tür rehberlerde, yerelin özelliklerinin ve özgünlüklerinde vurgunun kaybolmaması, her yere uygulanabilir kentsel dönüşüm projeleri ve mekanlarının üretilmemesidir.

4. MİMARİ TASARIM İLKELERİ DOĞRULTUSUNDA İSTANBUL EMINÖNÜ HANLAR BÖLGESİ’NİN İNCELENMESİ

Bu bölümde, geleneksel ticaret merkezi olan İstanbul Eminönü Hanlar Bölgesi’nin tarihsel süreç içerisinde gelişimi, fiziksel mekan ilişkisine bağlı olarak alınan mevcut planlama ve koruma kararları ele alınarak bölgeye özgü özel belirleyiciler (mimari tasarım ilkeleri) ortaya konmaya çalışılacaktır.

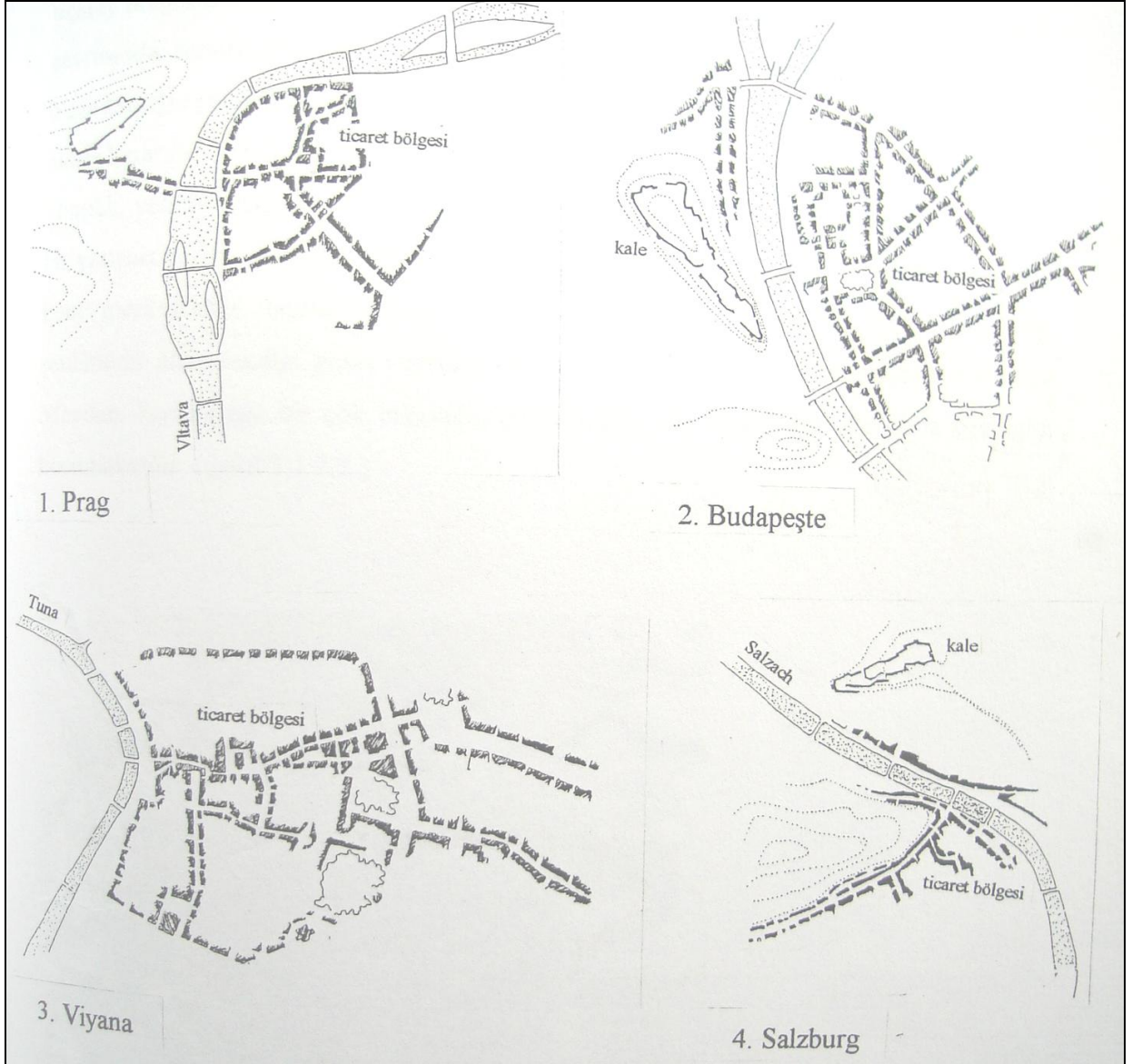
4.1 Geleneksel Ticaret Merkezlerinin Oluşumu ve İstanbul Eminönü Hanlar Bölgesi

Kent içinde kurulmuş geleneksel ticaret merkezleri 3 ana başlıkta incelenecektir. Bunlar;

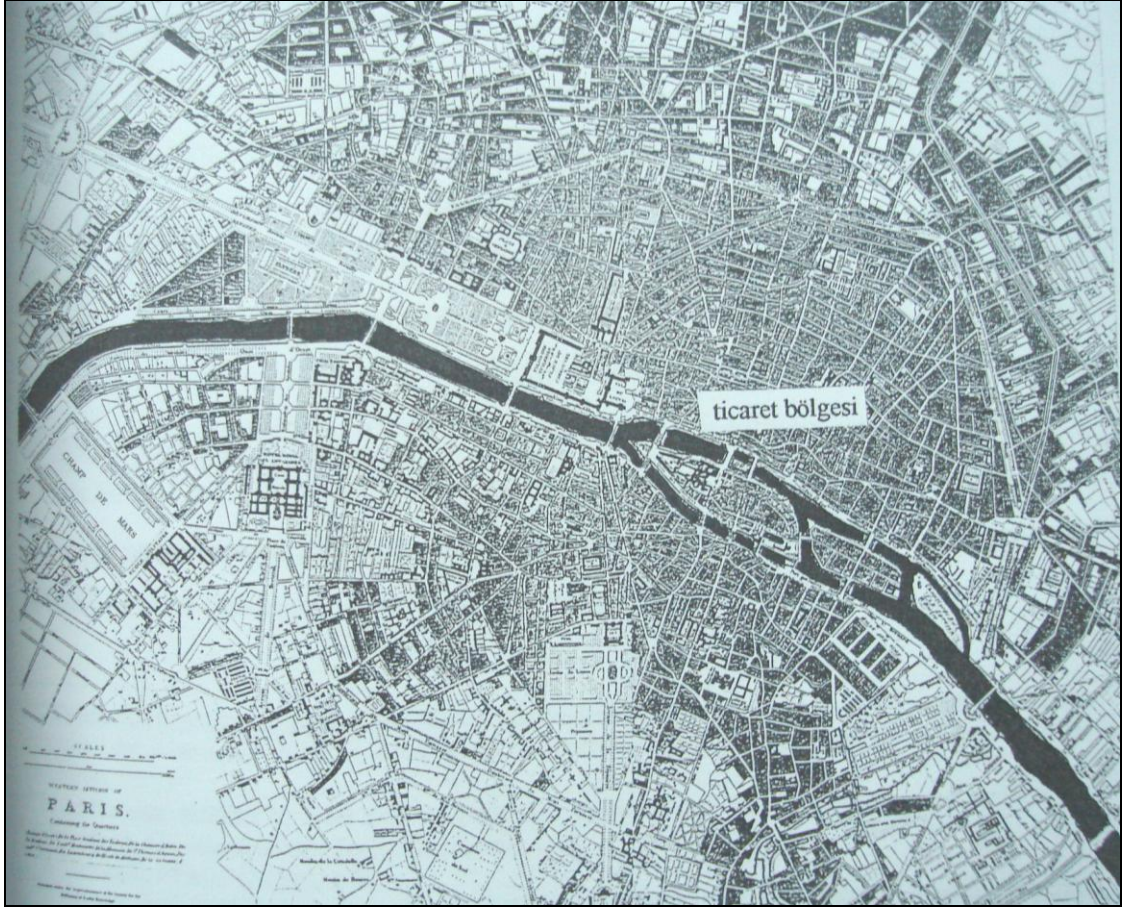
- Su yolları üzerinde kurulan kentlerde ticaret bölgesi
- Kervan yolları üzerinde kurulan kentlerde ticaret bölgesi
- Kesişme noktaları üzerinde kurulu kentlerde ticaret bölgesi

Su yolları üzerinde kurulan kentlerde ticaret bölgesi

Ortaçağ, Avrupa’da ticaretin yoğun yaşandığı bir dönemdi. O dönem içinde ticaret amacıyla bir çok kentin kurulduğunu veya mevcut yerleşmelerin ticaret kenti olarak geliştiği görülmektedir. Maliyeti fazla yükseltmemesinden dolayı su ticaret yolları, kara ticaret yollarına göre her zaman tercih edilmiştir. Akarsuların üzerinde kurulan kentlerin hemen hemen hepsi ticaret amacıyla kurulmuş ya da o yüzden gelişmiş kentlerdir. Bu kentlerin büyük bir çoğunluğu varlıklarını hala ticaret/ endüstri kentleri olarak sürdürmektedirler. Günümüz Avrupa kentlerindeki başkentlerin çoğu bu tip kentlerdir (Şekil.4.1) , (Özer,1996).

Şekil 4.1 Su yolları üzerinde kurulu kentler ve ticaret bölgesi (Özer, 1996)

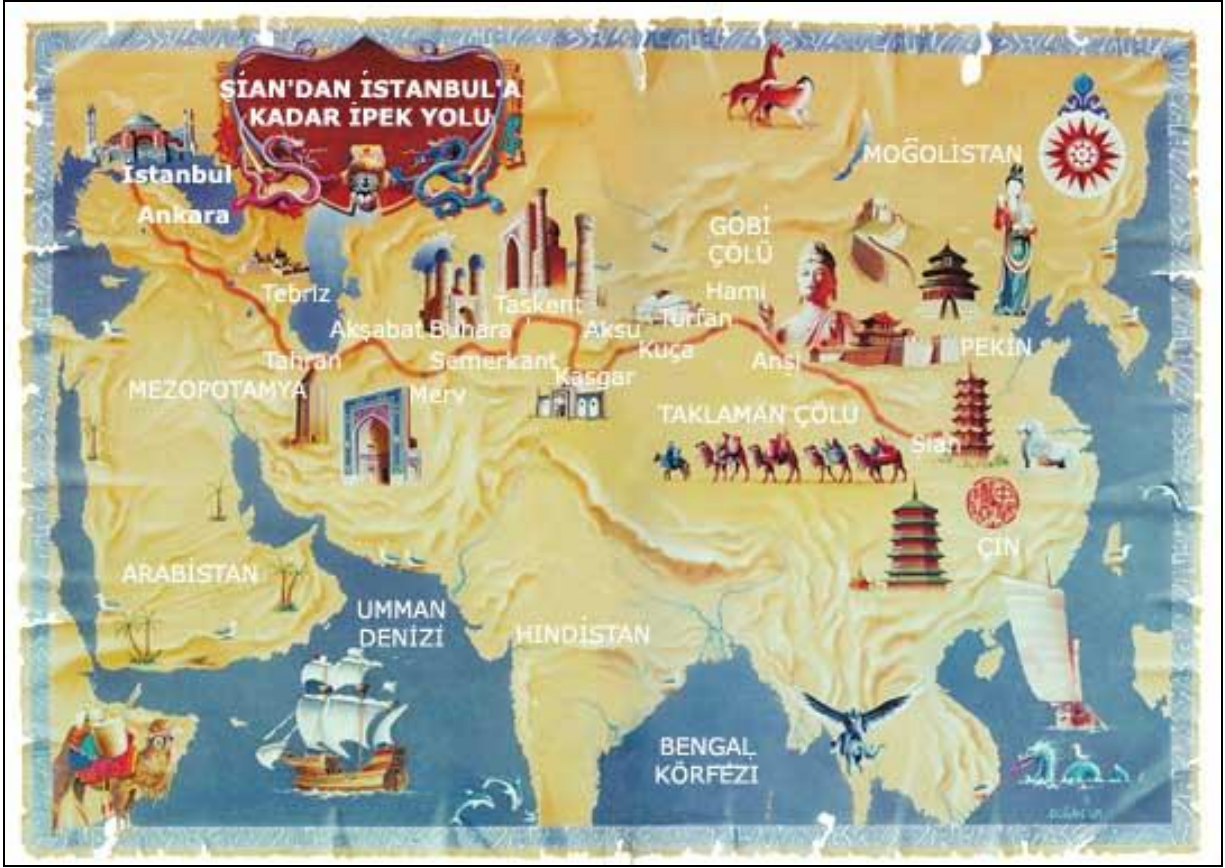
Şekil 4.2 Paris Kent Planı (Özer, 1996)

Su yolları üzerinde kurulu ticaret kentlerine diğer bir örnek de **PARİS**'dir. Seine nehri üzerine kurulu kent üç bölümden oluşur. Ortada dinsel ve siyasal merkez olan 8 hektarlık bir ada üzerinde Cite, sağ kıyıda yer alan ticaret bölgesi ve sol kıyıda yer alan üniversite. Bu kıyıdaki ticaret bölgesinde yaşayan tüccarlar mesleklerine göre gruplaşarak yerleşmişlerdi. Kuyumcular caddesi (Rue de Joaillerie), Dokumacılar Caddesi (Rue de la Lingerie), Kemerciler Caddesi (Rue de la Courroierie), İpçiler Caddesi (Rue de la Chanvrière), Kasaplar Meydanı (Carrefour de la Tonneliers) gibi.

Kervan yolları üzerinde kurulan kentlerde ticaret bölgesi

Kervan yolları yıllar boyunca toplumlar arasındaki ilişkileri sağlayan bağlantılar olmuştur. Bu yolları ticaret kervanları ve ordular kullanmış, insanlar bu yollar üzerinden başka ülkelere yürüyerek ya da binek ve yük hayvanları kullanarak ulaşmışlardır. Mesafenin gereğinden uzun olduğu durumlarda kervanın konaklaması gerekeceğinden, yol üzerinde konaklamak için kervansaray ve hanlar yapılmıştır.

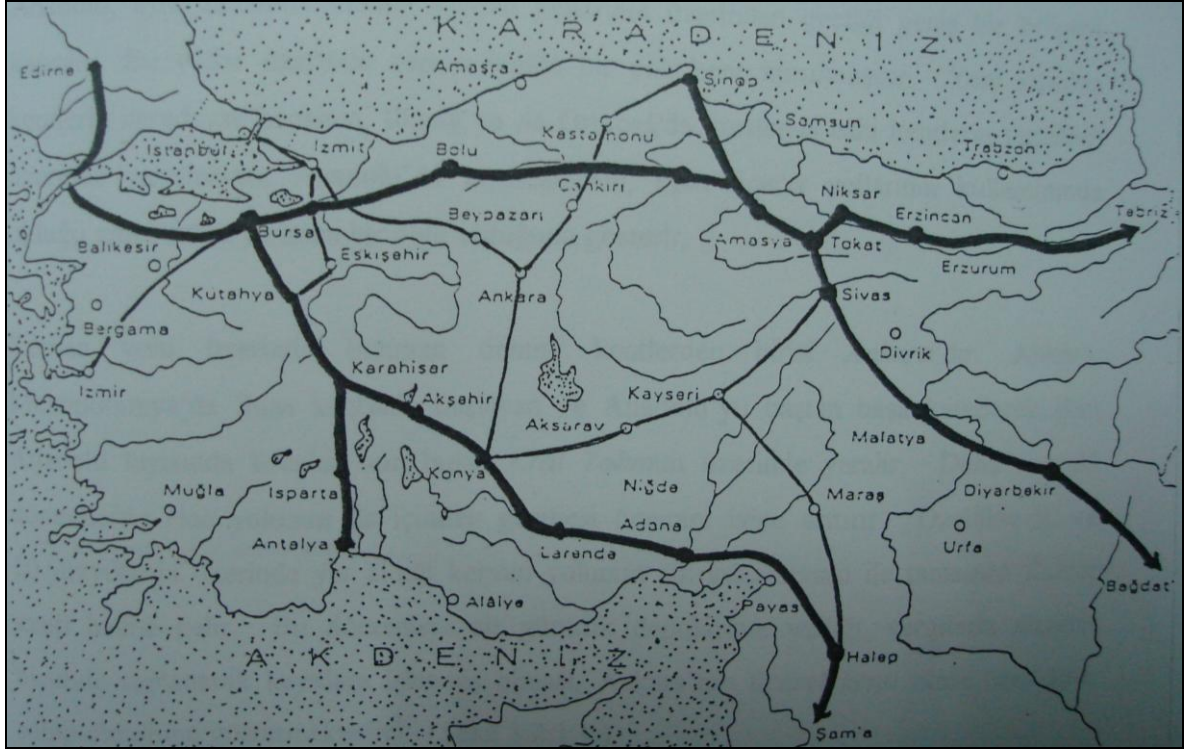
Avrupa, doğunun kaliteli ipek ve baharatı ile tanışınca, bu ürünlere büyük bir talep doğmuş ve “İpek Yolu” olarak adlandırılan tarihi ticaret yolları yapılmıştır. Çin’in en uç noktasından başlayıp Anadolu’nun çeşitli yerlerinden geçerek İstanbul’da birleşen ve oradan da Avrupa’nın içlerine giden bu yol boyunca, yükleri taşıyan kervanlar sadece ticaretin gelişmesini değil, Asya ile Avrupa arasında günümüzde de izleri görülen kültür alışverişini de sağlamıştır.

Şekil 4.3 Orta Asya’daki İpek yolu [22]

Türklerin yerleşik yaşama ait en eski ticari etkinlikleri Orta Asya’da başlamış ve ünlü İpek Yolu’nun en uzun bölümü Türklerin oturduğu topraklardan geçtiğine göre, Türklerin İpek Yolu üzerindeki ticaretle çeşitli yönlerden ilgisi bulunmaktadır.

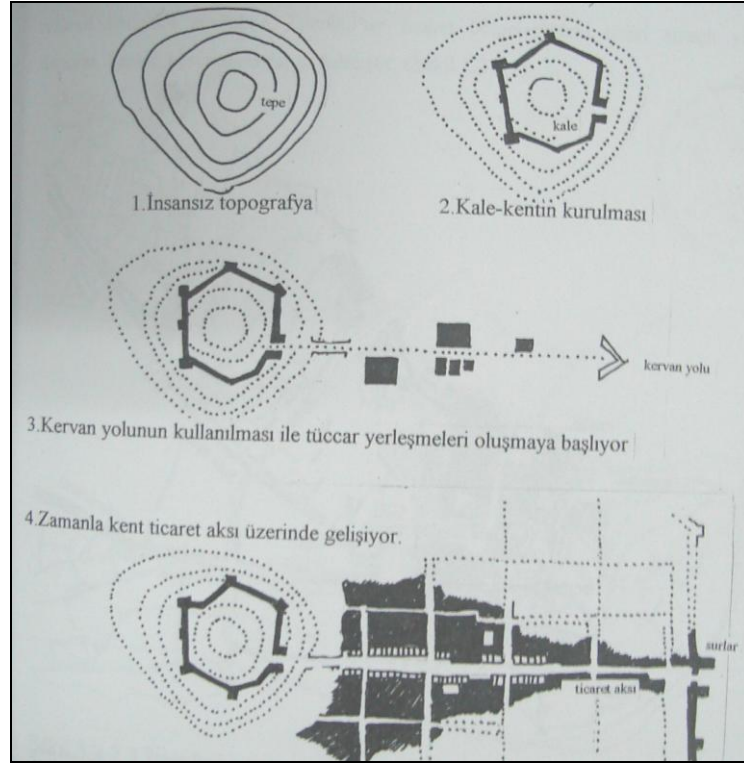
Ancak, İpek Yolları yalnızca ticaret yolları olmakla kalmamış, yüzyıllar boyu doğu ile batı arasında kültür alışverişini de sağlamıştır. Anadolu, İpek Yolunun en önemli kavşak noktalarından birini oluşturmuştur.

Şekil 4.4 Anadolu'daki İpek yolu güzergahı (Özer, 1996)

Kuzeyde İpek yolu; Gümüşhane, Erzurum, Sivas, Tokat, Amasya, Kastamonu, Adapazarı, İzmit, İstanbul, Edirne, Güneyde İpek yolu; Mardin, Diyarbakır, Adıyaman, Malatya, Kahramanmaraş, Kayseri, Nevşehir, Aksaray, Konya, Isparta, Denizli merkezlerini izlemektedir. Ayrıca, Ege kıyılarında Efes ve Milet, Karadeniz'de Trabzon ve Sinop, Akdeniz'de Alanya ve Antalya gibi önemli limanlar kullanarak deniz yolu ile Avrupa'ya ulaşmıştır (Şekil- 4.4).

Kervan yolları üzerinde yer alarak ticaret kenti özelliğini kazanan kentlerin birçoğunun ortak özelliği, çevreye hakim, yüksekçe bir yerde bulunan kaleye sahip olmalıdır. Kervan yolları geliştiği ve kullanıldığı sürece kalenin etrafına merkezi ticaret bölgesi olan yeni yerleşmeler kurulmuştur. Ticaret yollarının zaman içinde çeşitli etkenlerle değişmesi, kullanılmaması, kentlerin gelişimini olumsuz etkilemiş, halkın kentleri terk etmesine neden olmuştur (Özer, 1996).

Şekil 4.5 Kervan yolları üzerinde bulunan bir kentin gelişim şemaları (Özer, 1996)

Konumu gereği uluslar arası ticaret merkezi haline gelen ve ticaret yolu üzerinde yer alan **Bursa** çarşı bölgesi, kalenin doğusunda, kale duvarının 200-300 m uzağında düz bir alan üzerinde kurulmuştur. Kentin daha sonraki gelişimi, ticaret bölgesinin çevresinde oluşmuştur. Çarşı bölgesi doğu- batı doğrultusunda yer alan Kapalıçarşı ve Uzunçarşı ticaret aksının çevresinde gelişmiştir (Şekil 4.6).

Şekil 4.6 Bursa, kale ve çarşı bölgesi (G.Özdeş 1998; Özer, 1996)

Kesişme noktalarında kurulu kentlerde ticaret bölgesi

Kervan yolu ile su ticaret yolunun kesiştiği bölgeler ticaret kentlerinin kurulduğu yerlerdir. Burada daha önceden var olan yerleşmeler ticaret yollarının hareketliliği, canlılığı ölçüsünde gelişmişlerdir.

Bu tip kentlere İstanbul'u örnek verebiliriz. Doğu ile Batı, Akdeniz ile Karadeniz arasındaki ticaret yolları üzerinde bir kavşak noktası olan İstanbul, gerek Bizans gerekse Osmanlı döneminde en canlı ticaret merkezlerinden biri olmuştur. Bu kentin ticaret açısından gelişmesinin bir nedeni de, Anadolu'dan geçen kervan yollarının bitiş ya da başlangıç noktalarından biri olmasıdır. İstanbul üretim merkezi olmaktan çok tüketim ve dağıtım merkezi olmuştur. Sadece Anadolu kentlerinden değil, İran'dan, Suriye'den gelen kervanların da buluşma ve dağılma yeridir (Özer, 1996).

Şekil 4.7 İstanbul-Eminönü ticaret bölgesi (Özer, 1996)

Bölgede ticaret fonksiyonunun İstanbul'un kuruluşundan günümüze kadar yaşanan tarihi süreçte hala önemini koruyup devamlılığını sürdürmesi, bölgenin tarihi gelişmesine değinilmesini gerekli kılmıştır.

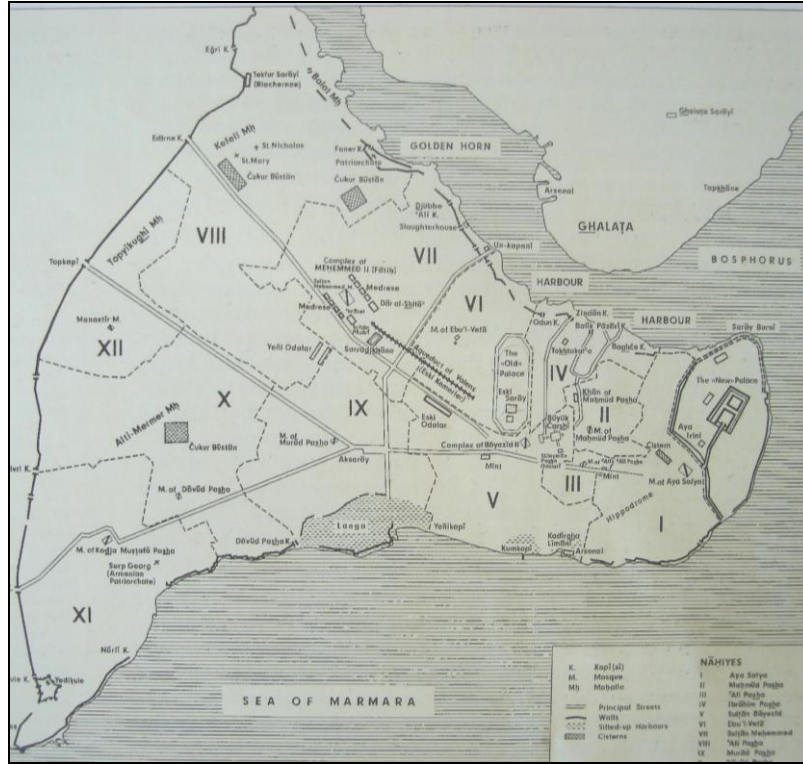
4.1.1 Tarihsel Süreci

Tarihi Yarımada'nın sınırları içinde bulunan dünyanın en büyük açık hava ticari alanlarından biri olan, aynı zamanda birçok ticari hanı barındıran 'Hanlar bölgesi', taşımış olduğu tarihi ve ticari kimlik ile Tarihi Yarımada'nın ve İstanbul'un en önemli ve canlı ticaret merkezlerinden biridir.

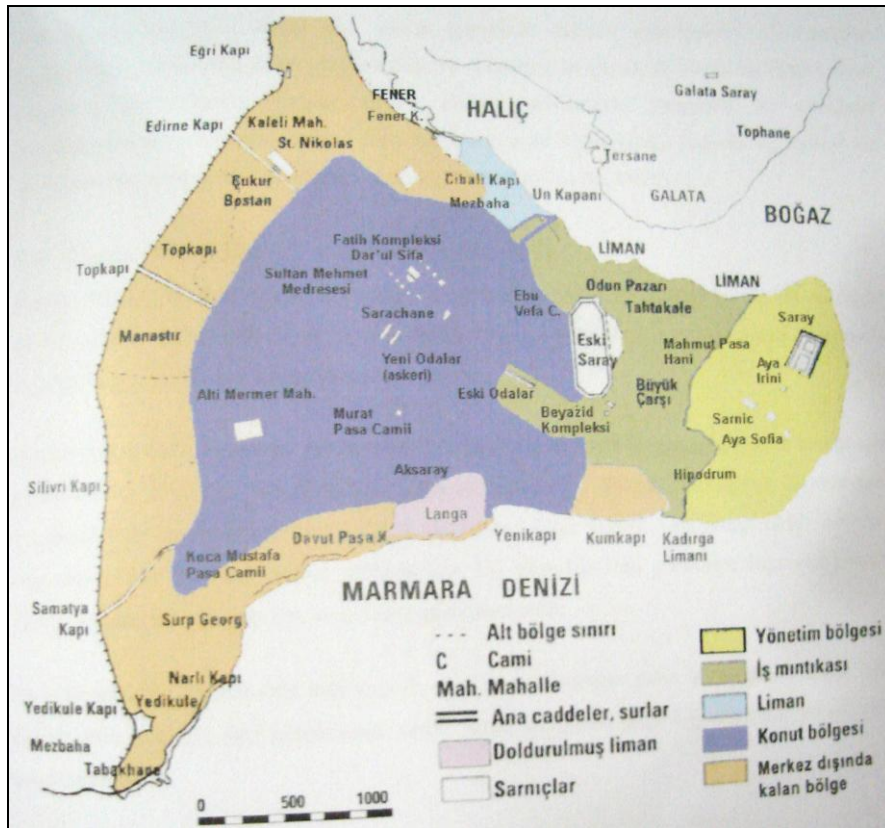
Bizantion'un yüzyıllar boyunca değişmeden kalan bazı mekanları, kentin gelecekteki gelişmesini ve önemli bir ticaret bölgesi olmasını sağlamaktadır. Devamında gelen Konstantinopolis, Osmanlı dönemindeki ve bugünkü İstanbul kenti incelendiğinde hep aynı taslağın etrafında gelişme gösterdiği görülmektedir. Kentin coğrafi olarak konumu ve yerleşimi bu sürekliliği sağlamaktadır. Bunun sonucu olarak ticaret alanlarının kent içerisindeki dağılımları yüzyıllar boyunca süreklilik göstermektedir. (Heyet Dergisi, 2003)

Bu ticaret bölgesinin kendine özgü kimlik yapısının temelleri tarihsel, mimari ve mekansal fonksiyon bağlamında ortaya çıkmaktadır. Mimarlık tarihinin önemli örnekleri olan, tarihi hanları içinde barındıran ve günümüze kadar halen ticareti bünyesinde barındırmasıyla Hanlar Bölgesi, tarihi yarımadanın diğer alanlarından çok daha farklı bir yere oturmasını sağlamaktadır.

Kapalıçarşı ve Liman Bölgesi arasında konumlanan Hanlar Bölgesi depolama ve konaklama gibi ticaret bölgesinin çok önemli ihtiyaçlarına cevap veriyordu. Fetih'ten itibaren bu bölgede vakıf sahipleri tarafından, vakıflarına gelir temin etmek amacıyla hanlar yaptırılmıştır. Bölgenin topografyası oldukça eğimlidir. Buna rağmen burada yapılan hanlar bu zor araziye çok iyi uyum sağlamışlardır. Hanlar bölgesinde her dönemde birçok tarihi yapı yapılmıştır. Konut kullanımının az olduğu bu bölgede, ticaret yapıları bölgenin mimari karakterini oluşturmaktadır. Hanlar Bölgesinde; yaklaşık 813 adet tecilli tarihi yapı bulunmaktadır. Bu yapıların 427 tanesi handır. Bu yapılar planda büyük alan kaplamaları ve sayılarının fazlaca olması nedeni ile dokuda baskın rol oynamaktadır (Gürpınar,2009).

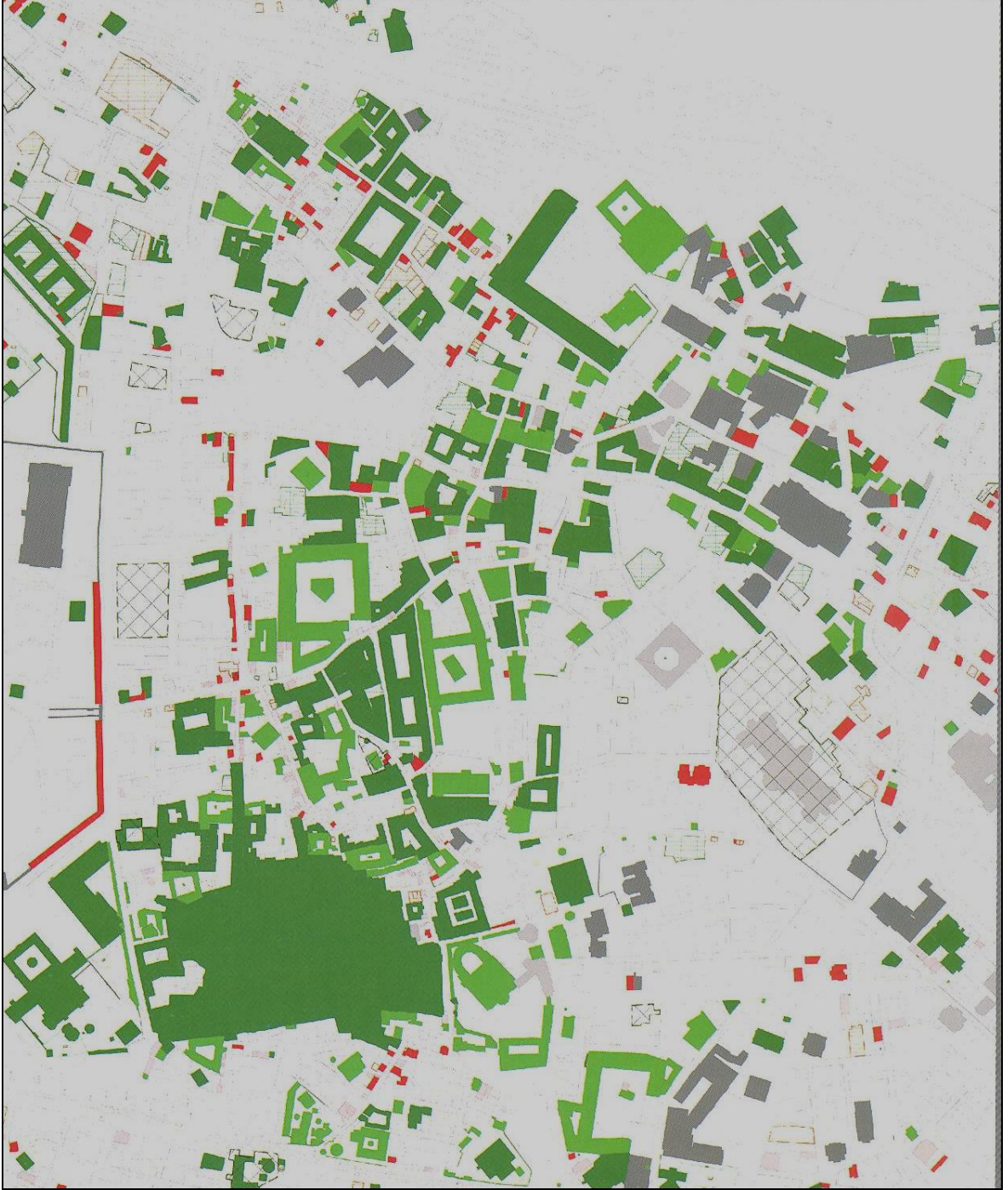

Şekil 4.8 Eski Bizans Haritası-Tarihi Yarımada bölgesi (İnalçık 1981,Gürpınar 2007)

Şekil 4.9 Osmanlı Dönemi İstanbul (Ortaylı 1999,Gürpınar 2007)

Şekil 4.10 Dönemlerine göre ticaret yapıları [23]

Şekil 4.11 Eminönü Hanlar bölgesi alan kullanımı / bina tipi analizi (İBB, 2003) yeşil: Anıt eserler, kırmızı: Sivil mimarlık örnekleri, gri: Resmi yapılar, taramalar: kayıp eserleri göstermektedir.

Şekil 4.12 Eminönü Hanlar Bölgesi Görsel Temsiliet (N.Kıvrak)

Şekil 4.13 Eğimli bir yer üzerine kurulan Büyük Yeni Han (N.Kıvrak arşivi)

Şehir ölçeğinde diğer yapılarla karşılaştırıldığında, hanların çok büyük boyutlu yapılar oldukları görülür. Ancak bu yapılar alansal olarak çok fazla yer kaplamalarına rağmen üçüncü boyutta fazla yükselmemişlerdir. Bu durum, anıtsal yapıların kentin silüetinde daha etkili olmalarını sağlamıştır. Yani hanlar hiçbir zaman anıtsal yapılarla yarışmamış, kendilerine has mimari yapılarıyla bölgenin dokusunu oluşturmuşlardır.

İstanbul'un ticaret yönünden iyice canlandığı 17. yüzyıldan itibaren hanlar da mekân kurgusu yönden gelişmeler göstermişlerdir. Bu yüzyılın sonlarından itibaren de kalıcı çehreyi oluşturmuşlardır. Özellikle Hanlar Bölgesi'ni Eski Saray'ın (Fatih Sultan Mehmet kenti alır almaz ilk sarayı Bayezıt'ta şimdi İstanbul Üniversitesi'nin merkez binalarının bulunduğu alana kurmuştur. Burayı seçmesindeki sebep kentin tam ortasında, merkezde olmak istemesidir. Ancak kısa zaman sonra güvenlik sebebiyle kentin ilk kurulduğu bölgeye, şimdiki Topkapı Sarayı'nı yaptırmaya başlamıştır) Mercan Kapısına bağlayan Çakmakçılar yokuşu, üzerinde önemli hanların yer aldığı bir ticaret aksı haline gelmiştir (Kösemen, D.,2005).

İstanbul hanları fetihten sonra eski geleneklerden hareket ederek yoğun bir şehir yaşantısı ve ticaret hayatının gereklerine cevap verebilecek bir olgunlukla gelişmişlerdir. Bu gelişme 19. yüzyılda duraklamıştır. Bu yüzyılın sonlarına doğru sosyal gelişmenin gereklerine uyarak gittikçe ticaret hayatının iş yerleri halini almışlardır. Böylece köklü han mimarisi 19. Yüzyıl sonu, 20. yüzyıl başlarında devrini kapatmıştır. Bugün ise hanlarımızın birçoğu hala yaşamakla beraber, ticaretin şekil değiştirmesine rağmen bu yapılar tek başlarına baktığımızda harap halde olmalarına rağmen dokuda büyük bir değişiklik olmamıştır.

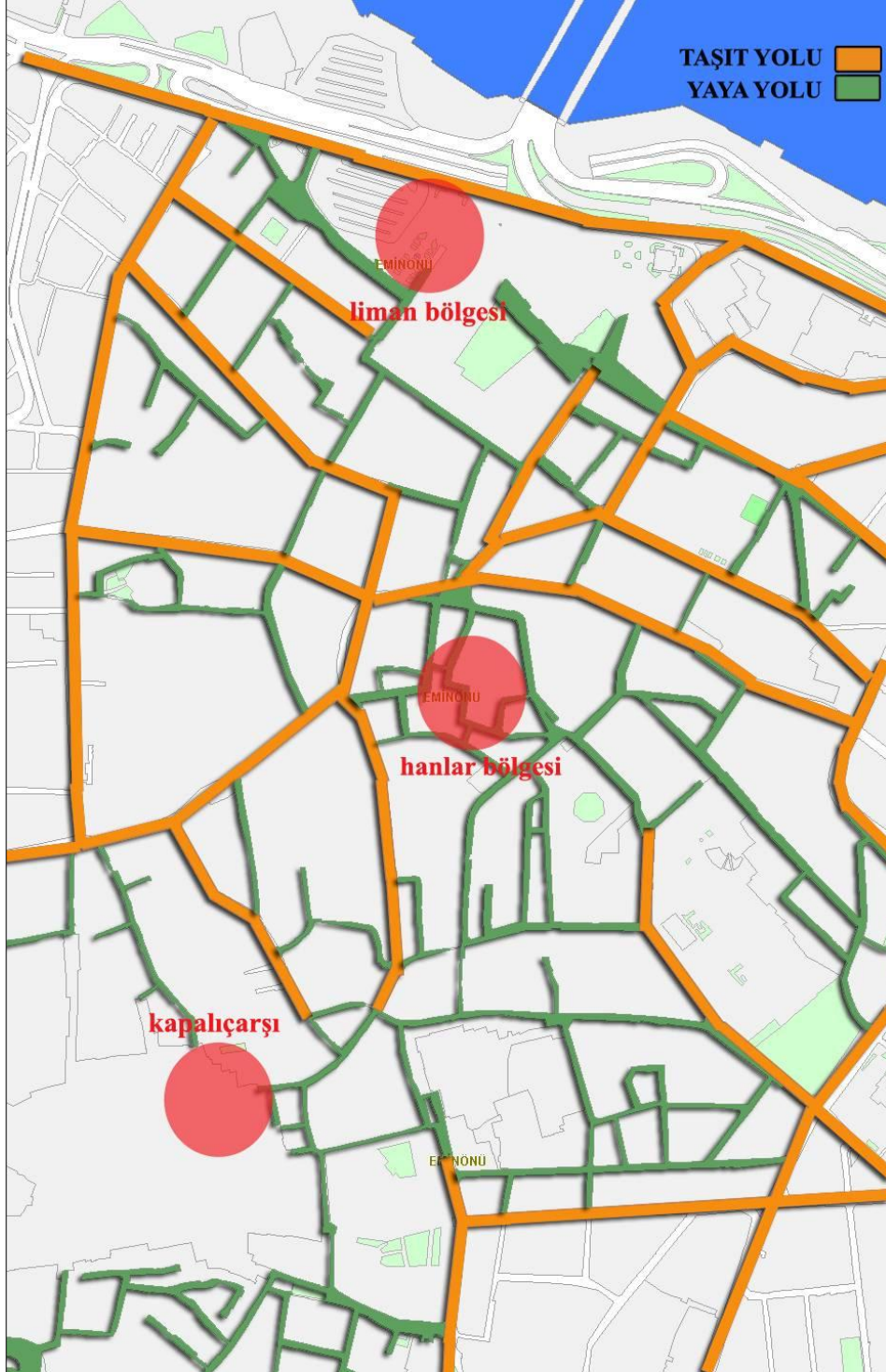

Şekil 4.14 Balkapan Han (N.Kıvrak arşivi)

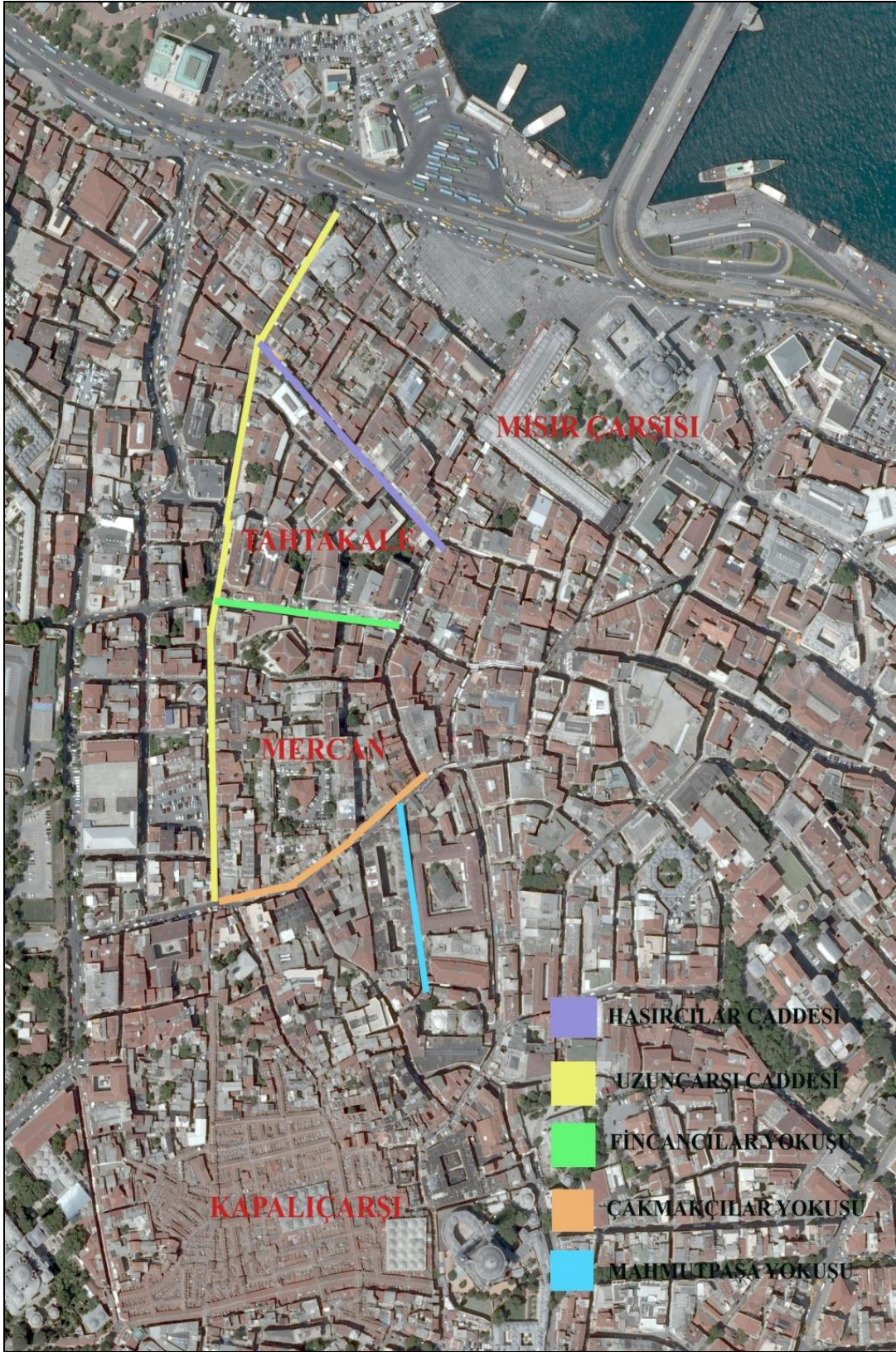

Şekil 4.15 Cebeci Han (N.Kıvrak arşivi)

- İstanbul şehir hanlarının şehir dokusundaki yeri, ticari hayatın toplandığı bölgelerin doğuşu ve gelişmesiyle yakından ilgilidir.
- Hanlar özellikle Uzunçarşı ve Mahmutpaşa caddeleri arasında bulunurlar.
- Ulaşım limana bağlantılı bu yollar ile sağlanır.

Şekil 4.16 Eminönü Hanlar Bölgesi Bağlantı Yolları (N.Kıvrak)

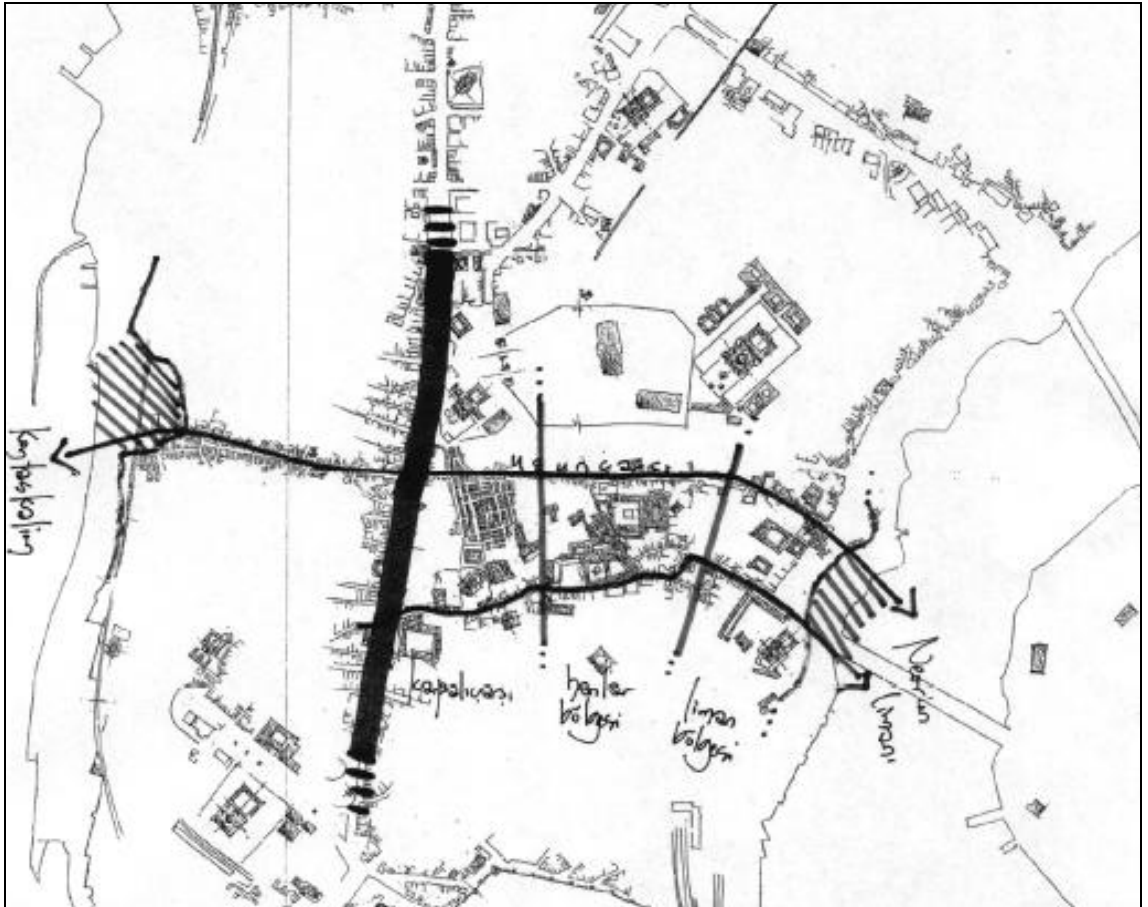

Şekil 4.17 Eminönü Hanlar bölgesi önemli sokaklar (N.Kivrak-İBB arşivi)

Yukarıda bahsedilen özelliklerin her biri oluşumun bir parçası, hatta bir sistemin öğeleri durumundadırlar. Bu olguların kendi içindeki konumları diğer öğelerle sağlıklı bir şekilde bir araya geldiğinde bir bütünü oluşturmaktadır. Bu anlamda Tarihi Yarımada'daki Hanlar Bölgesi gibi kültür mirası açısından zengin, ancak çeşitli nedenlerle boş ve bakımsız bırakılarak köhnemeye terk edilmiş, yanlış ve zararlı kullanımlara açılarak tahrip edilip bozulmuş eski kent parçaları etrafındaki kalitesiz çevre özellikleriyle birlikte kentsel canlandırmanın zorunlu olduğu alanlardır.

İstanbul-Eminönü'ndeki ticaret bölgesi işlevsel açıdan 3 alt bölge'den oluşmaktadır;

1. Ticaret bölgesinin kent içindeki yerini tayin eden Liman bölgesi,
2. Nuruosmaniye ile Bayezıt arasındaki bölgede yerleşmiş olan merkezi çarşı bölgesi; Kapalıçarşı,
3. Bu iki bölge arasındaki bağlantıyı sağlayan ve tüm depolama, konaklama gibi destek fonksiyonlarını yüklenmiş olan Hanlar bölgesi.

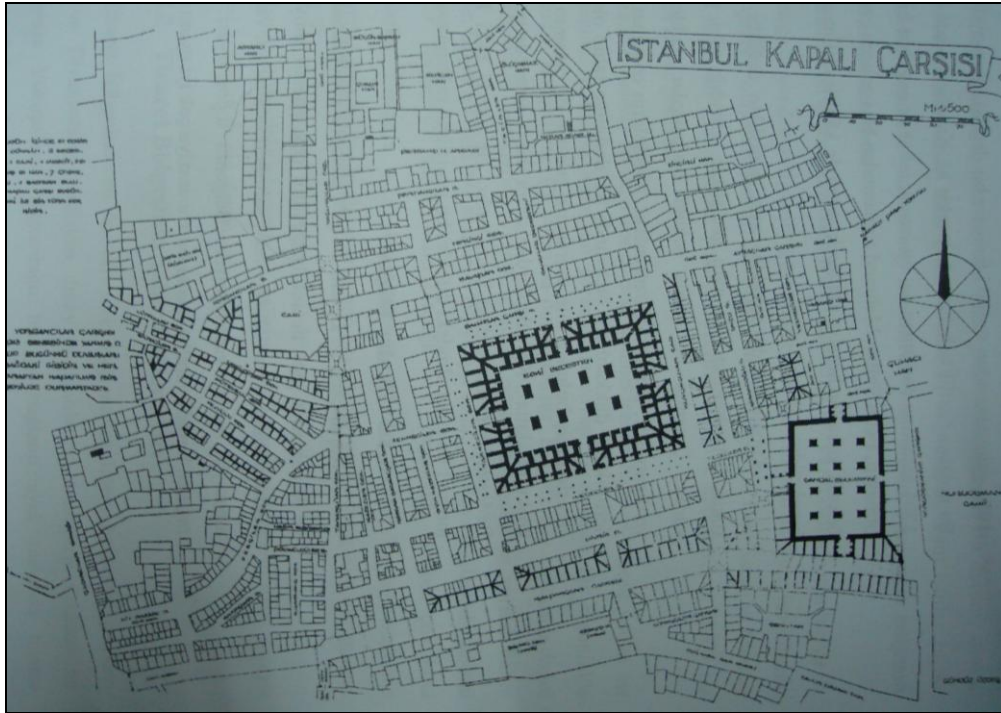

Şekil 4.18 Kapalıçarşı, Hanlar bölgesi, Liman bölgesi gösterimi (Kösemen, 2005)

Kapalıçarşı

Kapalıçarşı bölgesinde daha önceden Bizans çarşıları olmakla beraber bugünkü şekli Türk eseridir ve 15.-16. yy. ait olanlar tamamen yanmıştır. 1894 depreminde tamamen yok olan çarşı 1898’de kagir olarak bir şehir gibi yeniden inşa edilmiştir. ‘Vakıf+ticaret sistemi’ nin birleşmesine dayanarak ellerindeki finansman olanağıyla, ticaret merkezlerinin kurulmasını sağlar. Çarşı, Osmanlı ticaretinin perakende satış merkeziydi. Mal toptancılar tarafından kapanlara getirilir, bu kapanlardan veya indirme limanından mal, perakende malın satış mekanları olan hanlara indirilmektedir. Çarşı, ticaretin her çağda ihtiyaç duyduğu güvenlik ortamını sürdüren çevre demektir. Dolayısıyla burada güvenlik ve rahatlık da egemendir.

Kapalıçarşı ve çevresi; Akdeniz’in en büyük ekonomik faaliyet alanıdır. İnşasına Fatih devrinde başlanan Kapalıçarşı içindeki Eski bedesten (İç bedesten veya Cevahir Bedesteni) çekirdeği oluşturur. Bedesten; ticari koruma ve güvenlik yönüyle kollanma arayan tüccar kesimini çekmeye yarar çünkü kural olarak bedestenli bir kent, uluslar arası ticaret merkezi olma özellikleri taşır. 1336 metrekairelik alana yayılır. Dış tarafında Bedesten’e ait 57 dükkan ve 12 küçük oda vardır. Sandal bedesteni, Kapalıçarşı içindeki ikinci bedestendir. Diğer adıyla Bedesten-i cedit veya Küçük bedestendir. Mimari üslubu ilk bedestenin devamıdır (Küçükerman, Ö., Mortan, K. ,2007)

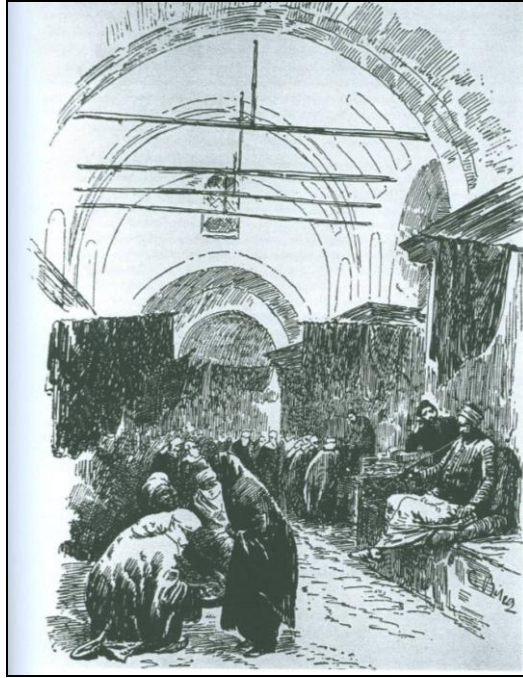
Şekil 4.19 İstanbul- Kapalıçarşı planı (Özdeş, 1998)

Evliya Çelebi Seyahatnamesi'ne göre bedesten genel olarak üç önemli işlevin gerçekleştiği alanlardır. (Çelebi, 2004)

1. İthal ve çok değerli malların, özellikle kumaşların saklandığı bir depo olarak kullanılır.
2. Yerleşik tüccarların ticarethaneleri olarak işlev görür.
3. Kişilerin şahsi mal varlıklarının, devlet teminatı altında saklandığı bir nevi bankalardır.

Şekil 4.20 Kapalıçarşı (İBB Arşivi)

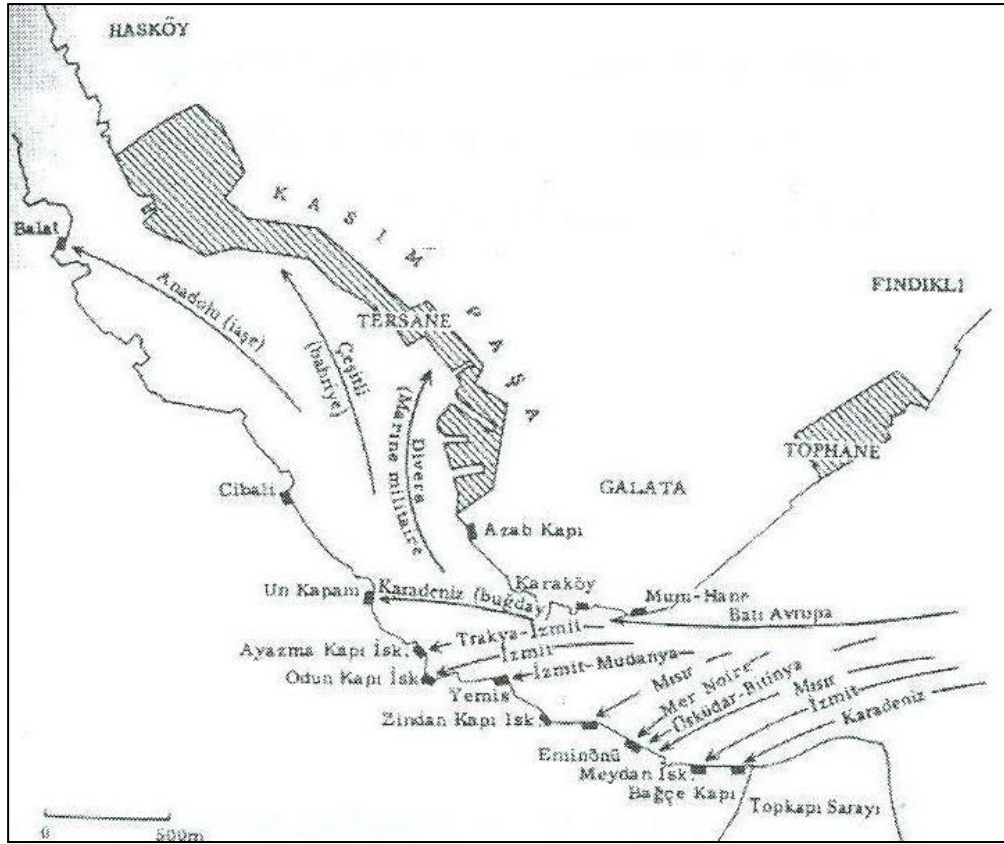

Şekil 4.21 Kapalıçarşı, Kumaşçılar Çarşısı (Küçükerman, Ö., Mortan, K. , 2007)

Liman Bölgesi

Liman, kentin en canlı ve kozmopolit bölgelerinin başında gelmektedir. İstanbul'da ticaret, gıda ve zorunlu ihtiyaç maddelerinden oluşan mal akışına dayalıydı. Kentin kuruluş dönemlerinde karayolları ve taşıma araçları yeterince gelişmediğinden dışarıdan mal getirilmesi daha çok denizyolu ile yapılıyordu. İstanbul ise Akdeniz Havzası ticaretinde hem çok önemli bir tüketici merkez, hem de bir transit bir ticaret merkeziydi. Doğu ile batıdan gelen tüccarlar mallarını Haliç kıyılarındaki depolarda tutarak saklamakta ve kentin en önemli ticaret mekanları bu bölge etrafında gelişmekteydi. Denizyolu ile gelen mallar limanlardan kente ulaşıyordu. Haliç limanları ve daha sonra bu limanların yerini alan iskeleler ticaret bölgesini şekillendirmiştir. Limanın yeri şehrin bütün tarihi boyunca iç çarşıların yerini tayin etmiştir.

Limanın burada kurulması Haliç'in doğal özelliklerinden kaynaklanmaktaydı. Bu özelliklerin başında suyun derin olusu ve sakin su alanının oldukça geniş olması gelmektedir. Konstantinopolis'in büyük limanı, eski Grek kentinin Neorion Limanı'na karşılık gelen ve aynı adı taşıyan limandı. Bu bölge şimdiki Eminönü bölgesine karşılık gelir.

Şekil 4.22 Haliç iskeleleri ve bu iskelelere gelen mallar (Kösemen, 2005, Mantran, 1991)

Bütün dönemlerde, kentin doğal limanı ve ticaretin merkezi olan Haliç'in kıyıları boyunca uzanan ticari liman ve yamaçlarındaki ticari bölge Osmanlılar döneminde de varlığını korumakta ve sürdürmektedir.

İstanbul'u mevcut ticari konumuna ulaştıran esas unsur deniz ticaret yollarının kavşağında, en stratejik noktalardan birinin üzerinde bulunmasıdır. Bu nedenle, kentin Limaları ticaret hayatı açısından her dönem büyük öneme sahip olmuştur.

Marmara yönünden gelirken ilk iskeleler olan Meydan İskelesi ve Bahçekapı İzmit bölgesinden, Karadeniz'den, Doğu Marmara'dan, Ege adalarından ve Mısır'dan ürün getiren gemilerin boşalttıkları yerlerdir. Daha ilerideki Eminönü iskelesi trafiğin en yoğun olduğu ve Batı Anadolu'dan gelen teknelerin yanaştığı iskeledir, Eminönü'yle birlikte, Hasır iskelesi, Zindan kapı ve Yemiş İskelesi İstanbul'un taze yiyecek kaynağı için kullanılan iskeledir. Odun İskelesi İzmit bölgesinden gelen yakacak odun ve inşaat kerestesine ayrılmıştır, Ayazma kapı iskelesi Marmara'nın kuzey kıyılarından gelen ve Doğu Trakya ürünlerini getiren gemilerin yanaştığı yerdir. Balat iskelesine ise çeşitli yerlerden getirilen her türlü yiyecek maddesi boşaltılmaktadır.

4.1.2 Planlama ve Koruma Kararları

Hanlar Bölgesi'ne ait plan uygulama hükümlerinde alanın korunması için şu noktalara değinilmektedir;

- Bu alanlarda yer alan kültür varlıklarının orijinal kontur ve gabarileri korunacak, korumaya değer olmayan eklentilerinden arındırılarak onarılacaktır.
- Kirletici olmayan geleneksel el sanatlarına yönelik üretim, toptan ve perakende pazarlaması, onarımı, sergileme ve eğitim birimleri ile birlikte geleneksel ticaret alanı olarak kullanılacaktır.
- Alanda yer alan tescilli-tescilsiz ve yaşayan üst kültüre ait kayıp anıt eser, sivil mimarlık örneklerinin restitüsyonu ve restorasyonu yapılarak korunacak ve ihya edilecektir.
- Tarihi hanların orijinal avlu sistemi korunacak, orijinalliğini tamamlayan kayıp kısımları ihya edilecektir.
- Orijinal sokak dokusu ve kaplaması korunacak, farklı yol kaplaması yapılmayacak ve yaya ağırlıklı düzenlenecektir.

- Bölgenin geleneksel yapım tarzı ve orijinal malzeme tekniği dışındaki uygulamalara izin verilmeyecektir.

Bu noktada kentsel canlandırmanın, halihazırda bölge içinde uygulanan kentsel koruma planları ile paralellik içinde, alanın şartlarına ve özelliklerine göre belirlenecek olan mimari tasarım rehberleri ve ilkeleri doğrultusunda yapılması gerekmektedir. Avrupa’da bir çok kentin yeniden değerlendirilmesi, canlandırılması, korunması için mimari tasarım rehberlerine ve ilkelerine ihtiyaç duyulmakta ve bu değişkenlere göre kent yeniden kullanılabilir. Eminönü Hanlar bölgesi için kentsel koruma amaçlı plan çalışmaları Nazım İmar planı raporunda bulunmaktadır fakat bölgeye yapılacak yeni uygulamalar ve yenilemeler için plan raporu çok genel kalmaktadır. Bu yüzden, mimari tasarım rehberleri çeşitli ilkeler doğrultusunda her kent için ayrı ayrı incelenip belirlenmesi gereken bir araştırmadır. Türkiye’de ise, kentsel tasarım rehberleri adı altında ve kentsel koruma amaçlı plan çalışmalarının içinde geçtiğinden böyle bir rehber rastlanmamaktadır.

4.2 İstanbul Eminönü Hanlar Bölgesi’nin Mimari Tasarım İlkeleri Açısından İncelenmesi

Bölüm 3.3’de tasarım rehberleri üzerine yapılan inceleme sonucunda İstanbul Hanlar Bölgesi için;

- Erişebilirlik-Ulaşılabilirlik
- Mekan organizasyonu
- İşlevsel kalite ve çeşitlilik
- Anlam-Kimlik
- Süreklilik-Sürdürülebilirlik
- Kentsel Mekanda kalite, güvenlik ve altyapı

başlıkları altında tasarım rehberlerinde belirleyici olabilecek mimari tasarım ilkeleri seçilmiş ve genel sonuçlar ortaya konmuştur.

4.2.1 Erişebilirlik-Ulaşabilirlik

Bir kentsel alanın başarılı olabilmesi için, kolayca ulaşabilir olması gerekir. Han yapıları ile bir parçası olduğu kent dokusu arasında işleyen bir mekansal ilişki bulunmaktadır. Genellikle çevrelerindeki büyük anıtsal yapılar ile yarışmayan ama kendilerine özgü mimari özellikleri ile hanların insanlar tarafından algılanması kolay olmaktadır.

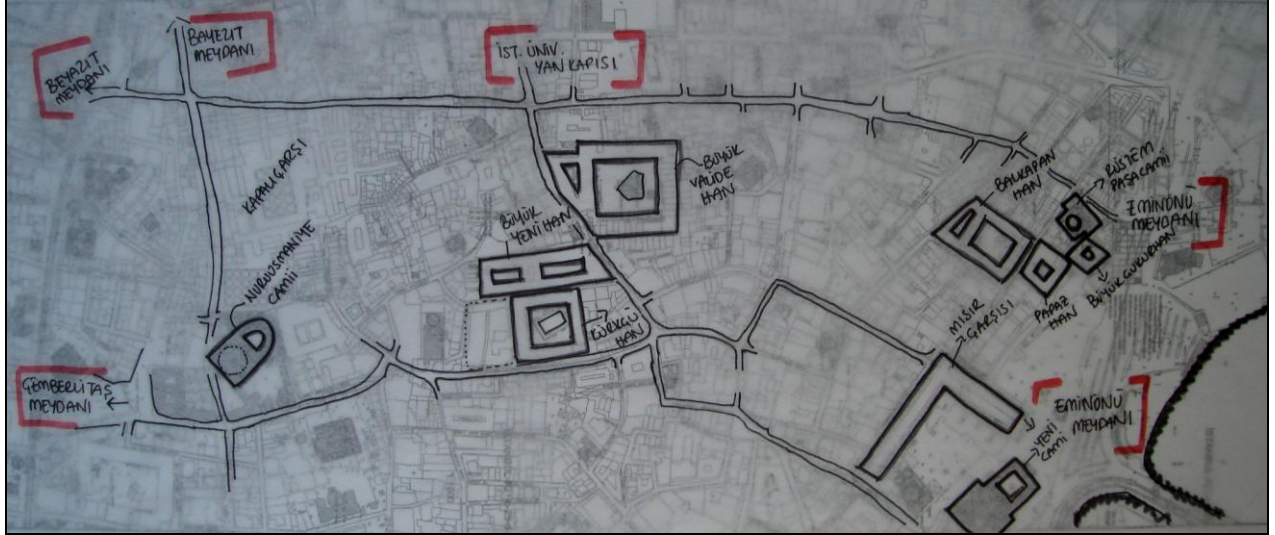
Tarihi Yarımada, İstanbul merkezinde ulaşım güzergahları açısından odak teşkil edecek bir yapıya sahiptir. Yarımada günümüzde karayolu, denizyolu ve demiryolu sistemleri açısından merkez konumundadır. Ulaşım, belli merkez noktalarından ticaretin merkezi olan hanlara kolaylıkla sağlanmaktadır.

Hanlar Bölgesi 15.-19. yüzyıllar arasında kendi içinde farklı mallar üzerinde ihtisaslaşmış alt bölgelere sahip olmuş hatta ihtisaslaşma sokak ve han isimlerine bile yansımıştır. Günümüzde hala bazı bölgeler bu şekilde işlevlerini sürdürmekte ve anılmaktadır fakat ne yazık ki bu malların bir arada satılması geleneği her geçen gün biraz daha yok olmaktadır. Bu yüzden Hanlar bölgesi kendi içinde farklı mallar üzerine gruplandırılırsa daha kolay erişilebilen bir mekan olma özelliğini taşıyacaktır.

Taşımacılığın yapıldığı zor malların depolandığı yapıların iskeleye yakın yerlerde işlevlendirilmelidir. Bunun yanı sıra, kuyumcular ve sarraflar gibi değerli malların depolanıp satıldığı yerler daha yüksekte ve insan kalabalığından uzak korunaklı yerlerde konumlandırılmalıdır. Bu şekilde çeşitli işlevlerine göre ayrılan bölgeler, daha verimli kullanımlar sergileyerek erişilebilirliği kolaylaştırmalıdır.

Şekil 4.23 Bölgenin ihtisaslaşma şeması (N.Kıvrak)

Çıkılmaz sokakların bulunmadığı bölgede, bazı hanlarda yer alan iki girişle beraber düzenli işleyen ve kesintisiz organik bir yapılaşma gözlenmektedir. Han ile sokak isimlerinin bazı durumlarda aynı olması, insanların bu yapılara ulaşımının kolay olmasını sağlamaktadır.

Şekil 4.24 Hanların erişebilirlik analizi (N.Kıvrak)

Hanlar Bölgesi eğimli bir topografyaya sahip olduğundan dolayı han planlamasında değişik çözümlere olanak vermektedir. Genellikle topografyadaki eğimlerden faydalanarak oluşturulan bodrum katlar, zemin altında mekanlar yaratarak malların muhafaza edilmesi açısından önem taşımaktadır. İki girişi olan bazı hanlardaki geçişler ile farklı katlardaki ulaşım birbirine bağlanmaktadır.

Hanlar Bölgesi'nde eğimli alanlarda genellikle rampalar kullanılmakta, çok dik yokuşlarda merdiven çözümlerine gidilmektedir. Görsel analizler sonucunda mevcut han yapılarının çoğunda, han girişlerinin çocukların ve engelli insanların ulaşımına uygun olduğu saptanmıştır. Bu yüzden, bölgenin sıkışık dokusu içinde tek açık alan olan han avlularının bölge kullanıcılarının günlük rekreasyon gereksinimlerini karşılayan, işlevsel yönden yeterli, yaşanabilir ve kullanılabilir mekanlar haline getirilmesi sağlanabilir.

Şekil 4.25 Bölgenin dolu-boş analizi (N.Kıvrak)

4.2.2 Mekan Organizasyonu

1/ 5000 ölçekli Tarihi Yarımada Koruma Amaçlı Nazım İmar Planı'nda Hanlar bölgesine ağırlıklı işlev olarak geleneksel ticaret belirlenmiştir. Geleneksel meslekler hanlar bölgesinde konumlandırılırken Osmanlı düzen anlayışında oluşmuş ve halen sokak, mahalle, han isimlerinde görülen ihtisaslaşma bölgeleri ve mesleki alan yakınlığı da bir ölçü olarak kabul edilip buna uygun bir geleneksel esnaf yerleşimi sağlanabilir. (Şekil 4.23)

Bu bölgede daha dengeli ve işlevlerin birbirini tamamladığı bir koruma ve canlandırma politikası geliştirilmelidir. Özellikle çalışma saatleri dışında bölgenin terk edilmesi, gün içindeki yoğunluğun tam aksinin yaşanmasına neden olmaktadır. Bu nedenle; kent merkezinin daha uzun süre canlı tutulabilmesi için turizmin de desteğiyle kültürel aktivite ve gösterilere uygun alanlar yaratılması, yani karma işlev önerilmesi gereklidir. Bu açıdan her yaştan kullanıcının kaynaştığı, yoğun olarak kentsel peyzaj öğelerinin yer aldığı hanların avluları daha iyi değerlendirilmiş olacaktır.

4.2.3 İşlevsel Kalite ve Çeşitlilik

Uzun dönemli tarihsel perspektifte görüldüğü üzere kentsel mekanlar her zaman 3 ana işleve hizmet etmiştir; buluşma mekanı, pazar alanı ve bağlantı mekanı. Buluşma mekanı olarak kentler her türlü bilginin sosyal değiş tokuşu için fırsatlar sunmuştur. Pazar alanı olarak kentler mal ve hizmetlerin ticari alışverişini kolaylaştırmıştır. Ve son olarak bağlantı mekanları kentin tüm işlevlerine erişmeye imkan vermiştir. Bu doku ilk kentsel yerleşimlerde tespit edilebilir, Orta çağ, Rönesans ve Barok kentlerinde, Antik Yunan ve Roma kentlerinin kalıntılarında açıkça görülebilir.

Toplum içindeki bu organizasyona bağlı olarak, kentleri oluşturan yapılar ile kent (dokusu, biçimi, vb.) arasındaki ilişki de hızla değişmektedir. Söz konusu bu fiziksel değişim, aynı zamanda ekonomik ve sosyal yaşama da yansımakta, ve kişilerin “yaşam kalitesini” etkilemektedir. Eminönü Hanlar Bölgesi'nde de mekanın kişiler arası sosyal iletişimi ne derece olanak sağladığı ya da engellediği düşünülmesi gereken bir ölçüttür. Ticari kullanımlarda özellikle ziyaretçileri çekebilmek için ilginç aktivitelerin yer aldığı kültürel canlandırılmalar yaratılmalı, kültürel, sosyal ve ticari aktivitelerin canlılığı ve çeşitliliği sağlanmalıdır.

Hanlar Bölgesi'nde görsel analizler sonucu; işlevsel kalite ve çeşitlilik açısından değerlendirildiğinde, tarihi niteliğe sahip hanların depo, imalathane gibi işlevlere yönelik kullanımı hanların fiziksel durumunu olumsuz yönde etkilediğinden, nitelik açısından farklı kullanıcıları çekebilecek yeterlilikte olmadıkları görülmektedir. Bölgede tarihi mekansal nitelikleri, geleneksel imalathanelerin dışında kalan diğer imalat ve depolama fonksiyonlarını düzenleyerek boşalan alanların yeniden işlevlendirilerek canlandırılması gerekmektedir.

Şekil 4.26 Büyük Yeni Han'da bir gümüşçü atölyesi (N.Kıvrak arşivi)

Hanlar bölgesi ticaretin yanında önemli bir turizm merkezi olduğundan dolayı bazı hanlar restore edilip butik otellere dönüştürülmektedir. Örneğin, Muhsinoğlu handa eskiden perakende ticaretin yapıldığı bilinmektedir. 4'üncü Vakıf Han ile başlayan butik otel süreci, Sirkeci'deki Büyük Postane'nin hemen karşısındaki Muhsinoğlu Han ile devam etmektedir. Muhsinoğlu Han, 22 odalı bir butik otele dönüşecektir. Binanın önünde yer alan ve tadilatı biten 14 dükkan ise kiralanacaktır (Şekil 4.27-28).

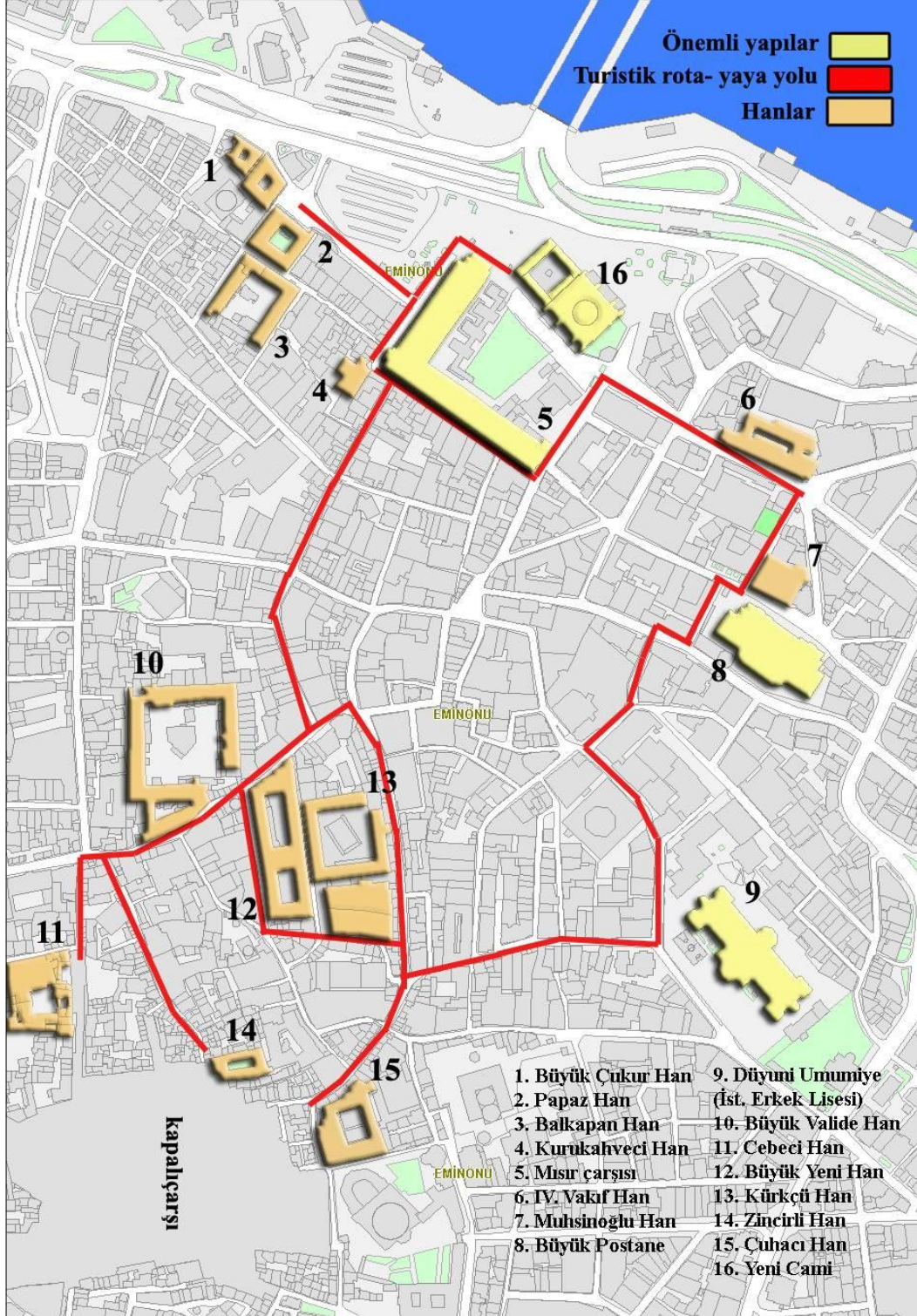

Şekil 4.27 Muhsinoğlu Han'dan bir görünüş (N.Kıvrak arşivi)

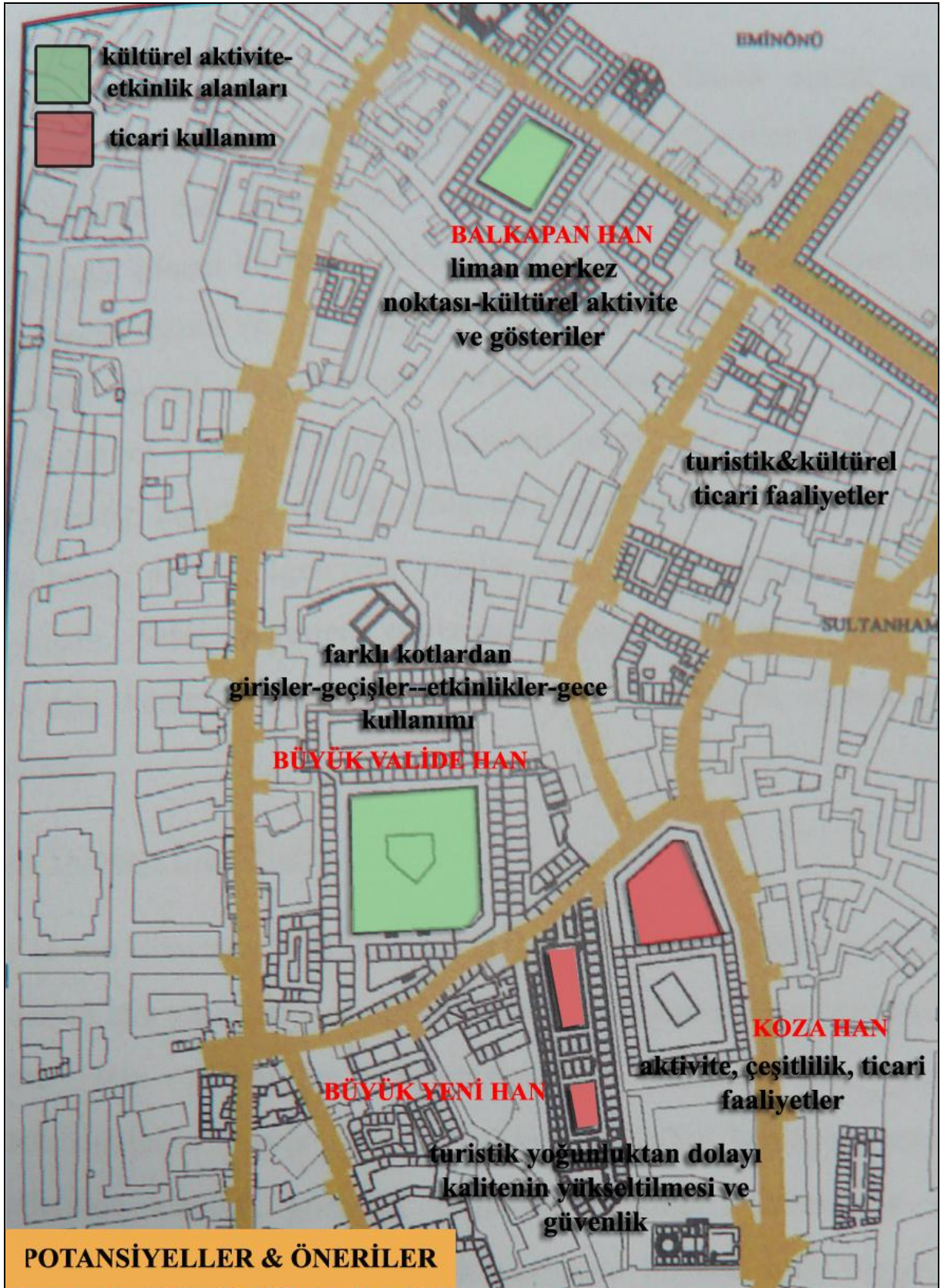

Şekil 4.28 Muhsinoğlu Han'ın avlusundan bir görünüş (N.Kıvrak arşivi)

Bugün de Hanlar Bölgesinde tarihi ve kültürel değeri olan yapıların çağdaş işlevlerle sürekliliğinin sağlanması önemli bir bileşen olarak görülmekte, böylelikle turistlerin nitelikli güzergahlarda dolaşımı sağlanacaktır (Şekil 4.28).

Şekil 4.29 Öneri Turistik Rota (N.Kıvrak)

Şekil 4.30 İşlevsel kalite ve çeşitlilik açısından potansiyeller ve öneriler (N.Kıvrak-Benli,2007)

4.2.4 Anlam-Kimlik

Mimarlık ve kent planlama alanlarında, tasarım ve koruma açısından yerel kimliğe saygı duyma ve bunu geliştirme üzerine kültürel çalışmalar ile ilgili olarak kimlik sorunlarını; kimliğin biçimlenmesinde esas olan mekanın rolü önemli bir yer tutmaktadır.

Eminönü-Hanlar bölgesi taşımış olduğu tarihi, ticari, yerel kimlik ile önem arz eden bir alan konumundadır. Fakat toplumsal, ekonomik ve sosyo-kültürel farklılaşmalardan dolayı bugünkü fiziksel çevrede kimliksizleşme, tek düzeleşme biçiminde gözlenen bozulma, toplumsal bilincin derinliklerine kök salmakta olan bir kültürel yozlaşmanın varlığını göstermektedir. Geleneksel yapıdaki kentler günümüzde sürekli büyüyen ve sosyo-ekonomik yapısı geleneksel olmaktan uzaklaşan bir kimliğe bürünmektedir. Büyüyen kentlerimiz, kentliye yaşanabilir imkânlar sunmaktan uzaklaşmaktadır.

Bu anlamda, mekânın özgün yere dönüştürülmesi için bu süreci ve yerel kimlik değerlerinin, kentsel bellek ve imajın, korunması-geliştirilmesi ve kentsel yaşamla bütünleştirilmesi açısından ele almak gerekmektedir. Yerel anlam ve kimlik bilincinin çeşitli program ve toplantılarla kullanıcıya verilmesi gerekmektedir.

Türkiye Mimarlık Politikasına Doğru Mimarlık ve Kent Buluşmaları temalı ulusal kongrede de belirtildiği üzere ‘mimarlık politikasının önemli hedeflerinden biri de, toplumu bilinçlendirmek ve bu yolla mimarlık kültürü ile toplum, mimarlık hizmeti ile kullanıcı arasındaki bağı yeniden kurmaktır. Herşeyden önce, vatandaşlar için sağlıklı ve güvenli bir çevrede yaşama hakkı Anayasal bir haktır. Nitelikli yapılı çevrenin kaliteli bir yaşam getireceği konusunda bilinçlenen bir toplum, nitelikli yapılı çevreyi talep edecek ve bunun karşılığında politikanın bir güvencesi durumuna gelecektir.

Toplumun sağlığı, güvenliği, refahı ve kültürel yararı ile yapılı çevrenin sürdürülebilirliği konularında sorumluluk taşıyan Mimarlar ve Mimarlar Odası'na ‘kent kimliği’nin korunmasında ve kentin yaşanabilir bir kent olmasında önemli sorumluluklar düşmektedir.

4.2.5 Süreklilik - Sürdürülebilirlik

Stubbs (2004) tarihi alanlardaki mirasın sürekliliğinin yaratılmasında göz önünde bulundurulacak 5 ölçütü şöyle tanımlamaktadır:

1. Kültürel (farkındalık ve mekan duygusu)
2. Eğitim (bilgi kaynakları)
3. Ekonomik (turizm ve toplum desteği)
4. Eğlence (günlük hayatın bir parçası olması)
5. Estetik (şehir merkezi ve peyzaj)

Canlılık, kent merkezinin farklı zaman dilimlerinde farklı konumlardaki yoğunluk düzeyi ile ilişkiliyken, süreklilik, merkezin yatırım çekme kabiliyetinin devam etmesi ile ilgilidir. İlgili yoğunluk düzeyi (canlılık) yeni yatırım kararlarının (süreklilik) önemli bir bileşeni olmakta ve sonuç olarak, yeni kuruluş ve imkanların (süreklilik) devam eden gelişimi ziyaretçiler için bir çekim (canlılık) oluşturmaktadır (Ravenscroft, 2000, s.2534, çev: Oruç, 2005).

Montgomery (1995), kentsel canlılık kavramını, aktivite, çeşitlilik ve ticari faaliyetlerdir, şeklinde tanımlamaktadır. Çeşitlilik ve ticaret-aktivite katmanları arasında karşılıklı birbirini açıklayan bir ilişki mevcuttur. Mekanda birbirinden farklı ticari aktivitelerin gerçekleşmesini sağlamak, her şehirde, her kültürde ve her zaman diliminde yapıla gelmiştir.

Çalışmaların ve yöntemlerin sürekli olarak yön ve biçim değiştirmesini engellemek, sürekliliği sağlamaktır. Her değişen hükümet veya her değişen belediye ile, her ne kadar tarihi çevrelerde Anıtlar kurulu tarafından denetleniyor olsa da, alınan kararlar ve çalışmalarda ele alınan yöntemler de değişiklik göstermektedir. Günümüzde kent mekanlarının uğradığı kayıpların en önemli kısmı da sürekliliği sağlanamayan koruma ve yeniden canlandırma kararları neden olmaktadır.

Kent canlandırma, içinde geleceği planlama ve yenileme amacı taşıyan amaç doğrultusunda stratejiler ortaya koyan sürdürülebilirlik olgusu ile sıkı bir işbirliği içindedir. Sürdürülebilirlik insanoğlunun gelişiminin çevredeki etkisini fazlalaştırmak ve çevreyi inşa etmek için sürdürülebilir gelişime ihtiyacı vardır.

Bugünün eski kentlerinin, geçmişten gelen birikimleri, mevcut ve potansiyel kaynakları ile birlikte geleceğe taşınması gerekmektedir. Bu birikimlerin içinde başta mimari ölçütler, tarihi miras, çevresel değerler, sosyo-kültürel ve ekonomik profil gibi özellikler sıralanabilir.

Eminönü hanlar bölgesinde ticaret merkezinin canlılığı ve sürdürülebilirliği için ;

- Merkezin kalite, çekicilik, karakter ve toplumsal ekonomi ve sosyal hayattaki rolünün,
- Merkezin fiziksel şartları ve kullanılmayan birimlerin işlevlendirilmesinin,
- Merkezin sunduğu servis çeşitliliğine bağlı mekan organizasyonun,
- Yerel planın merkezle ilgili stratejileri üzerinde riski olup olmadığı göz önüne alınarak değerlendirilmesi gerekmektedir.

Hanlar bölgesinde elde edilmek istenen sürdürülebilir kalkınma ile sürdürülebilir kent mekanları yaratmanın önemli özelliklerinden biri kültür mirasının kaynaklarının korunması, olduğu gibi kalması ve canlandırılması gibi faaliyetler kadar, günlük hayattan koparılmak yerine, etkin bir şekilde kullanılarak yönetilip korunması temel prensip olmalıdır.

4.2.6 Kentsel Mekanda Kalite, Güvenlik, Altyapı

Kentsel alanların canlılık ve çekiciliğinin sağlanmasında en önemli faktörlerden biri, fiziki mekan organizasyonu ve mekansal bileşenlerin kalitesidir. Kentsel mekanın fiziksel kurgusu ve içinde yer alan çeşitli aktiviteler; mekanı içinde yaşamak ya da gidilmek istenilen bir yer haline getirmekte, insanların varlığı bu alanları şehrin organik bir parçası haline getirmektedir. Bu amaçla Hanların bulunduğu çevrede binaların, sokakların, bina renk ve cephe kaplamaları ve şehir mobilyalarının nitelik ve niceliği önemlidir (Oruç, 2005).

Tarihi bir kentsel alan olan Hanlar Bölgesinde, gelişigüzel yerleştirilen reklâm panolarının kent kimliğine ve kent kalitesine uygun ve görsel kirlilik oluşturmayacak şekilde düzenlenmesi gerekmektedir.

Hanlar Bölgesi turistik yoğunluğu nedeniyle sayısı hergün artan fazla miktarda ziyaretçinin sirküle olduğu sokaklarda meydana gelen yoğunluktan ötürü genel ve özel denetim ekipleri destekleyici ve tamamlayıcı bir rol oynamalıdır, mal yükleme boşaltma, çöp vb. servislerinin sağlanabilmesi için belirli saatlerin düzenlenmesi gerekmektedir.

Ayrıca elektrik, su, kanalizasyon ve doğal gaz ve yangın tesisatı gibi alt yapı sistemlerinin iyileştirilmesi gerekmektedir. Özellikle alt yapının yenilenmesi, yangına karşı önlemler alınması ve halkın bu konuda bilgilendirilmesi gerekmektedir.

Şekil 4.31 Görsel kirliliği oluşturan pano ve levhalar (N.Kıvrak arşivi)

Kentsel kalitenin sağlanmasında önemli rolü olan kültürel aktivitelerin eksikliği ve özellikle gece saatlerinde önemli bir güvenlik probleminin olması nedeniyle giderilmesi için önlemler alınması gerekmektedir. Sağlıklı ve güvenli bir çevrede yaşamak, en temel insan hakkıdır. Kamu yönetimi; vatandaşların sağlıklı, güvenli ve nitelikli çevrelerde yaşama hakkını yerine getirme görevi nedeniyle her türlü önlem ve koşulları, işletme biçimini, kullanıcı sayısını göz önünde bulundurarak uygulamakla yükümlüdür.

5. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Bu tez ile, kent içi geleneksel ticaret merkezi olan Eminönü Hanlar Bölgesi'nin geçmişten günümüze fizik mekanda ve ekonomik yapıdaki değişimleri nedeniyle, yeniden canlandırılması için olması gereken yerleşimlerin karakteri, planlama hedeflerine ve çevrenin tarihi sürecine bağlı olarak bölgeye özgü mimari tasarım ilkeleri ortaya konulmaktadır.

Tarih boyunca ticaretin bu değişen anlamının kentteki izlerinin en net okunduğu mekanlardan biri tarihi ticaret merkezleridir. Yüzyıllardır kentlerdeki ekonomik ve sosyal yaşamı şekillendiren bu mekanlar değişen sosyo-ekonomik yapının, farklılaşan üretim ve tüketim ilişkilerinin bütün katmanlarını kendi içinde barındırırlar. Çağlar boyunca eklemlenerek büyüyen geleneksel bir düzene göre örgütlenmiş alanlar, kentin yaşadığı dönüşümlere de tanıklık ederler.

İstanbul kenti, Roma, Bizans ve Osmanlı İmparatorluklarına başkentlik yapmış, tarih boyunca zenginliğini ve önemini her zaman korumuş ve günümüze kadar taşımış önemli bir ticaret merkezidir. Önemli bir liman kenti olan İstanbul, başkentlik yaptığı medeniyetlerin ticari aktivitelerinde önemli bir yer edinerek, her zaman önemli bir ticaret merkezi olmuştur.

Tarihi kentsel alanlara yönelik canlandırma çalışmalarının temelinde, sosyal dokunun korunması, eski alanların kentin yeni bölgelerine entegre edilmesi, kentsel yaşamın eski-yeni tüm alanlarda varlığını sürdürmesi istenmektedir.

İstanbul'un ticaret bölgesi, Tarihi Yarımada'nın kurulduğu sur içi bölgesindedir. Hanlar bölgesi olarak da adlandırılan ve içinde birçok tarihi hanı barındıran bu bölge, Tarihi Yarımada'nın sınırları içinde bulunan dünyanın en büyük açık hava ticari alanlarından biridir.

Ancak, bugünkü canlılığını korumasının en önemli şartlarından biri buradaki ticari aktivitenin önemini kaybetmemesi gerekliliğidir. Dolayısıyla, çağın gereği olan değişimlere yüz çevirmek ve alanı, günümüzde olduğu gibi dondurmak nostaljik bir yaklaşımdan ileriye gitmez.

Hanlar Bölgesi'nin tümü ele alınarak, fiziksel, sosyal ve kültürel anlamda çağdaş koşullara uygun halde yaşatacak yeniden canlandırma projesine ihtiyaç vardır. Gerçekleşecek projede, alanın gelecek kuşaklara ekonomik, sosyal ve mimari sürdürülebilirliğinin sağlanabilmesi için, bütünsel yaklaşım ve kentsel tasarım üzerinde belirleyici etkileri olan toplum politikası, teknolojik gelişmeler ve çevresel düşünme sürecindeki temel değişiklikler dikkate alınarak-ile nitelikli sürdürülebilir kentsel yaşam alanları oluşturmak mümkün olacaktır. Hanlar bölgesi

kapsamında, bütüncül bir bakış açısı ile sosyal yönü kuvvetli, ekonomik ve fiziksel iyileşmeyi hedefleyen ve herkesin çıkarlarının savunulduğu canlandırma projelerinin yapılması çok önemlidir.

Sürdürülebilir kentsel koruma, planlama politika ve stratejilerine ilişkin karar verme süreçlerinde toplumsal örgütlenmelerin rolünü etkinleştiren, toplumsal faydaları eşitlik ilkesi temelinde gözeten, geniş kapsamlı katılım ve şeffaflık ilkesini temel alan işbirlikçi planlama yaklaşımı eşliğinde kültürel miras değerlerinin korunması ve geliştirilmesine yönelik planlama uğraşı olarak tanımlanabilir. Başka bir ifadeyle, kültürel miras değerlerini gerek kültürel süreklilik ve sosyal çeşitliliğin korunması yaşatılması gerekse ekonomik gelişme-canlanma sağlanması açısından stratejik mekânsal planlama yaklaşımı temelinde ele alan geniş kapsamlı ve bütüncül koruma yaklaşımını ifade etmektedir. Bu yönüyle, kentsel bilgi birikim sürecinin temel kaynakları ve geçmişin kanıtları niteliğindeki kültürel mirasa konu olan yerel kimlik değerlerinin gelecek kuşaklara aktarılmasını, stratejik mekânsal planlama yaklaşımı temelinde salt fiziksel içeriğin ötesinde sosyo-kültürel, ekonomik ve yönetsel kurumsal sürdürülebilirlik içerikleri açısından da ele alan mekânsal koruma geliştirme stratejilerini içermektedir. Mevcut tarihi/kentsel dokular üzerine düzeltme ve düzenleme eylemi olarak tanımlanabilen canlandırma, iyileştirme ve yeniden düzenleme sürecinin kent bütünü içinde ve sosyal geliştirme planları ile birlikte ele alınması gereklidir.

Tarihi çevrelerin oluşumu ve sürekliliğinde önemli olan değerler aşağıdaki gibi bilinmektedir:

- Çevre kimliği ve kişiliğinde etkili olma, kentlerin sürekliliğinde, gelişiminde ve kimliğinde etkili olma,
- Doluluk-boşluklar, oranlar, ölçü, malzeme, doku
- Değişen gereksinimlere uyum sağlayabilme
- Sosyal ve ekonomik boyutlar
- Kullanılan malzemeye bağlı olarak dayanımları ve günümüze kadar gelebilmeleri
- Yapı gruplarının bir arada oluşumu ile imaj sürekliliği sağlamaları.

Tarihi çevreler yukarıdaki özelliklere göre korunurken her bölge için ayrı ayrı hazırlanması gereken mimari tasarım rehberleri gereklidir çünkü Koruma Amaçlı İmar planları adı altında yeniden plan hazırlamak;

- parçacıl bir yaklaşımı gerektirmesi,
- yapılaşma ve işlev alanlarına ilişkin oluşturulacak yeni plan kararlarının alanın yakın çevresi, giderek bütünü kapsayan plan içinde sağlıklı yorumlanması zorluğu,

- fizik mekana yansıyacak olan sosyal ve ekonomik verilerin ilgili yerleşmenin bütününde toplanmamasından dolayı ortaya çıkacak kopukluklar,
- bu plan sınırları içinde o güne kadar yürürlükteki imar planına göre yapılmış uygulamaların çözümündeki güçlükler,

gibi nedenlerle her zaman koruma, yenileme ve canlandırmaya ilişkin sorunları çözücü güçlü bir araç olmamaktadır.

Bu amaçla; çalışmada yapılmak istenen Hanlar Bölgesi için hazırlanacak olan mimari tasarım rehberine girdi olabilecek, temel koruma planını destekleyecek mimari tasarım ilkelerini vermektir. Bunlar;

- Erişebilirlik-Ulaşılabilirlik
- Mekan organizasyonu
- İşlevsel kalite ve çeşitlilik
- Anlam-Kimlik
- Süreklilik-Sürdürülebilirlik
- Kentsel Mekanda kalite, güvenlik ve altyapıdır.

Görüldüğü üzere bu ölçütler; mimari algılamayı bütünleştiren, çevrenin tarihi niteliği ve işlevini göz önünde bulunduran, çevresel kalite odaklı, kültürel mirasa ve sürdürülebilirliği içinde barındıran çok yönlü ele alınması gereken bağlayıcılardır.

Diğer yandan; uygulanacak projelerde yerel halkın etkin katılımı ve bilgilendirilmesinin sağlanması, hem projenin doğru şekillenmesi hem de yaşayanların hakkı olması nedeniyle de önemlidir. Çünkü bu alanlarda parçalı mülkiyet yapısına bağlı sorunlar yaşanmaktadır. Birden fazla varisi olan anlaşma\uzlaşma büyük sorun teşkil etmektedir.

Tarihi çevreler, içinde yaşayanların olduğu kadar kültürel sürdürülebilirlik açısından dünyada yaşayan herkesin de malıdır. Bu yüzden uzlaşmaya yönelik çalışmalar mutlaka geliştirilmelidir.

Bu nedenle; kültür mirasının yaşatılarak korunması ve kent bütününden kopan tarihi alanların kente geri kazandırılması bağlamında Hanlar Bölgesi'nin fiziksel, sosyal ve kültürel anlamda yeniden topluma kazandırılmış olması kültürel sürdürülebilirlik açısından oldukça önemlidir.

KAYNAKLAR

- Ahunbay, Z., (1999), Tarihi Çevre Koruma ve Restorasyon, YEM, İstanbul.
- Akın N., (1995), ‘İstanbul’un Tarihi Çevrelerinde Kimlik Değişimi ve Yitirilen Çevresel Kalite’ Mimarlıkta Kalite Sempozyumu, Bursa, 150-153.
- Akkar, M. (2006), ‘ Kentsel Dönüşüm Üzerine Batı’daki Kavramlar, Tanımlar, Süreçler ve Türkiye’, Planlama Dergisi, 2006/2.
- Altınsay, B., Ünlü E. A. (2003/4) Fener Balat Semtleri Rehabilitasyon Programı, Mimarist, sayı:10, 80.
- Alioğlu, F., (2000), Mardin: Şehir Dokusu ve Evler, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, İstanbul.
- Arabacıoğlu, P., (2007) ‘Tarihi Çevrelerde Yeniden Değerlendirme Kavramı’, YTÜ- Megaron Dergisi, Cilt:2, Sayı:4, İstanbul.
- Ashworth, G.J & J.E. Tunbridge (1990), The Touristic- Historic City, London.
- Ayan, P.Feride (2003), ‘Tarihi Çevrelerde Yapılan Yeniden Değerlendirme Çalışmalarında Yöntem ve Nitelik Sorunu’, YTÜ Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Aysu, E. (1977), ‘Eski Kent Mekanlarını Düzenleme İlkeleri’, IDMMMA Doktora tezi, İstanbul.
- Benli, G., (2007), ‘İstanbul Tarihi Yarımada Bulunan Han Yapıları ve Avlulu Hanların Koruma Sorunları’,YTÜ Doktora Tezi, İstanbul.
- Benevolo, L. (1993) ‘Avrupa Tarihinde Kentler’, Literatür Yayınları, İstanbul.
- Biçer, Ö. (1999) , ‘Eski Kent Mekanlarının Yeniden İşlevlendirilerek Korunmasına İlişkin bir Arayış Fatih-Cibali Örneği’,YTÜ Yüksek lisans tezi, İstanbul.
- Bildiş, A., (2006) ‘Kentsel koruma bağlamında eski kentlerin geliştirilmesine yönelik bir araştırma; Tokat-Zile örneğinde irdelemeler’, YTÜ Yüksek lisans tezi, İstanbul.
- Cezar, M., (1985) Tipik Yapıları ile Osmanlı Şehirciliğinde Çarsı ve Klasik Dönem İmar Sistemi, Mimar Sinan Üniversitesi Yayını No: 9, İstanbul.
- Çimen, D. (2007), ‘Tarihi Kent Mekanlarının Kültür ve Turizm Eksenli Dönüşümü Üzerine bir Araştırma, Kültür Mahallesi Kavramının Örneklerle İrdelenmesi’ ,YTÜ Yüksek lisans tezi, İstanbul.
- Diñer, İ., (2009) ‘Kentsel Koruma ve Yenileme Kavram ve Uygulamalarının Gelişim Süreci’, Şehir Yenileme Koruma Dersi Notu, YTÜ, İstanbul.
- Eruzun, C., (1987) ‘Kentsel Sitlerin Korunmasında Yerel Yönetimlerin Rolü’, Tarihi Kentlerde Planlama – Düzenleme Sorunları, Türkiye 11. Dünya Şehircilik Günü Kolokiyumu Bildiriler Kitabı, Edirne.
- Evans, R., (1997) Regenerating Town Centers, Manchester University Press.
- Çelebi, E.,Haz. (2004), der: Kahraman, S.A. – Dağlı, Y., Günümüz Türkçesiyle Evliya Çelebi Seyahatnamesi: İstanbul; Yapı Kredi Yayınları, 3. Baskı, İstanbul, Ağustos 2004.

- Fitch J.M., (1982), *Historic Preservation: Curatorial Management of the Build World*, Mc Graw-Hill Book Company, New York.
- Gospodini, A., (2004), 'Urban Morphology and Place Identity in European Cities: Built Heritage and Innovative Design', *Journal of Urban Design*, Vol. 9, No.2, S:225-248.
- Graham, B. (2002), 'Heritage as Knowledge: Capital or Culture?', *Urban Studies*, Vol.39, Nos 5-6, 1003-1017.
- Güran, C., (1978) *Türk Hanlarının Gelisimi ve İstanbul Hanları Mimarisi*, Vakıflar Gen. Md. Yayınları.
- Gürpınar, L., (2009) 'Tarihi Yarımada Hanlar Bölgesindeki Avlulu Hanların İncelenmesi' Yüksek Lisans tezi, YTÜ, İstanbul.
- Heyet, (2003), İstanbul Ticaret Odası Yayınları, İstanbul.
- Highfield, D., (1987) 'Rehabilitation and Re-use of Old Buildings', Senior Lecturer in Construction, Leeds Polytechnic, London.
- İ.B.B (2003), Eminönü ilçesi 1\1000 ölçekli koruma amaçlı uygulama imar planı raporu, Planlama ve İmar Müdürlüğü.
- IAPS – CSBE (2007) *Network Kültür ve Mekan Toplantıları Ulusal Sempozyum 1: KENT, KÜLTÜR VE KONUT Bildiri Kitabı*.
- İncedayı, D. (2006), 'Koruma, Paylaşma Bilicidir'- Bologna'da Tarihsel Kent Koruma Uygulanması, İstanbul Müze Kent Projesi Bağlamında Gözlemler Eki, *Yapı dergisi*, Sayı:292, Mart 2006.
- İnceoğlu, N., Polatoğlu, Ç., (1991), Özel Niteliği Olan Çevrelerde Yeni Yapı Sorunu, YÜAF 87-B-01-02 YTÜ Araştırma Fonu, Araştırma Projesi, İstanbul.
- Javan Forouzandehi, A; Kharazminezhad, A; Javanmajidi, J, (2009) 'Yapısal Çevrenin Yeniden Canlandırılması: Yeni Kullanımlar İçin Eski Mekanlara Yeniden Nitelik Kazandırmak' IAPS-CSBE & Konut Çalışma Ağı, İstanbul.
- KTVK Kanunu, 21 Temmuz 1983 Gün ve 2863 Sayılı yasa.
- Karadeniz, C. (2006), 'İskoçya ve Edinburg', İstanbul Müze-Kent Projesi Bağlamında Gözlemler, *Yapı Dergisi*, Sayı:292, İstanbul.
- Kent Bilimleri sözlüğü, (1980), Türk Dil Kurumu, Ankara.
- Keleş, Ruşen (1998), *Kentbilim Terimleri Sözlüğü*, 2. Baskı, Ankara, İmge Kitabevi.
- Keleş, R. (2004) 'Kentsel Dönüşümün Tüzel Altyapısı', H. B. Tuna (Editör), Dosya: Kentsel Dönüşüm ve Katılım, *Mimarist Dergisi*, TMMOB Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesi, 4(12), 73-75.
- Keskin, D., Ö.Sürat, Ö. Yıldırım. (2003), 'Londra'nın Sürdürülebilir Kentsel Yenileşme Deneyiminden, Türkiye ve İstanbul Özelinde Yenileşme Çalışmalarında Nasıl Faydalanılabilir?' *Kentsel Dönüşüm Sempozyumu Bildirisi*, sayfa 398-413. YTÜ Basım-Yayın Merkezi, İstanbul.
- Kuban D., (2000), *Tarihi Çevre Korumanın Mimarlık Boyutu*, Yapı-Endüstri Merkezi Yayınları, İstanbul.

- Kuban D., (2001), Türkiye’de Kentsel Koruma, Kent Tarihleri ve Koruma Yöntemleri, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.
- Kunt, A. (1980), ‘Chester Örneğinde Eski Kent Çarşı Dokularındaki Çağdaş Uygulamalar’, YTÜ Doktora tezi, İstanbul.
- Kocabaş, A.(2006), Kentsel Dönüşüm Yenileştirme: İngiltere deneyimi ve Türkiye’de ki beklentiler, YEM Yayınları.
- Kösemen, D., (2005) ‘İstanbul Ticaret Bölgesi’nin Oluşumunu Etkileyen Çevresel Faktörler ve Hanların Mimari Kurgusu’, Mimar Sinan Üniv. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Küçükerman, Ö., Mortan, K. (2007), Kapalıçarşı, T.C.Kültür ve Turizm Bakanlığı, İstanbul.
- Law, C.M.(1992), ‘Urban Tourism and its Contribution to Economic Regeneration’, Urban Studies, 29 (3/4), pp:599-618.
- Lovatt, A., O’Connor, J.(1995), ‘Cities and the Night- time Economy’, Planning, Practice&Research, 10(2), ss:127-133.
- Madran, E., (2001), ‘Koruma İmar Planları ve Antalya Kaleiçi Örneği’, Mimarlık dergisi, Sayı: 297,syf: 32-34.
- Meydan Larousse, (1969-1975), Cilt:7, syf: 505-506, İstanbul.
- Montgomery, J. (1995), ‘Urban Vitality and Culture of Cities’ Planning, Practice&Research, 10(2), ss:101-109.
- Oruç,D.G., (2006), ‘Şehir Eski Merkezlerinde Yeniden Canlandırma: İstanbul-Eminönü örneği’, İTÜ Doktora Tezi, İstanbul.
- Özden, P., (2001), Kentsel Yenileme Uygulamalarında Yerel Yönetimlerin Rolü üzerine Düşünceler ve İstanbul örneği. İ.U. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, No:23-24.
- Özdemir, D. (2003), ‘Yeniden Canlandırma Projelerinde Kültür, Turizm ve Emlak Piyasaları üzerine kurulu Stratejilerin Başarı(sız)lıkları Koşullarının İncelenmesi’, Kentsel Dönüşüm Sempozyumu, YTÜ, İstanbul.
- Özcan K., (2009), ‘Sürdürülebilir Kentsel Korumanın Olabilirliği Üzerine bir Yaklaşım Önerisi: Konya Tarihi Kent Merkezi Örneği’ METU JFA, 26:2, 1-18.
- Özdeş, G. (1998), Türk çarşıları, Tepe yayınları, Ankara, 1998.
- Özer-Say, Yasemen, (1996) ‘ Ticaret Mekanlarının Oluşum ve Gelişim İlkelerinin İncelenerek Tipolojik Açidan Sınıflandırılması’, YTÜ Doktora tezi, İstanbul.
- PAN 59, (1999), Improving Town Centers, Scottish Executive, Publications/1999/10/pan59-root/pan59.
- Papageorgiou, A., (1971), Continuity and Change, Praeger Publishers, London.
- Polat, S., Dostoğlu N. (2007), ‘Kentsel Dönüşüm Kavramı Üzerine: Bursa’da Kükürtlü ve Mudanya örnekleri’, Uludağ Üniv. Müh. Mim. Dergisi, Cilt:12,Sayı:1.
- Polat, S., (2008), ‘Kentsel Dönüşüm: Tanımlar, Nedenler, Uygulamalar’, Bursa Defteri, 31 : 53-61.

- Polatoğlu, Ç.,Aydemir, A.I., (2006) “Kentsel Yenileme Çalışmalarında Tasarım Rehberleri“, Batı Akdeniz Mimarlık Dergisi, Mimarlar Odası Antalya Şubesi yayını 2006/12, Antalya.
- Polatoğlu Baytin, Ç., (2004) ‘Mevcut Çevrede Yeni Yapı Tasarımı’ Ders notu, YTÜ, İstanbul.
- Rapoport, A. (2002), ‘Traditional Environments, Culture and Preservation’, Traditional Environments in a New Millennium: Defining Principles and Professional Practice, (eds: Hülya Turgut, Peter Kellett) IAPS-CSBE Network- Book series 4,pp.26-32, Nokta ofset, Ankara.
- Şişman, D. (1998), ‘Eski Kent Dokusunda Yeni Tasarım Kriterlerinin İrdelenmesi’, YTÜ Yüksek lisans Tezi, İstanbul.
- Sert, Fatma (2007), ‘Mimaride İyileştirme ve Yeniden Düzenleme İlkelerinin Tartışılması: Çanakkale Onsekiz Mart Üniveristesi Dardanos Yerleşkesi Örneği, YTÜ Yüksek lisans tezi, İstanbul.
- Stubbs, M. (2004), ‘Heritage-Sustainability: Developing a methodology for the sustainable Appraisal of the historic environment, Planning, Practice&Research, Vol. 19, no:3, pp. 285-305.
- Tiesdell, S., Oc, T. Ve Heath, T. (1996), Revitalizing Historic Urban Quarters Housing-led Revitalization : Merchant City, Glasgow; Design in historic urban quartes, Architectural Press, Oxford.
- Turgut, H. (2003), ‘Gelenek, Kültür ve Koruma-Yeni Bin Yılda Geleneksel Çevreler:İlkeler ve Uygulamalar’ Mimarist dergisi, Sayı:10,2003/4.
- Tekeli İ. (1987), ‘Kentsel korumada değişik yaklaşımlar üzerine düşünceler, korumacı yaklaşımlarda amaç farklılaşması’, Türkiye 2. Dünya Şehircilik Kolokyum, İstanbul.
- Oğuz M. , (1999) , ‘Bursa tarihi kent merkezi ve yakın çevresini oluşturan MİA alt bölgesi (Hanlar bölgesi-Reyhan-Kayhan) işlevsel mekansal ve mimari analizi’, YTÜ Yüksek lisans tezi, İstanbul.
- Ünlü, T. (2006), ‘Kentsel mekanda değişimin yönetilmesi’, METU JFA 2006/(23:2) 63-92.
- Vardar, B., (2007), ‘Bursa’nın Kentsel Mirasının Korunması ve Yaşatılması: Osmangazi Belediyesi Örneği’, Bursa’nın Kentsel ve Mimari Gelişimi, Sempozyum kitabı, Bursa.
- Velioğlu, A., (1992), ‘Tarihi Çevre İçinde Mimari Tasarım ve Süreci Üzerine bir Araştırma’, KATÜ Doktora tezi, Trabzon.
- Vural, T., (2007), ‘ Tarihsel Süreklilik İçinde Bursa Kapalıçarşı ve Hanlar Bölgesi’, Bursa’nın Kentsel ve Mimari Gelişimi, Sempozyum kitabı, Bursa.
- Yavuz, Ö. Ö. (2003), ‘Kent Turizmi: Bir Kentsel Dönüşüm Stratejisi; Kentsel Dönüşüm Sempozyumu’, YTÜ, İstanbul.
- Zeren, Nuran (1979), ‘Tarihi Çevrede Koruma ve Geliştirme’, Şehirselsel Tasarım ve Şehir Yenileme Kürsüsü, Seminer notu, İTÜ.

İNTERNET KAYNAKLARI

- [1] [http://tr.wikipedia.org/wiki/Chester_\(İngiltere\)](http://tr.wikipedia.org/wiki/Chester_(İngiltere)) , alındığı tarih 24.04.2010
- [2] http://www.yildiz.edu.tr/~diclal/2009_ANLATI/090413_KENTSEL_KORUMA_BATI-1.pdf, alındığı tarih 18.03. 2010
- [3] Davidson, C.,C., (1995) ‘Restoration of Bukhara Old City’, In Architecture Beyond Architecture eds. London: Academy Editions, http://archnet.org/library/documents/one-document.jsp?document_id=6061, alındığı tarih 09.02.2010
- [4] <http://user.it.uu.se/~pierref/esra/uzbekistan/buhara1.jpg>, alındığı tarih 09.02.2010
- [5] <http://www.almina.net/turkiye/amasya/merzifon-resimleriamasya-merzifon-ilce-resimlerimerzifon-fotograflarifotolari.html>, alındığı tarih 25.05.2010
- [6] <http://premodeconhist.files.wordpress.com/bologna1.jpg>, alındığı tarih 18.05.2010
- [7] <http://www.mimdap.org/w/?p=9114>, alındığı tarih 16.08.2009
- [8] http://www.geziyorumlari.com/index.php?option=com_content&task=view&id=6108&Itemid=1, alındığı tarih, 04.03. 2010
- [9] http://www.mimarist.com/index.php?option=com_content&task=view&id=34&Itemid=1, alındığı tarih, 02.05.2010
- [10] en.wikipedia.org/wiki/London_Docklands, alındığı tarih, 03.05.2010
- [11] <http://www.planetware.com/i/map/ENG/london-docklands-map.jpg>, alındığı tarih, 03.05.2010
- [12] <http://www.geograph.org.uk/photo/221766>, alındığı tarih 20.05.2010
- [13] <http://www.planetware.com/i/photo/surrey-docks-london-gb028.jpg>, alındığı tarih 20.05.2010
- [14] <http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/65/Canary.wharf.from.thames.arp.jpg>, alındığı tarih 20.05.2010
- [15] <http://www.catholicparishoftheroyaldocks.co.uk/>, alındığı tarih 19.05.2010
- [16] <http://www.fatih.bel.tr/engelliler/kate.asp?tur=366>, alındığı tarih 02.04.2010
- [17] <http://www.elephantandcastle.org.uk>, alındığı tarih 10.04.2010
- [18] <http://www.urbalicyclinginfo.org/pdf/citystudies2004/bilbao.pdf>, alındığı tarih 15.04.2010
- [19] <http://www.riss.osakau.ac.jp/events/point/OSAKATransformation%20Bilbao%20.pdf>, alındığı tarih 20.05.2010
- [20] <http://bursa.com.tr/gp/index.php?p=32>, alındığı tarih 10.05.2010
- [21] <http://www.cekulvakfi.org.tr/icerik/haberDetay.asp?ID=569> 10.05.2010
- [22] <http://gencblogcu.files.wordpress.com/2009/01/ipek-yolu2.jpg>, alındığı tarih 23.05.2010
- [23] <http://www.e-harita.gen.tr/istarchguide/>, alındığı tarih 13.05.2009

ÖZGEÇMİŞ

Doğum tarihi 06.04.1984

Doğum yeri İstanbul, Üsküdar

Lise 1999-2002 Özel Doğan Lisesi

Lisans 2002-2007 Yeditepe Üniversitesi Mühendislik-Mimarlık Fak.
Mimarlık Bölümü

Yüksek Lisans 2008-2010 Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü
Mimarlık Anabilim Dalı, Mimari Tasarım Programı

Çalıştığı kurum(lar)

2007-2008 Piramit Mimarlık Ltd Şti.
2008-2010 A/Y Mimarlık Tasarım Yapı ve Tic. Ltd. Şti.